

.....
142.036 OSZSO
.....

GULÁCSY IRÉN
FEKETE
VŐLEGÉNYEK

GULÁCSY IRÉN

FEKETE VŐLEGÉNYEK

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

HARMADIK KÖTET

HUSZONNEGYEDIK KIADÁS

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Irod. Int. Rt. Budapest, 1943.

142.036

Felcíős kiadó: Hampó József igazgató

2487. — Krakauer és Várnaí, V., Csáky-u. 32. Fel. vez. Várnaí

HUNYÓ PARAZSAK

I.

Az esztergomi franciskánus klostromban elharangozták az ángeluszt. A testvérek kettős, hosszú sora lassan kigyózott a templomból a refektórium felé. A homályos folyosón csak a facipők egyhangu kopogása hallatszik. Elül a noviciusok bandukolnak, hátul a gvárdián.

Egy öles magas, tagbaszakadt fráter a kertből kerül elő. Ez nem tart a többiekkel. Lerakja ásóját, kapáját a szerszámos kamarába és megáll a konyhaajtó előtt. Aztán letérdel. Fennhangon mormolja az asztali áldást. Kis idő múlva megnyílik az ajtó. A kukta-fráter kinyújt egy szilkét, meg egy darab fekete kenyeret. A barát fölkél, meghajtja a fejét.

— Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott.

— Mindörökké, ámen.

Veszi a szilkét, kenyeret, indul vele a kapubolt felé. Ott leül egy ormótlan kőkoloncra. Az edényt a térde közé fogja, belenéz a szilkébe és sóhajt. Mert nagyon nagy a fráter és nagyon kicsi a szilke... De hát, legyen meg a Mindenható akarata!

A barát keresztet vet, megtöri a kenyeret és majszolgatja. Majd a szilke szélét emeli a szájához. Aprókat kortyant a rántott levesből, hogy a test követelőző ördögeit leszégyenítse. Vagy talán, hogy valamivel meghosszabbítsa ezt a kurta örömet? Az is lehet.

Megint a kenyérhez nyúl, a szilkét ölébe teszi. Felnéz. Nagy esetlen kuvasz kutya hemzseg a lába előtt. Fölhuzza az inyét, vigyorog. Söpri a port loboncos farkával.

— Uúúú, — mondja a kutya.

A fráter rámosolyodik.

— Előkerültél, mi? Kevés volt a porciód, ugy-e?

Talpas csak szapora tüszkölésekkel tudja bizonyítani, ezt a sovány igazságot. Hanem azért a barát elérte így is. Hja, közös sors, közös szükség!

Még egyet sóhajt s leteszi a szilkét a földre. A kenyér héjját mind beleaprózza.

— No egyél.

A kutya nem takarékoskodik a kortyokkal. Lefetyel buzgón. Hamar végére is ér a kollációzásnak. Megnyalja a száját és néz fényes szemmel a barátira. Megvárja, míg levackol a földre s feje alá gyüri a pokrócot. Akkor a lábához kanyarodik melegítőnek. Fölfér ez. Hüvösek már az őszi éjszakák. A csillagok is. mintha ködfátyolba takaróztak volna. Pislognak dideregve.

A fráter bámulja a csillagokat és lassankint elkezd pislogni ő is. Egyre nagyobbakat, sulyosabbakat. Elbóbiskol szépen. Csak arra neszel föl megint, hogy vakkant a kutya. A kapun megkoppan a fa-kalapács. De olyan szerény és csöndes ez a bekérődzés, hogy hallanék is, nem is, ha Talpas ott nem pörlekednék a kapu előtt.

— Uff! Buff!

A barátban szeretne még kételkedni kicsit a kényelem. Hanem ez bűnös restség volna. Ónámitás. Fölkel hát és a kémlelő-lyukhoz ballag.

— Ki vagy vándor? — kérdi.

— Fráter Paulusz a nevem, — hallatszik kint-ről. — Novicius a palotai klostromból.

— Légy üdvöz, testvér. Kit keresel?

— Azt a helyet, ami számomra Isten kegyelméből kijelöltetett.

Az ajtó megnyílt.

A portásbarát megvakargatta a tonzuráját.

— Jaj, fráterkám, bizony jól elkésted. Tudod, hogy ilyenkorra már elülnek a klastromokban.

— Tudom. Azért talán meghuzódhatnék valahol, míg kivirrad és a páter gvardián elé mehetek?

— Persze. Itt a fülkém a kapu mellett.

— És te?

— Majd itt kint, a kövön.

— Quod Deus avertat! — emelte föl a kezét a jövevény tiltakozva. — Mit gondolsz testvér! Hogy én a helyedből kiturnálak?

— Nem tursz ki engem fráter, sehonnan. Nem lakok a fülkében.

— Hát hol?

A barát a kapura csapta a reteszt.

— Zug, fáj a fejem, ha a kövek közt kell lennem. Nem állom én a falat.

— Ahá! — bölintott az utas. — Akkor te vagy az a sátoros barát!

— Én.

— Hallottam hired.

Amaz sóhajtott.

— Elég baj nekem a hirem! Ezért vagyok ma is laikus fráter. Eddig az ötödik klastrom, amelyikben próbálkozok. Volt, ahonnan ebrúdon zavartak el.

— Miért?

A kapus mélyebbre huzta a kámzsát a homlokán. Borusan felelt:

— Nem tudok koldulni, se alázkodni. De még kérni se tudok. Ilyenkor mintha valami megfogná a torkom, hogy ki ne gyöjjön belőle a hang. Azt tartják, hogy sátán-szállott vagyok.

Paulusz árnyéka imbolygott a falon. A fejét rázta.

— Nem hiszem.

— Én se. Valamikor katona-ember voltam, bűnös lélek, akit most büntet a Teremtő haragja. Ennyi az egész.

— Ejnye, ejnye, szegény fráterkám!

— Hagyd csak! — tiltakozott a portás barát. — Penitenciám ez nekem, hogy ne találjam meg a lelkem nyugalmát sehol. Ezen ugyan mink halandók nem változtathatunk. Inkább a vackad hozzuk rendbe. Gondolom, fáradt lehetsz.

— Nem tagadom.

— Gyalog jöttél?

— Kint a szamaram a kalapácshoz kötve. Megköszönöm, ha beengednéd!

— Persze!

— Adhatsz neki egy marék szalmát?

A kapus szabadjára hagyta a vezeték-kötelet.

— Kicsapom inkább az udvarra. Van itt elég gíz-gaz. Ellegetélészhetsz. — Mondta jó lélekkel. — Te magad meg kerülj beljebb, testvér!

Beléptek a fülkébe. A portás rálobbantott a szövétnekre, aztán visszafordult. Elkerekült szemmel meredt a késői vándorra. Annak is levegőben maradt a segítő keze.

— Czibak Imre!

— Pál!

A kettő állt, egyhelybe bűvölten. A nyomott csendben csak a nehéz lélekzetük hallatszott. Lassan elcsitult az is. A kapus fölemelte fejét.

— Hogy kerülsz ide, Pál? Budán, az udvarnál hittelek.

— Én pedig téged halottnak.

— Az is vagyok a világ számára.

— Mint én.

— Mint te.

Mélyet bólítottak. Az arcukról már letűnt a meglepődés. Visszanyugodtak szelid-egykedvűeknek. Imre a keskeny deszkapadra vetett egy pokrócot.

— Nem adhatok jobbat, — szólt mentegetőzve.

Pál a fejét rázta és halványan mosolygott.

— Veled tartanék inkább. Hat éve nem hallottam a hangodat.

— Én se a tiédet.

— Akkor gyerünk hozzád.

Imre eloltotta a szövétneket. Kiléptek az udvarra. A kapus visszazsugorodott a kerékvetőre, Paulusz mellé, a pokrócra. Halkan hullt a szava a homály mély medrébe.

— Az a hír járta, hogy Zápolya legyilkoltatott. Mondják, valaki elárulta volna a terveteket, amit ellene szőttetek tizen, udvari familiáriusok. Hogy leszámoltok vele, amért Ulászló halálakor vértessereg élén ment a rákosi gyűlésre. János hirtelen eltűnt és vele te is. Gondolhatod, hogy mindent fölkutattam érted! Szathmáry György is kerestetett. De ugy nyomod veszett, mint akit a föld nyelt magába. A kis király elsiratott.

— Nem érdemeltem. Halottnak koporsóban a helye.

— Keserű vagy testvér. — Pillantott föl Paulusz. Amaz a fejét ingatta.

— Oh nem. Sőt dicsérem az Istent, amiért megengedte, nekem, méltatlannak, ezt a magasztos temetkezést. Mert a bélpoklosok közt volna az én igazi helyem. A becsületem veszett oda, Paulusz! A becsületem!

— Imre!

— Igen, igen. Jobban tennéd, ha elhuzódnál tőlem, vagy port hintenél mögém. Az jár nekem. Vagy talán még az se!

— Csöndesedj, testvér! — tette Pál gyöngéden kezét a felhullámzó vállakra. — Végtelen a Jézus irgalma. Mit vétettél volna ellene olyan nagyot?

— Megszegtem a szavam. Az adott férfiszavamat, Paulusz! És elárultam a király érdekét.

— Te?

— Igen. Futni engedtem Zápolya Jánost, aki nek kevély, pártütő fejét rám bízták ott Rákoson.

Kockát vetettünk. A sors nem énrám esett, mégis magamnak kértem a megbizatást.

— Vanitatum vanitas! — mormolta Pál halkán.
— Isten nem rád vár, hogy igazságot osszál helyette, testvér!

De amaz nem hallgatott rá. Folytatta csöndesen maga elé hullatva a szókat.

— Mikor én Rákoson kerestem, János már utban járt Szepes felé. Én utána! Be is jutottam a várba, adtak kézről-kézre. Szinte toltak János elé. Ott álltam vele szemben. A kezem közt volt, kiszolgáltatva kényre-kegyre. És akkor én elhárítottam dideregve, fogvacogva, mint a kísértetlátó. Egy ujjamat se emeltem föl a bünös ellen. Előttem járt az Ur...

Pál mélyen meghajolt.

— Áldott legyen az ő szent neve.

— Mindörökké ámen. — Söhajtott a barát és rábólintott. — Két ravatalt virrasztott egyszerre az, akit büntetni akartam. Az egyik koporsóban Tescheni Hedvig asszony feküdt, a másikban...

— Zápolya Borbála.

— Igen, — fordult el Imre. — A lengyel királyné.

Paulusz szeliden ingatta a fejét.

— Tudom. Elvitte a gyermekági láz, a második szülöttével, éppen, mint annak idején Candalei Annát.

— Így tartja a fáma.

— Hát nem igaz?

— Nem, testvérem. Nem így igaz. Zápolya Borbálát méreg ölte meg. Ugyanaz a méreg, ami Candalei Annát, mikor Lajos királyunkat viselte. És ugyanugy asszony keze keverte a halálos italt, mint akkor. Oh, van igazság, van, Paulusz! Saját kezével bünteti a vétkest. Csak annyi különbség volt itt, hogy Hedvig asszony szerepét most Sforza Bóna játszta a krakói udvarban.

— Ments meg Uram a gonosztól'

— És ne vigy minket a kísértetbe, — emelte föl a kámzsáját Imre.

Aztán hozzátette:

— A kevély tescheni sasnak egyszerre omlott össze minden terve. Magyarország Ludovicus mellé állt, a lengyel korona pedig elgurult, amint jött. És hogy az igazság teljes legyen, a gyászos munkát betetézte az, aki kezdte, Tomiczky Péter. A fűrge szélkakas elsőnek repült föl Sforza Bóna diadalszeke-reére. A gögös szivek nem tudják túlélni az ilyen megaláztatásokat, testvér! Tescheni Hedvig elvetette magától bűnös életét.

Meghallgatóztak egy kicsit, mélyen befelé fordulva a sziveik elnyugodott temetőjébe.

Pál szólalt elsőnek.

— És János? — kérdezte.

Imre vállat vont.

— Hisz mondom...! Ott volt a kettős ravatal lábánál. Én meg itt vagyok.

Megint elcsöndesedtek, nézték egymást a sötétség fátyolán keresztül. Kis idő múltán Imre fölneszelt.

— Mindez nagyon érthető, Pál. De hogy kerülél te barátcsuhába? Hiszen te nem szegtél fogadalmat, te nem pusztultál ki úgy mindenből, mint én. Neked még voltak céljaid. Országos dolgok vártak rád, nem mint énrám, a semmi. Hogy válhatott meg tőled az udvar?

A vándor csak legyintett.

— Udvar...!

— Igen, gondolom, — felelt Imre. — Az udvar ármánykodása nem szünetel soha. Hanem a te számodra ottmaradt a kárpótlás. A kis király fiatal, ártatlan lelke.

— Hol van már az az ártatlanság!

A fráter nagy barna szeme sötét csudálkozásra nyilott.

— Mit beszélsz?

— Az igazat, Imre. Ludovicus arra az utra lépett, amelyiken Árva László király haladt. Meglelte ő is a maga Czilley Ulrikját.

— Brandenburgi György!

— Igen. A »Markoláb«, Ulászló halála után ő lett az udvar »maitre de plaisir«-je. Körme közé kapta a gyermeket.

— Az infámis!

— Az. Tudod pedig, hogy milyen örömöm telt Lajos nevelésében!

— Tudom. — Bólintott a barát. — Szathmáry ur, Bornemissza János, meg jómagam is veled örültünk.

— Örülhetett annak minden becsületes magyar lélek. Bátor volt a kis ember, igazságos és értelmes. — Sóhajtott Paulusz. — Csak hallottad volna Surianot, Bont, meg Orio Lorenzot, a velencei követet! Nem gyózték csodálni. Szentséges atyánk, Leo pápa is magasztalta nagy okosságáért és keresztényi buzgalmáért. Balbi Jeromos, meg Borsody Jakab, a nevelői, nem teltek be a dicséretével és Tandorfi Ditt-rich prépost uram is joggal büszkélkedhetett a tanítványával.

— Ki ez a prépost? — kérdezte Imre. — Én nem ösmertem.

— Nem is ösmerhetted. Azután került az udvarhoz, nyelvmesternek, mikor te világgá mentél. Hat nyelven beszél Ludovicus, úgy, mint magyarul. A királyi tanácsban elnököl a tízéves gyermek! Fogadta a külországbeli követeket és maga döntött az ügyesbajos dolgaikban. Megjelent az országgyűlésen.

— Kész mirákulum! — mormogott a fráter.

Amaz folytatta:

— Nem volt abban egy mákszemnyi hasonlóság se szegény boldogult Ulászlóhoz! Kész, öntudatos férfi-jellem. Hogy lásd, mekkora önbizalom lángolt

benne, elmondom, hogy mi volt az első cselekedete, mint királynak! A Szent György-napi országgyűlésen történt. A Zápolya-párti urak úgy akarták János kezére játszani a hatalmat, hogy helytartóként javasolták Ludovicus mellé. Akkor az én gyerekem megkérdezi a mellette ülő hercegprimást: Mi is az a »helytartó«? Az, — felel az érsek, — a király és a birodalom felett való ur. — Hát én mi lennék akkor? — Árnyékkirály minden hatalom nélkül. — A fiu odaütött kis öklével az asztalra: — Én nem akarok ilyen király lenni! — kiáltotta. — Elégedjetek meg csak velem egymagammal!

— Olyan uralkodó ígérkezett benne, akinek nevét aranylapra fogja fölvésni a történelem.

Imre messzi tekintettel bámult maga elé, mintha a távolságból idézné annak képét, akit hosszú idők óta csak az emlékezetéből színezgethetett.

— Naggyá fejlődött? — kérdezte.

Pál helybehagyólag intett.

— És széppé. Bár az orra vastagabb egy kicsit a kelleténél, meg az ajkai is, de ezeket majd kinövi. Hajlamos rá. Sugár termetű, mint az anyja. Izmai, mint a kötelek. Első a kardforgatásban, jeles a tornán. Mig egyszer azon veszem észre magam, hogy megállt a fejlődése. Nem elég, hogy megállt, hanyatlani kezdett. Megpötytyen rajta a ruha. A nyaka levékonyodik, karja megpuhul. Tornázni se szeret már, mint régen. Erőhatalommal kell odavinni. A lovaglás megviseli, vivni hamar fárad. Az arca megsápad, mindég szomorú és darvadozó. Korholom, elfakad riva, mint az ölbeli buba. De nem közönséges, nem gyermek-rivással ám, testvér! Hanem úgy, hogy vizeskendőkkel kell magához téríteni. És akkor reszket, mint a nyárfalevél.

— Érthetetlen.

Imre komoran fülledt maga elé.

Az éjszakai vándor lemondóan intett.

— Megértettem én hamar a nyitját! Az a pokol szülötte...! A Markoláb. Olyasmire tanította, amittől pedig legjobban kell óvni a növendék gyermekeit.

Süket csöndbe hullt a szó. A kapus fráter mellén magas hullámokat váltott a durva szőrcsuha. És az öklei is, mintha ütésre zsugorodnának.

— Hiszen rád hallgatott Lajos, — mondta kisvártatva. — Utjába állhattál volna a gonosznak.

— Fájdalom, nem, testvér. Markoláb lett ott az ur. Hja, a kölyök-kutyát is így szoktatja magához a falkamester! Én csak madárijesztő lehettem az örökös szigorúsággal, korholásaimmal, ahol a másik a sátán gyönyörűségeinek kapuit nyitogatta. Amelyik reggel legjobban fogadkozott szegény gyermek, délben már a fürdőben dőzsölt a pajtásaival. Kész kárhozat! A német puttánák fényes nappal ki-bejárnak az udvarnál. Kitanitották azt a boldogtalant mindenre, ami testének-lelkének káros! Nem birtam nézni tovább tétlenül. Nem maradt más számomra többé, mint lehajtott fejjel beletörődnöm a változhatlanba. Rajtunk az Isten büntető keze!

Pál elnémult. A kapus barát elirtózott szemmel révült maga elé, mintha nemcsak hallaná, de látná is azokat a szörnyűségeket, melyek hat év sirbolti nyugalma után így feltörték a lelke berozsdált lakatját.

A sötét tekintet megállapodott a jövevényen. Látni lehetett a poros barátcsuhán át is, hogy az a karcsu, nemes ivelésű test nem változott az évek folyamán semmit. A kék szemek szelid derűje a régi, szája körött a teli élet harsány vonása.

Imre végül se állta szó nélkül.

— Azért nem egészen értelek, testvér. Hiszen te még mindig megmaradtál magadnak! Élhetél volna kint a világban, messzi az udvar ocsmányságaitól, emelt fejjel, boldogan?

— Szinte vártam ezt a kérdést. — Mosolyodott

el Paulusz. — És nem tagadom, jött is idő, mikor elfelejtettem, hogy fekete völegénye vagyok a felső Rendelésnek. Oh, az életöszton nagyon erős! A régi fájdalmaik begyógyultak s a szívem megint kinyílt. Megkíséreltem új jövőt, családot építeni a romok fölött.

— Nem találtál viszontérzésre?

— De igen.

A barát tünődve simogatta darócköntösét.

— A második mátkám egy mátyusföldi özvegy... Együtt a násznép, áll már a lagzi, éppugy, mint Putnokon. És az esküvő napján összeesik az asszony. Senki se álmodta, hogy beteg. Nem fájlalta soha semmijét. Vidám volt, mint az Uristen madara. S az arcáról csattant piros életet fekete szörnyüséggé csókolta a pestis...

— Miserere Dei...! — kulcsolta össze Imre az ujjait és elfordult, hogy amaz ne lássa rajta az irtózatot. Feje mélyen a mellére bókolt. Hallgatott. Hanem a vándor beszélt már, kérdezetlenül is.

— Vádolhatnál még azzal, hogy elfelejtkeztem a kardról, amit az oldalamon hordtam. Hát tévedsz! Megpróbáltam megtartani minden nyomoruságom után is. Két esztendeje Pünkösdi havában elesett Beriszló Péter, a hős veszprémi püspök. Megürült a vranai perjelség, amivel a horvátországi végházak megoltalmazásának feladata jár együtt. Azt hittem, a Teremtő rendelkezése ez. Katonaszerzet, rhodusi lovagrend. Meglelhetném benne a lélkem nyugalmaát és a kardom célját is. Legyűrtem az idegenkedésemet, még egyszer az életben nekiszánkoztam, fölmentem Budára, Ludovicushoz. Előadtam a bajom, a kívánságomat. Tudod, mit felelt a király?

— Mit?

Pál hüvösen mosolygott.

— Azt, hogy ne zavarjam. Valami arab táncosnőket produkáltak előtte éppen, azok jobban ér-

dekelték, mint az én kérésem. A perjelséget pedig megkapta az az étekfogó, aki a táncosnőket kerítette. Megkapta Barát Mátyás, borraivalónak.

— Förtelem.

Paulusz vállatvont.

— Mondd inkább, hogy ujjmutatás. Én megértettem s követtem, Ujlakra, a franciskánusok zár-dájába.

— Ahol Capistran János nyugszik?

— Igen. Ott aztán megtaláltam végre a lellem békességét és most az Ur kezében az életem gondja. A barát elhallgatott. Imre se szólt. Csak a kutya vonított fel hosszan, a felhők közül kibujó holdra.

A két fráter keresztet vetett, pihenni tért.

— Béke veled, testvér!

— És a te lelkeddel.

Az ezüstsugaras éjszaka úgy borult rájuk, mint egy végtelen nagy üvegkoporsó átlátszó födele.

II.

Paulusz már a könyvei közt érte a gvardiánt. Breviáriumot olvasgatott a kiszikkadt, nyurga aszkéta-ember. Meg kellett várni, míg végez. Akkor össze-csukta a könyvét s kitekintett kurtán az igazlító üvege fölött.

Gyors és bizalmatlan volt ez a tekintet. A hus-talan ajkak szigoruak és makacs, kemény az áll. A csontos kezek ingerülten tépték föl Paulusz ajánló levelét. A hosszú, inazott nyak kelletlenül imbolygott a sorok után.

— Nagyon dicsérnek, fráter! Gyanus dolog. Ha olyan kiváló voltál noviciusnak, akkor mért küldtek ide?

— Hogy tanuljak, atyám — felelt szerényen Paulusz.

— Qui proficit in artibus et deficit in moribus,

plus deficit, quam proficit! Ugyan mire neked az a nagy bölcsesség?

— Kint a világban Tomorynak hijtak.

— Ősmerem a neved! — csattant fel a gvardián érdes hangja. — Udvari léhűtő voltál, mint a többi lator. Maradtál volna ott, ahonnét a nyakamra küldtek, bajnak! Mert csak hiába vesződök majd veled is. Ugyse maradsz te barát!

— Tisztelendő atyám, — próbálkozott Paulusz.

Hanem a szigoru férfiu a szavába vágott.

— Hallgass! Nem első ember vagy, aki ilyen névvel gyössz hozzám! A magadfajtákra előbb-utóbb valami zsiros beneficium várakozik. Az ördög létrája! Veled se lesz másképpen. De amig itt eszed a kenyeret, addig ősmerd a törvényt és tedd a parancsokat, azt ajánlom! Tanuld meg a szerénységet s az alázatot, legfőképpen pedig el ne fertőztesd az Ur szolgálójának jámbor lelkét a te világi pogányságaiddal!

A fenyegető hang elült. A gvardián újból végigmustrálta a jövevényt. Aztán megint kiloccsant belőle az epe.

— Bizony mondom neked, hogy az ostoba göggel ugyanugy szemeten végeznéd, mint fráter Emericus, akit manapig se hagyott el a sátán! Én kiverlek a szent falak közül, mint a mi Urunk Jézus kiüzte a kufárokat az ő templomából! Korbáccsal!

— Atyám, — próbálkozott Paulusz. — Kérlek, hidd el, hogy nem farkasa a te nyájadnak fráter. Emericus se! Az éjszaka megosztotta velem fekhelyét, takaróját. Jó a szive és tiszta, romlatlan az ő lelke.

— És feneketlen a gyomra! — Villant a szurós szem. — Falánk, mint a róka! Meg tudná enni egymaga az egész klastromot, kéményestől! Nem lesz az ilyenből igazi jámbor lélek soha!

— Elégedetlenkedik talán azzal, amit kap?

A gvardián belevörösödött felháborodásába.

— Egyéb se hiányzana! — kiáltott. — Már rég kivülraktam volna a szűrét!

— Próbáld talán szeretettel vezetni őt, — kísérelte szerényen Paulusz, meglágyítani a követ.

Hanem amaz csak legyintett.

— Fráter, a szeretet drága ajándéka az Uristennek! Nem arra való, hogy méltatlanokra pazaroljuk. Mert ne hidd, hogy a falánksággal kimerülnének fráter Emericus bűnei! Eleintén a munkában, ruházatban is válogatni merészkedett. Mintha bizony volna a Gondviselő színe előtt piszkos munka és a rongyos ruha nem válnék diszére az alázatos léleknek! No, de megtanítottam ezt a dölyfös tévelygőt! Neki kell kihordania az istállók alját, meg a klastrom hulladékát. A cigányt be se eresztjük. Ruhának meg ott vannak azok a köntösök, amiket átutazó zarándokok hagytak itt, mikor ellepték őket a férgek. Ebben a gunyában aztán jól lehet a krisztusi alázatról elmélkedni!

Ömlött a szó a szigorú férfiú száján és Paulusz meg se kísérelte többé félbeszakítani. Szomorkás nyugalommal bámult maga elé.

Mit fejtegesse, hogy a szegénység nem föltétlen jár együtt a szennyel és a förtelemmel? Ha lelkét tenné is ki, ez a fanatikus, vas-akaratu ember ugyse értené meg!

Hanem az ő baráti lelke annál jobban megértette Imrét! Csak most, megaláztatásain át, látott igazán a fájdalmanak mély kutjába!

Közben a gvardián gyakorlati utra terelte a beszélgetést.

— Nézzük, — szolt, — hogy mi is lesz a dolgod!

Fölkelt és átment a könyves szobába. Egy csomó pergament markolt a fráter elé.

— Ezeket fóliánsokba kellene másolni, — mondta. — Tudsz iniciálét fősteni?

— Megpróbálom,

— Helyes. Majd Jakab atya utbaigazit. Azt írják a leveledben, hogy értesz a számvetéshez is. Átveszed fráter Bonaventurától a könyveket. Ugyis mindég hibásak. Délutánonkint pedig begyössz hozzám, hogy a szükséges oktatásokat elnyerjed. Helyed a refektóriumban fráter Benedictus fogja kijelölni, ugyanígy a celládat is. Egyéb időben azzal foglalkozhatsz, amivel akarsz, föltéve, hogy Isten nevében és a te örökké élő lelked üdvösségére munkálsz.

Paulusz keresztbe fonta mellén karjait és mélyen meghajolt.

— Nem volna ellenedre, atyám, ha abban az időben, amit számomra szabadon hagytál, a kapus fráterünkkel foglalkoznék?

— Sőt! Jámbor cselekedetnek tartanám, ha épp az ő társaságát választanád, aki erre legméltatlanabb. Ez alázatos szivre vall. Mindjárt meg is kezdheted a nevelést. Erigy, küldd be a frátert!

A gvardián áldásra emelte szikkadt kezét. Paulusz megcsókolta és kiment a kertbe.

Imre az ágyások közt gyomlált. A palántákat öntözgette. Elnézte a görnyedező óriást. Nem változott az arca, csak éppen a harmincöt esztendő bronzba véste a tejes, fiatal vonásait. De a csuha az megpötyedt rajta, nem úgy, mint hajdanában a kurtánka! A teste lefogyott, nem maradt rajta egy girát kitevő háj se. Leszikkadt, megércesedett, csupa ín és izommá parázslott.

— Testvérem, — szólalt meg Paulusz, — hivat a páter gvardián.

— Gondoltam, — pillantott föl a másik. — Van a rovásomon. Hanem akkor gyere, segíts eldugni hamar ezeket a palántákat, mert mind előli a nap.

— Hiszen visszajössz hamar!

— Bajosan.

A két fráter munkának látott, aztán megindultak együtt a klastrom felé.

III.

A gvardiánt a virágos kertjében találták. Mereven állt az összetipratott ágyások közt, mintha odacsontosodott volna. Két keze a mellén összekulcsolva, szeme tágra dermedve jár földről az égre, meg vissza. Mintha néma vádat küldene az örök bíró elé.

Hogy Emericust meglátta, hirtelen tüzet fogott, mint a puskapor.

Rálobbant a barátra.

— Ez is a te műved itt, ördögök cinkosa!

— Nem atyám, — csillant meg a fráter vasgomb-szeme. — Nem az én művem, hanem a számaré. Beszabadult éjjel a kertbe.

— De te voltál a felbujtó, bűnre csábító kigyó, aki szabadjára engedted!

Imre lesütötte szemét és hallgatott.

A gvardián nézett rá, széttépő haraggal.

— Kevély vagy és dölyfös, aki nem ösmer urat maga felett! Aki jár-kél és úgy intézkedik itt, mint akinek ez lehet! Aki nem kérdez, hanem rendelkezik, mint valami Comes. Hát mi vagy te, kérdezek? Barát? Ördögös démonszállott. Az vagy! Supliciumot neked! Plaga! Disciplina! Karcser és bőjt! Takarodj a szemem elől!

A csontos kéz fölkapta a szőr-övén függő korbácsot és odanyujtotta Paulusznak.

— Fogjad! A többi fráter már épp eleget kinlódott veled. Ma rajtad a sor, hogy a büntetését kioszad. Tizenkét plágát mérsz rá a szentatya szándékára! Tarts veled naponta kétszer exhortációt, addig, míg Lucifer el nem hagyja az ő legkedvesebb hajlékát. Minden plága után a penitenciárius kezet csókol neked és megköszöni, amiért segítetted a lelke megmentésében. Ha az Ur lenézne a te fáradságodra,

akkor nyilvános bünbánatot fog tartani az összes fráterek előtt. Ha pedig hiába ez is, akkor ki, ki vele innen! Megértettetek?

Paulusz fakó lett, mint a fal. Ugy összerándult, mintha rajta keresztül hasított volna az az ólmos korbács. Hanem aztán megemberelte magát és a korbács után nyult.

— Köszönöm, tisztelendő atyám, hogy rámbizod kegyes szándékod végbevételét. Ugy érzem, hogy az Ur megvilágosított s az áldását nem vonja el tőlem.

— Ámen, — szelidült le a haragvó s megáldotta a két térdeplő frátert.

Azok elindultak a klastrom pincéje felé. Imre mutatta az utat. Tudta ő már jól, hogy merrel!

A nyirkos pincelépcső alatt egy kis dohos cel-lába nyitott. Rajta tenyérnyi szellőző ablak, azon vas-rács. Egyik sarokban szalma-zsup. A levegőben vér-szag és tömjén.

Imre letérdelt a cella közepén. Lehuzta kék-foltos vállairól a csuhát és a fejét megadólag lehajtva várt. De Paulusz nem mozdult. Nedves szemmel nézte azt a korbács-szántott, szép fiatal testet, melyen sötét véraláfutások és félig hegedt sebek éktelenkedtek mindenütt. Aztán elvetette magától a korbácsot. Rá-villant a térdeplőre.

— Csak nem gondoltad, hogy volna a világon akkora hatalom, amiért egy ujjal is megilletnélek? — Kérdezte.

Megfordult és olyan léptekkel, mintha a fogarasi vár piacát mérné, az ajtó felé tartott. Onnan tekintett vissza megdöbbenve.

A korbács éles csattanással suhogott. Imre saját kezével mérte magára az ütéseket.

Aztán fölkelte és magára öltötte a csuhát.

A két fráternek összecsillant a szeme.

S ebben az átfutó percben sokkal inkább látszó-
tak álruhás lovagoknak, mint kolduló barátoknak,
ahogy fölszegett fejjel kiléptek az ajtón.

IV.

Fráter Paulusz fáradozásait csodás siker koro-
názza. A hangtalan, mogorva, ördögszállott lé-
lekre leáradt a béke. Arcára visszaköltözött az igazak
jámbor derüje. Nem ült többé sötét tünődésekbe
merülten, nem rándult össze, ha szóltak hozzá. Vidá-
man és gyorsan teljesített minden parancsot. Néhány
hét multán engedélyt is kapott, hogy a templom elő-
esarnokában megjelenhessen.

Paulusz kézenfogva vezette a konvent elé a peni-
tenciáriust. Övig mezitelen volt az és a nyakán kötél
lógott. Egyenesen a gvardiánhoz intézte nyilvános
bűnvallomását.

Tekintete különös tűzben fénylett. Halántékán
világítottak az ólmos ablakon áttörtető napsugarak.
Szájáról csudálatos szavak zugó forrása eredt s mi-
kor befejezte, a fráterek megkövült mozdulatlanság-
gal ültek helyükön. Sápadtak voltak és olyan át-
szellemültek, amilyenek még sohase látták egymást.

Az ékesszólás kincsesbányája volt köztük ez a
fráter, anélkül, hogy ő maga is tudott volna róla!

A gvardián se jutott hanghoz soká. Aztán föl-
szárogatta szeméről az áhitat ritka gyöngyeit és a
baráthoz lépett. Szikár kezét a sugárzó fejre nyug-
tatta.

— Ego te absolvo...

És a franciskánus kolostor mélyöblü harangjai
ujjongó hálaadásra kondultak.

V.

A hónapok boldog békességgel teltek, multak. Pál szerét ejtette, hogy az általános elcsudálkozás közepett apránként sejttesse a gvardiánnal Imre multját és hogy megmagyarázza neki az »ördögszállott« büszkeség okait.

A szigoru ember kezdett fölengedni. Mind több meg több engedékenységgel mutatott a kapus-fráter iránt. Helyet jelöltetett ki számára a refektoriumban, intézkedett, hogy elegendő és emberi táplálékot kapjon, sőt később abba is beleegyezett, hogy Emericus végre fölvehesse az alsóbb egyházi rendeket. Alkalmat és időt engedett a barátnak, hogy foglalkozhasson Istenadta tehetségével, ami olyan különös módon nyilatkozott meg benne.

Eleinte csak a fráterek számára tartott exhortációkat Emericus. De az elokvencia olyan bámulatos sugárzással teljesedett ki a fráterben, hogy előbb utóbb a szomszédos zárdák is neszét vették s ettől kezdve mind gyakrabban kérték el a gvardiántól ünnepi beszédek tartására a »sátoros barátot«.

Igy került Imre a budai klostomba is.

A székvárosból megérkezve a gvardián elé kérdzett. Uti tarisznyájából egy nagypecsétes levelet tett a kegyes atya elé és várt csöndesen, míg az az igazlátóján keresztül kibogarássza az ákumbákumos betüket.

Nem volt az bizony valami örvendetes postal! Az állt benne hirül, hogy a pogány török erősen mozgolódik és a végházak megvívására készül, boszszuból, amiért Budán Behrám csauszt, a követét, bebörtönözték, mikor az hűbéradót követelt a szultán számára a magyar királytól. Az urak huzakodnak, veszekednek, egymást noszogatják, de indulni senki se akar. Igy az ország védtelen, a magyar seregeknek

se hírük, se poruk, vezérnek való ember meg már éppen nincsen. A királyi udvar és az országtanács egyedül a vitéségében kipróbált Paulusz Tomoryt tartja méltónak az országos főkapitányságra, aki most tudvalévőleg a főtisztelendő gvardián pástorkodása alatt álló esztergomi kolostorban van. Bornemissza ur hát szépen kéri a kegyes atyát, hasson Tomoryra, hogy az ország jóvoltáért hagyja oda a klastromot és fogjon a délvidéki seregek szervezéséhez.

A gvardián összehajtotta a levelet s hosszan eltűnődött. Aztán hivatta Pauluszt.

A barát egykedvűen hallgatta végig nevelőapja izenetét.

— No fráter, most tudod, ami téged illet.

— Tudom.

— Helyes, — biccentett a gvardián. — Akkor segíts elég okosnak lennem, ha egyszer rászoktattál, hogy nálad tartsam a jobbik eszem felét. Mit válaszoljunk Bornemissza urnak?

— Én már határoztam, — felelt Paulusz nyugodtan. — A mi sorsunk az Ur kezében van. Ha ő ránk küldi a megpróbáltatást, akkor erőt is ad az elviselésére. Én a világ hívságainak ellenmondtam, engem rang és méltóság nem érdekel többé. Isten alázatos szolgálja vagyok és maradok, aki csak a lelkem üdvösségén munkálkodom e földön.

— Szóval nem mégy a hívásra?

— Nem.

A gvardián bólintott.

— Szándékod diszére válik szerzetesi hűségednek. S hogy annak megtartásában segítségedre legyek, siettetni fogom a fölszentelésedet. Akkor legalább elejét vesszük a sátán kísértő zaklatásainak.

Az idő csordogált tovább a maga medrében. Paulusz haladt a szent tudományokban s csöndes boldogsággal készült az ő nagy napjára.

De egyszer mégis felfodrozódott ez a derüs nyugalom! A kora ősz alig bontogatta sárgahimes roko-lyáját, mikor fráter Emericus váratlan sietséggel tért haza külső utjából a kolostorba. Csupa por meg tövis volt a kámzsája, arca komor és veritékes. Látszott, hogy rohanvást jöhetett. Egyenesen a gvardián elé kéredzett. Az épp Paulusszal ült együtt bolthajtásos cellájában. A primicia előtti lelkigyakorlatokat végezték.

— Atyám, — mondta Imre az izgalomtól és siet- ségtől lihegve, — gyászos hirt hoztam neked!

— Beszélj! — intett a gvardián.

— Kisasszony havának huszonkilencedik napján, Keresztelő Szent János fővételének ünnepén, Magyar- ország kulcsa, Nándorfehérvár, elesett!

Paulusz összerándult. Arca hirtelen ónos szür- kére sápadt. De a gvardián nem zökkent ki nyugal- mából. A Végtelenre tágult szemekben elveszett a véges és az időtlenségben az ideigvaló. Csak a hom- lokát ráncolta bántódottan.

— Mióta törődik Isten szolgája a világi országok dolgával? — kérdezte. — És mióta több Hungária kulcsa a menyország kulcsánál?

— Atyám!

— Egy hangot se többet! Végy példát Paulusz- ról, aki elvonulva minden profán zajtól, egyedül a Megváltó Jézusnak kívánja szentelni életét. Menj és tégy hasonlóképpen. Mi meg folytassuk a leckét!

Paulusz sápadtan kelt föl.

— Tisztelendő atyám, — szólt rekedt hangon, — kérlek, ments föl mára a disszertáció alól.

— Miért?

— Fáj a fejem és szédülök ebben a melegben. Holnap pótolom, amit elmulasztottam.

— Ahogy akarod.

A két barát kifordult az ajtón.

A kertben Paulusz Imre vállára tette a kezét.

Az a kéz reszketett.

— És most mi lesz? — kérdezte.

A fráter körülnézett, aztán gyorsan kámzsájába nyult. Összegyűrt papirost horgászott ki belőle.

— Olvasd!

— Mi ez?

— Fethnáme. Szent Mihály havának első napjaiban küldte Szulejmán az ozmán birodalom kádijaihoz.

— Hogy tettél rá szert?

— Kémek hozták Budára. Lemásoltam.

Paulusz olvasott.

— Céлом, igazán véve, az volt, hogy a rossz uton járó tévelygők menedékeként szereplő dölyfös királyt megalázzam és megtörjem. De mikor a tartomány jeles bégjeitől tudakozódtam, azt válaszolták, hogy már rövid az idő. Remélem, hogy a kedvező alkalmat kilesve, végrehajtható lesz bosszum. Ez okból most hadjáratom kantárszárát visszafordítom Khalifaságom székhelye felé, hogy a győzhetetlen sereg előbb kipihenhesse magát...«

— Virgo Sancta, ora pro nobis! — törülte meg a barát izzadt homlokát.

Széttepte a papirost és szilánkjait elszórta a szélben.

VI.

Paulusz fölszentelése megtörtént. Hanem a béke fehér galambja mégse akart leszállani a feltört szívekre.

Bőjtmás havának egy kora délelőttjén négylovas, bőrfedelű hintó állt meg a zárda kapuja előtt. A koptató nagyot döbönt.

Emericus ajtót nyitott. Aztán elhátrált a kerítés faláig.

A jövevény rámeresztette pókosra sárgult, öreg szemeit.

— Jól látok? Czibak Imre?

— Fráter Emericus, — mondta a barát és keresztbe tette mellén a két kezét.

Az utas mérgesen csapott kardjára.

— Vakapád! — mordult. — Nem válik vízzé a vér a kámzsa alatt se. Fölsimertelek! És ne legyen Bornemissza János a nevem, ha ezt csak sejtettem is! Mért nem válaszolsz? Tagadd hát!

— Domine, nincs mit tagadnia a kegyelmed szolgálójának. Amilyen igaz, hogy egy más világban Czibak Imre volt a nevem, épp olyan igaz az is, hogy ez a név engem nem illet többé. Fráter Emericus vagyok és semmi több.

A látogató mérgesen fortyogott.

— Talán megbolondult a világ, hogy minden jó vitéz csuhába bujik és kápsálni jár? Vezess a gazdádhoz! Hadd lássam azt a másik anyámasszony katonáját is, akiért jöttem. Ilyet! — hüledezett, nagy öreges fujtatással kapaszkodva föl a meredek lépcsőn. — Ilyet! A Tomory Pálok, meg a Czibak Imrék létániát kántálnak, mikor nyakunkon a török! Barátok vagytok? Fi! Nyulak! Én mondom ezt, Bornemissza János!

A vén katona a gvardián előtt se tett féket a nyelvére. Ugy lekapta Pauluszt, hogy a sok fráter keresztet hányva futott szét, amerre látott.

— Országos főkapitány lettél! Nem érted? — acsarkodott fogatlan oroszlán-szájával a nevelt fiára.

Paulusz sápadt volt, mint a hazajáró lélek, de azért a fejét ingatta.

— Engem már pappá szenteltek, atyámuram!

— Nem kívánja senki, hogy kivetkezz, ha egyszer úgy beleszeretél a csuhádba. Megkapod a ka-

locsai érsekséget! Lehetsz pap és országos főkapitány egyszemélyben. Királyi főhatalmazásom van rá, hogy az ígéretet közöljem veled.

A gvardián fölkapta fejét. Ijedt szorongással kémlelte Pauluszt. De az nyugodt maradt és mozdulatlan. Szeme se rebbent. Szeliden szitált a hangja.

— Én Krisztus szolgálatába szegődtem. Nincs más célom, mint a lelkem üdvössége.

Most már komolyan megharagudott Bornemissza ur!

— No, majd meglátom édes feleim, hogy szolgáljátok az Istent, mikor a pogány kontyos lesz az ur ebben az árva országban! És hogy mit csinál Szolimán a lelketek idvességével, ha a kalocsai érsek-ségedbe beül!

Nagy csörömpölve elfujtatott.

A gvardián vállat vont s visszaballagott a breviárium mellé. Paulusz pedig állva maradt a kapuban és hangtalan bámult az elporzó hintó után. Csak akkor rebbent magához, mikor Imre kulcs-csomói megzördültek.

— Lehetetlen, — mondta. — Bornemissza ur setéten lát, mert a szeme elé fekete fátyolt von a világ gyarlósága. Isten nem engedheti, hogy Mária országára pogány veszedelem törjön. És ha mégis ránk mérné ezt a keserves megpróbáltatást, bizony méltóbb vezetőt fog kijelölni nálam, aki csak szolgál vagyok s azok közt is gyöngé.

VII.

Ut alatt elég ideje volt Bornemissza urnak kifujtatni a mérgét. Mire megérkezett Budára, már kész elhatározás villogott a megsárgult szaruhártyás, vén sas-szemekben.

Félretolta a lebzselő udvaroncokat, egyenesen belépett a király dolgozószobájába.

Annak ugyan épp a neve volt »dolgozó«. Most is a tánc járta benne, míg az országos munkák halomban heverték a sávolyosan aranyozott, bőrrel bevont írószeres asztal tetején. A király képmásával domborúan kivert téntatartó felborulva csorgatta bodzalevét a kagylóalakú porzós tányérba.

Móré László, Batthyány Ferenc és Rétházy Lukács, a gyerekfejjel megházasított király gavallérbarátai azon buzgólkodtak, hogy tőlük telhetőleg megugrassák Mária királyné német udvarhölgyeit. A kényes donnák csiklandósan nevetgéltek a barbár tréfákhoz. Csöppet se busultak urasszonyuk hiánya miatt, sőt igyekeztek jól felhasználni távollétét a hűvös vérük megfuttatására.

Lajos kedvenc kutyái közt a heverőn nyujtózott, mikor a pozsonyi gróf rányitott. Egyszerre pokoli zenebona tört ki körötte. A szunyókálók mind fölriadtak s éktelen csaholással iramodtak a jövevény elé. Aztán, fölismerve a házhoz-tartozót, felugráltak rá, egymást hempergetve féltékenységükben.

Lajos fásultan nézte a kavarodást. Sápadt arcán a kedvetlenség árnyéka futott keresztül. Nehézkesen emelkedett föl a heverőről és nagyot ásított. Hosszúvágásu, álmodozó kék szemei unalomra nyiltak.

— Kegyelmed ilyen hamar megjárta az utat Esztergomba? — kérdezte csalódottan s közbe hátrasandított.

Rétházy Lukács egész komótusan elhevert az üresen maradt pamlagon, míg a német donnája pávatollal birizgálta az ádámcutkás nyakát.

— Minden szemérem kiveszett ezekből! — dohogott a pozsonyi gróf, felelet nélkül hagyva a kérdést. — Hogy türhet fölséged ilyen szabados viselkedést az udvarnál?

— De hiszen a királyné nincs a teremben! Mért ne szórakozzanak kissé szegények, mikor magunk vagyunk?

— És fölséged ezt szórakozásnak nevezi?

A tizenhétesztendős király bágyadtan intett.

— Comes, az élet olyan szegény örömökben! Nem sokat válogathatunk. Különbén Lukács jó fiu, nem tesz kárt a lányban. Tréfa az egész.

— Az is tréfa, ami ott a kárpitok mögött történik?

A vén katona a kandalló mellett álló spanyolfalra mutatott. Két fej merült le ott éppen.

— Orcátlanok! — mordult el és szederjesen elvörösödött, egész a skófiummal varrott ráncos ingbodráig.

A lábas állvány mögött Móré László csintalanodott, olyan fesztelenséggel, ami meghaladta még a hajdan sok vihart látott veterán elképzelését is.

Lajos bosszusan harapdálta szökén pelyhedző, puha száját. Odaintett a pajzánkodóknak.

— Hé urak! László, Lukács, Ferenc! Győjjenek elő kegyelmetek. Nem engedhetjük, hogy vigadjanak, mikor nevelő mesterünk már ezt a kis örömet is el-sajnálja tőlünk!

A hangban szemrehányás volt.

Bornemissza ur lehajtotta fehér sörényü, busa fejét. Komoran dörmögte:

— Szeretném, ha őfelsége a királyné is hallaná, amit mondandó vagyok.

— Lizett! — intette oda Lajos az egyik tollász-kodó lányt. — Eriggy Lizett, hívjad! Izenem, hogy a comes ur sürgősen kíván távozni...

— Értem.

A vén oroszlán kesernyésen elmosolyodott s megrázta fejét, mikor a király hellyel kínálta.

— Köszönöm felség, állok inkább.

— Miért?

— Nem lehet már leülni az udvarnál. Mindenütt kutyák, meg kutyák. Az ember fél, hogy terhükre esnék...

— Amint tetszik, — fordult el Lajos bántódottan.

Csöndesen várták, míg az udvarhölgy előkeríti a tizenyolc esztendőös »fölség«-et. A német donnak gyorsan összeszedelőzködtek és kihussantak. Móré, Batthyány, Rétházy utánuk. A szigorú erkölcsökben nevelkedett osztrák asszony nem tűrte az ő vaskos »tréfáikat«.

Mária jött nemsokára. Az alacsony, törekeny, folyvást izgó-mozgó kis teremtes nagyon üde reggel volt ebben a királyi borulatban. A vidraprémes, tengerkék bársonyruha bodrokban végződő szűk ujjai kedves kezdődésekkel gömbölyödték ki a karok formáját. Nyaká köré csavart, hosszan lelógó végű fehér csipkefejkötője derűs gyermekarcot övezett. A nagy-nyílású barna szemek nedvesen fénylettek az erős hajlású orr fölött. A friss gyümölcs-bolyhos arcocskán nem sokat ronthatott már a duzzadtan lefüggő Habsburg-száj és a tulkicsiny, hegyeske áll se. A szabálytalan képen ott csillogott a fiatalság mindent meg-
szépitő, édes himpora.

Mária szája zsirosan piros volt és mosolygott. Ujjai közt jókora pulykacombbal adott zászlójelet a váratlan vendégnek.

— Esztergomban hogy készítik a pulykafit? Gyömbérrrel megrágyázva, vagy úgy, mint a tehénhus pecsenyét, tormával? — volt az első kérdése.

— Sehogyse felség, — válaszolt Bornemissza és nagyot nyelt. — Ott nem érnek rá az inyeskedéssel gondolni. Bölcs önmérsékletű szerzetesek azok.

— És aki szereti a jót, az nem bölcs?

— A szertelenség vétek felség. Megbosszulja magát férfiaknál is, hát még a nőknél!

— Hogyan?

— Az asszony, aki sokat-evő, könnyen magtalan marad...

A királyné ijedten ejtette el a pulykacombot.

Az beleesett Lajosnak a heverőre dobott fekete barett-jébe. A kutyák mint a háborodottak csaptak le rá. Hőrögve és fogcsattogtatva estek neki. Mialatt a zsákmány eltűnt Lajos kedvenc agarának habzsoló szájában, a barett is fölvette a néhai nevet.

A király révetegen mosolygott.

— Mária! Mária! Láttad ezt?

De a kis fölségnek nem volt most kedve a játékra. Aggódva kémlelte Bornemisszát.

— Komolyan beszélt kegyelmed?

— A legkomolyabban.

— Hiszen mink mind sokat eszünk! Nagyapám, a kájzer és a boldogult apám. Eleonóra, Izabella, Katalin néném! S mégis mind olyan szaporák!

— Azám, csakhogy ők nem magyar konyhán élnek.

— Gondolja, comes, hogy ez az oka?

— Ugy tartják a tudós professzorok. A sok fűszerszám...

— Jó, — bölintott Mária és leült a heverő szélére. Keskeny arcocskája végtelen lemondásra szomorodott. — Mától fogva nem eszek több kaszás levet, se ludat ispékkel, se borsos harcsát, pedig igen-igen szerettem őket! Majd ilyen madár-eleséggel élek napközben, mint ez itt! Királynői kötelességem, hogy mennél több utódott adjak a családnak.

Kihúzta vékony kis kezét az oldaláról lefüggő bársony-tarsolykából és megadóan tömte tele friss piros száját egy marék aprószőlővel. Aztán fölnezt a királyra. A szeme könnyes volt. Lajosé is.

A két fölség összebujt szorosán, mint két fázó, árva fecskefiók vihar előtt, a fészek szélén.

Bornemissza megindultan köhécselt. S hogy be ne álljon rivó harmadiknak a kettő mellé, gyorsan ráért arra, amiért jött.

— Felsőg, — kezdte, — jelentem hódolattal, hogy Esztergomban megjártam a küldetést.

— Oh, — sóhajtott Lajos. — Mindég ugyanaz...! Hát nincs menekvés? Kegyelmed is ellenünk szegődött?

— Távol álljon tőlem, uram. Hetek óta egy nyugodt pillanatom sincs. Lássa be fölséged, hogy rettenetes ez a megosztatlan felelősség!

— Majd megosztja kegyelmed Tomory urral.

— Éppen ez az, felség! Esztergomban nem végeztem semmit.

— Hogyan? — csippent bele a kis királyné is és hirtelen visszapergette tarsolykájába a mandulaszemeket. — Nem találta kegyelmed Tomory urat?

— Sőt még azt is megtaláltam, akit nem kerestem.

— Kicsodát?

— Czibak Imrét.

— Hát akkor?

Bornemissza fölrántotta a vállát.

— Hallani se akarnak arról, hogy a zárdát odahagyják.

— Baj, baj, — intett Lajos busan. — De mit csináljunk, ha egyszer nem akarják?

— Felség, elfelejti, hogy itt csak egy akaratnak szabad lennie és ez Magyarország koronás királyáé. Amit a király akar, annak meg kell történnie!

— Rég volt, — sóhajtott Lajos és bágyadtan elfordult.

Hanem Mária annál hevesebben szegődött Bornemissza pártjára.

— Akarjon fölség! Akarjon! — szólt beható hangon.

Lajos a fejét ingatta.

— Elszoktam tőle, lányom. Meg aztán itt vannak György gróf, Szathmáry, Jankó vajda, Báthory nádor és a többiek. Ők mindég akarnak és mindég veszekedés a vége. Eddig legalább nevettem rajtuk. Erről is lemondjak?

— Lássa fölséged, én már az ispékes ludról is lemondtam. És ha királynői kötelességem, meg az ország java úgy kívánná, lemondanék még a nád-mézzről is. Akinek népek sorsa van a vállán, az ne ösmerjen lehetlent! Ismétlem felség, akarjon!

— Anyámat festették ilyennek, amilyen te vagy, — bólított Lajos szétszórt mosolygással. — De talán jó is, hogy ilyen szivós asszonyok legyenek mellettünk. Oh, bizonynal jó! Folytassa kegyelmed, hallgatom.

— Uram, — hajolt meg a gróf, — arra kérem, irasson fölséged azonnal VI. Adorján pápának! Tárja elé a közeledő török-baj rémét, az ország fenyegetett sorsát s kérje tőle, hogy Tomory pátert szerzetesi fogadalma alól fölmentve, kényszerítse arra, amit magától nem akar, a kalocsai érsekség elfogadására. A szerzetest kötik a rendi törvények, de épp ezeknél fogva lehet és kell megnyerni is. Tomory engedelmességgel tartozik a pápai parancsnak.

— Ugy legyen! — hullt le a király keze.

— Irasson fölséged ugyanakkor Medici biborosnak is. Mozgassa meg a nunciust és mindenkit! Tomorynál hűségesebb sziv, becsületesebb kard nincs ma az országban. Uram! Királyom! — szakadt ki egyszerre hosszú hetek minden feszültsége a vén katonából. — Uram, nehéz órák ezek! Vétek a tespedés! A talaj reng, az ég sötétedik felettünk!

Lajos összerezdült. Merev tekintettel bámult a pozsonyi gróf felindult arcába, mintha külön olvasná le minden mély redő titkos jelentőségét az aggastyán homlokáról. Aztán lassankint elfelhősödött a szemek éles nézése. Bágyadtan siklott a tompa semmibe. A kéz tétova mozdulattal vetődött arrább.

— Hivassa a tanács urait! Jöjjenek mind...

— Parancsára felség.

Az udvarnagy mélyen meghajolt és könnyebbülten távozott.

Az agarak villámsebesen nyiláltak ki utána a nyitott ajtón.

Ludovicus fölkel s lassan, fáradtan összehuzta a függönyt.

VIII.

A küszöbön megállt, mint aki szédül. Halántékát szorongatta. Szája szaggatott szókra nyilt.

— A talaj reng, az ég sötétedik fölöttünk... Nem így mondta, Mária?

— Mit? Kicsoda, felség?

A királyné melléje lépett.

— Min töprengsz, mikor egyedül vagyunk? Egyedül, Ludovicus! Érted? Te, meg én, akit kicsi ölbeli korom óta neked nevelgettek. Emlékszel még Wiennára? Én üdvözöltelek... És az első tánckunkra... Be gyönyörűen is harsogtak a kürtök! A bécsi püspök ujjunkra huzta a mátkagyűrűt. Milyen szerencsénk volt akkor délután! Mennyit nyertünk a lovagi tornán! Négy óra hosszan át tartottad kezekben a gyűrűs kezem. Négy óra, Ludovicus! Lásd, én sohase fogom elfelejteni. Azt az órát se, mikor először léptem a te országodba...

Lajos elfordult.

— Szomorú óra volt, Mária! Akkor veszett el Nándorfehérvár. Olyan csöndben kellett téged Budára hoznunk, mintha temetőbe vinnénk. Ki tudja? Talán csakugyan így volt! Oh, ne hidd, — karolta át a durcáskodó gyermekasszony vállát. — Emlékszem én mindenre, amit kérdeztél. Azt se felejtettem el, hogy mi nap Karácsony havának negyedik napja...

— A koronázásom!

— Igen. Akkor tette a fejedre Erdődy Simon zágrábi püspök a mártir-glóriádat.

Mária toppantott.

— Nem! Nem szabad így beszélned! Mire ez az ostoba gyász? Boldogasszony havára gondolj inkább! Emlékezz, Ludovicus!

— Emlékszem, — bólintott Lajos és feje egy mély sóhajtással a mellére horgadt. — Emlékezem. Tizenharmadika volt éppen...

— Akkor lettem a tiéd. Asszonyod!

— Akkor. Szerencsétlen napon, magad is szerencsétlen.

— De nem!

— Jó. Hát: nem.

A férfi szomorkásan mosolygott. Magával karolta a tiltakozót.

— Okosodj, Mária! Okosodj, kérlek, helyettem is! Lásd, te azt akarod, hogy emlékezzek. Tégy meg inkább mindent, hogy felejteni bírjak! Hanem ez persze nehéz. Nehezebb. Tudod, egy idő óta mindég a gyermekkoromat látom vissza. Csudálatos tisztán! Véres sértések az anyám ringató öle helyett... Rettenetes! Oh, Foixi Candalei Anna! Mért is kellett, miért nekem megszületnem! Azok az árva évek, Mária...! Ha sejtenéd! De te nem is álmodhattad ott, a brabanti hercegek büszke ősi fészkében, a messzi Löwenben, ahol gondos kezek őrizték az álmod, hogy mi az a szenny, mi a fertő, hogy mi volt az én anyátlan gyermekségem. Ha Szathmáry ur volt soros mellettem, akkor csupa imádkozás. Ha Bornemissza, Tomory, ki nem hülhetett a kard a kezemből.

— És Brandenburgi?

— Jobb, ha nem beszélek és te nem kérdezel.

— Ludovicus!

— Várj, kedves, — vontá össze Lajos a homlokát, a kora-ezüstösen pelyhedző fűrtök alatt. — Ne legyek igaztalan! Volt egy dajkám. Becsületes, nagydarab paraszt sziv. Az szeretett engem, Mária! Szeretett! Érted? És mégis, borzadok rágondolni. Mert

egyszer egy rongy-babát kaptam tőle. Török báb volt, Mária és én nagyon-nagyon féltém. Megvalljak neked valamit?

— Igen. Mindent! Mindent!

Lajos végigsimitott a homlokán.

— Én még most is félek. És Tolnán is féltém, Mária. A táborban hosszú árnyak jártak. Árnyakkal volt teli az éjszaka. És a török vivta Nándorfehérvárt. Báthory Péterváradról nézte, Zápolya Lipán vesztegelt. Hogy ők mire vártak, azt könnyű kitalálni. Hanem mondd, mire vártam én? Én? Mire vártam, míg a sásfészek elesett? Mondd, hát gyáva lennék? Gyáva? Mit gondolsz?

— Azt, hogy bujkál benned a láz, amit Tolnáról hoztál.

— Gyülölöm Tolnát!

— Beteg vagy Ludovicus és a beteg gyöngé.

— Igen, — bölintott Lajos. — Gyöngé. De nem a láztól, Mária! Én nem álltathatom magamat. Oh, György, Brandenburgi György! Miért fehér az én hajam! Mért él bennem a vád szagatása! Mért vagyok én reszketős, koravén s nem az, akinek indultam: férfi! Király sajátmagam fölött is, és neked erős urad!

— Csak akarnod kell, Ludovicus.

— Késő.

Mária felszökött. Elragadtatott csókkal pecsételte le azokat a panaszos ajkakat.

— Ne tovább! Egy szót se! Sohase késő. Akarj!

Lajos leeresztette a kékes, hervadt szemhéjjait. Végigdült a heverőn.

A gyermekasszony sikoltva hullt vele.

— Ludovicus! Ludovicus!

— Azt mondtad: akarjak. Hát akarlak!

— De te fáradt vagy. Gondolj magadra!

— Nem szabad gondolkoznom, Mária.

A két gyermek a puha vánkosokba szédült.

Mária megnyilt tarsolykájából halk zizegéssel peregetek ki a mogyorószemek. Nem vette észre. Azt se, hogy az ajtó függőnye megmozdult.

Vigyázva, óvatosan, egy sápadt férfiarc kémlelt be a szuperlát molyrágott redői közt. Lajos korán meghervadt, finom arcának galambősz hasonmása. A két nagylágu, sötét szem végtelen gyöngédséggel pihent meg a szerelmes király viasz-virág színű, lecsüggő kezén. Aztán csöndesen visszahúzódott.

A pap nesztelen léptekkel suhant ki a szobából. A küszöbön megállt s karjait keresztbe fonta, mint két paradicsomot tiltó pallost.

A szelesen odatoppanó Brandenburgi György majd belerohant az élő szoborba. Meghökkenve hátrált el tőle.

— A hercegprimás, — dadogta. — Szathmáry György uram! Eminenciád szinte megijesztett. Hol van a király?

Az ezüsthaju főpap csendet intett.

— Álomországban, — felelt olyan halkán, mintha ő maga is onnan jött volna.

IX.

De a felejtés boldog birodalmának kapui is be kellett, hogy záródjanak egyszer. Lajos száján elapadt a csókok forrása. Kibontakozott az ölelő karokból és szorongva nézett maga elé.

— Semmit se használt, Mária! Én mondom, semmit. A szégyen a homlokomon ég. Nézd, milyen forró!

— Hőséged van, Ludovicus. — Érintették meg a hűvös ujjacskák a király tüzelő halántékát. — Azonnal ágyba kell feküdnöd és pihenni sokat, sokat! Lajos tagadólag intett s fölkelt.

— Nem, — szólt, — nincs pihenés.

— Hova?

— Vár az országtanács. Megyek. Ne csak ben-
nem virrasszanak az árnyak! Ne csak az én hom-
lokomban égjenek azok a fölperzselt falak! Ne egye-
dül én bűnhődjek, mikor nem egymagam voltam a
hibás!

— Hiszen fölséged megtorolta már Nándorfehér-
várt? Báthory nádort elcsapatta. Ne eméssze hát
magát tovább!

A király elfordult. Zavar felhőzött az arcán.

— Báthoryt vissza kellett vennem azóta, — mor-
molta halkán. — Nagyon megharagudott, tudod. És
én nem szeretem a haragvó embereket magam kö-
rött. De most végére járok, Mária! Esküszöm! Meg-
lásd, hogy akarok akarni!

— Igéred?

— Igérem. Kell! Te pedig imádkozz értem. Az
első siker a gyöngé test fölött...! Oh, milyen bol-
dogság volna! Csak ma tudjak erős lenni, Mária!

A királyné átfonta két vékony kis karjával a
bucsuzkodót.

— Az leszel, az, Ludovicus. Érzem!

Lajos kilépett az ajtón. Szinte megnőtt a nagy
elhatározásban. Mária szeme aggódva követte, míg
el nem tűnt a folyosók labirintusában.

Az urak összegyűlve váraoztak. Brandenburgi
vánkosokkal készségeskedett, hogy a királyt belépni
látta. De Lajos lesöpörte a puha párnákat a trón-
székről. Intett az uraknak.

— Ha nem tudnák kegyelmetek, hogy mivégből
hivattam össze a tanácsot, elég dél felé fordulniok
és Nándorfehértvár falai megmondanak mindent. Vá-
dolom mindnyájukat egyenkint és összesen azért, ami
ott történt. Legyen egyszer már vége a sűgás-bűgás-
nak itt a kormányzótanácsban! Adjanak számot ke-
gyelmetek fennszóval, férfi módra a sáfárkodásukról
és bűnhődjen a bűnös, bárki legyen az. Így akarom!

Az urak meghökkenve néztek össze. Szokatlan hangok voltak ezek arról a szájról!

Közelebb tolongtak a trónhoz s kiki igyekezett összeszedni a legjobb mentséget, amivel a hátát fődözhetette.

A sánta Báthory nádor Zápolya Jánosra kifogászkodott, a vajda követe viszont Báthoryt okolta.

— Mért késedelmeskedett a nádor? Hol tarisznyázott?

Végre abban egyezett meg a két ur, hogy a bűnös Héderváry, a nándorfehérvári al-bán, aki nem gondoskodott elegendő számú várvédő csapatról, se a vár szükséges fölszereléséről.

— Nem volt elég fegyver, se lőpor. Ezért esett el a vár, mielőtt a felmentő seregek megérkezhettek volna!

Héderváry persze tiltakozott. Szerencsés Imrére, a kincstartóra háritott minden felelősséget.

— Mért nem adott pénzt a zsidó?

Most aztán Brandenburgi kezdett szorulni, a házi zsidajáért. Nekik közös üzleteik voltak! Aggódva pislogott körül valami segítség után. Végre a trónszék mellett mozdulatlanul álló Szathmáry Györgyre esett a tekintete.

Lám!

Védekezett, kapadozott itt már mindenki, csak ez a vasszobor áll itt hidegen, némán, mosolyogva, mint valami ledönthetetlen bálvány. Mint akihez nem érhetnek föl a vádak, mint akiről lepattog minden felelősség gondja.

Ez a fölény, ez a nyugodt biztonság felbőszítette most a fő maskara-rendezőt. Előlépett és odamutatott a primásra.

— Felség, Nándorfehérváron hiányzott a kenyér és nem volt lőpor. Ez a herceg-érsek büne. Ő a pisetarius regni. Ha ő el nem rendeli, Szerencsés Imre nem adhat.

Siri csend követte szavait. A tekintetek Szathmáry felé fordultak. Mindenki megkönnyebbülten lélezett föl.

Uszik hát végre ez is! És elég nagy hal ahoz, hogy a horog beleakadjon. Vajjon, hogy evickél ki ebből a csávából?

Maga Lajos is várakozólag fordult a primás felé. De a herceg-érsek nyugodtan állt tovább a helyén. Egy arcizma se rándult, csak a kezével legyintett, mint aki tolakodó legyet hessent el magától.

— Ostoba beszéd! Ne fecséreldék kegyelmetek a drága időt sületlen tréfákra. Héderváry megkapta a pénzt. Rajtam senkinek semmi keresete.

Lajos összeráncolta szemöldökét. Ezek a kurta, határozott csengésű szók szinte testi fájdalommal hasítottak belé.

Ez hát az erő! Ez biztosság! Keménység! Igen. És ez az ember férfi. Olyan, amilyen ő nem birt lenni, de amilyenné akarnia kell magát.

Elöntötte a láng. Most mindjárt! Mig el nem siklik bénán ez a pillanat is, mint annyi más, amikből nem maradt, csak a késő bánat könnyes íze és az önvád, önmevetés.

Ezzel az erővel mérni össze magát! Ezt a büszke fejet meghajlasztani! Micsoda királyi diadal volna, egy királyi ellenfél fölött!

Hirtelen kiegyenesedett és Szathmáryra villant.

— Eminenciád úgy beszél, mintha mi itt se volnánk! Nekünk, Magyarország királyának igenis van jogunk eminenciádtól számot követelni, amikor akarunk. Hová lett az a pénz, amit a bánnak kifizetett? Mért nem jutott el az Nándorfehérvárra?

— Felség, erre Hédervárynak kell megfelelnie.

— Mi eminenciádtól kérdezzük!

Szathmáry Györgynek tágra felejtkezett a szeme. Megütközve bámult a pattogó gyermek-uralkodóra. De nem volt ebben az ámulatban egy szemernyi harag,

az élességnek egy szikrája se. Inkább valami előmlő boldog csudálkozás fénylett föl az átszellemült homlokra.

A hercegprimás mélyen meghajolt.

— Rendelkezzék velem, fölség. A király parancsol és én engedelmeskedek. A király kérdez s én válaszlok. Héderváry magának tartotta a pénzt, régebbi követelései fejében. Nagy hiba volt, végzetes hiba, hanem a bűn nem az én lelkemet terheli.

— Nem-e? Hogy az ország főméltóságai hajdemákok kezében vannak? Hogy eminenciád ezt eltitkolta előlünk? Mikor önmaga gyenge a megfélemezésükre? Hát ki vétke ez akkor?

Lajos sápadt arca kipirult. A megkorbácsolt vér vad sodrással, ujongó étellel indult meg vékony ereiben. Minden kimondott szó részegítő örömmel járta át és röpitette egyre tovább, egyre szilajabb lendülettel.

Ez az! Ez! Igen. Végre hullanak a test bilincsei a kitörő lélek parancsára! Végre kemény férfihangok és nem gyáva gyermeknyöszörgések hagyják el a száját! Végre sujt is már egyszer, aki eddig folyvást csak védekezett! Ellene torló haragot, nagyharapásu oroszánt ingerel maga ellen, ő, aki tegnap még rettegve fülelte a szúvak percegését s az egérrágcsálását a királyi fészek megvedlett falában. Oh, fizet az erős akarat! Busásan fizet!

Atrontott rajta a kockázatos játék tüzes ize. Pelyhedző gyermekajkán átvonaglott az isteni gyönyörűség: akarni! Nyerni! Fölülmaradni!

Hiszen lám, azok a sasnézésű, biztos férfiszemek már riadtan dermednek rá! A sápadt arcot elhagyta a fölényes nyugalom! Olyan halvány, mint viaszlárva a halott arcán.

Szathmáry megrendülve emelte föl a kezét.

— Fölség! — kiáltott dúltan. — Mivel érdekeltem...?

Lajos diadalmasan sugárzott.

— Eminenciád elpalástolta előlünk az ország igazi állapotját!

— Csak szeretetből és kiméleletből történt.

— Nincs szükségünk az ilyen szeretetre! Többre megyünk a hódolattal. Kiméleltre se szorultunk. Nem vagyunk játék, nem vagyunk báb! Mért nem szólt nekünk kegyelmed soha ezekről a siralmas dolgokról? Mért intézkedett helyettünk?

— Mert fölséged még gyermek.

A király arca átszínesedett forró pirossággal. Kitégult szeméből fényes szikra lobbant.

— Megtiltjuk! — kiáltotta szinte ujongva. — Férfi vagyunk és a királyotok! Jussunk a kendőzetlen igazság s a tisztánlátás. Aki pedig ebben akadályoz, mi mondjuk, bűnös! Mért tartottunk tanácsadókat, ha arra voltak jók, hogy a szemünket bekössék s az országot romlásba vigyék? Igen, eminenciád az oka annak, ami Nándorfehérvárnál történt!

— Én? Fölség!

— Igen. Héderváryt eminenciád kormánykodása alatt nevezték ki fehérvári al-bánnak!

Szathmáry szemrebbenés nélkül állta a király belefuródó tekintetét.

Fejét ingatta.

— Uram, téved fölséged. Héderváryt nem én neveztem ki.

— Hát kicsoda akkor?

— Még Dobzse László.

Ez a gunynév véletlenül siklott ki a herceg-primás száján. Rajta kívül elhatározottan, mint valami lepergett sorstragédia végszava. Csak akkor eszmélt rá, mikor már elhangzott és meg nem történtté semmi se tehetett többé.

A király felszökött, mint a láncáról leszabadult párduc. A reszkető testben végső próbára merevült

az akarat. Egyetlen szomjas szándék lett s a szándék ököl. Lesujtott a fehérhaju főpapra.

Ludovicus arculütötte az egész udvar szemelátára Magyarország egyházfejedelmét, a biboros érseket, a hercegprimást.

És még valakit...

Valakit, akit csöndesre némitott egy elfalazott kripta, a férfi becsülete árán...

Szathmáry a gyalázat első pillanatában önkéntelenül kardjához kapott. Szemében beomlott tárnák tüze villant az előtte álló gyermekifjura.

Aztán egyszerre lelohadt róla ez a nagy égés. A szikár arc szürkére hamvadt.

Az Ur szolgája meghajtotta fejét.

— Isten ítelt, — mormogta csöndesen.

Megfordult és kiment az ajtón.

Otthon meggyónt, megáldozott, fölvette a haladoklók szentségét és lefeküdt kemény aszkéta-ágyára. A feszületet ujjai közé kulcsolta.

Reggel halva találták.

X.

A tudós professzorok nem lelték okát a váratlan katasztrófának. A szigorú életben csontig leparázslott izmok tömörek voltak még, mint a vas. A testen sehol egy karcolás. Méregnek, erőszaknak semmi nyoma. Csak a szivverése állt meg Szathmáry Györgynek. Valami hüvös, irgalmas kéz lecsöndesítette a háborgását, megszüntette a fájdalmát, örökre.

Az ágy mellett az éjszakai asztalkán testamentom maradt. Hatvanezer hollós arany készpénzét a királyra hagyta az elköltözött. A királyra, Ludovicusra, a liliosos francia királyasszony fiára, aki most lépett a gyermekcipőkből férfi-sorba, aki évek óta most »akart« először...

Használja az ország javára s meg ne akadjon, majd mikor az elcsöndesült Nándorfehérvár után a többi végházak is kezdik szorongatni a zsoldjukért, szegényt...

XI.

Lajoshoz repülve vitték meg a különös halál hírért. Ófelsége addig már visszaernyedtt szomorú méltóságába. Nem tudott örülni a sikerének, ami pedig teljes volt. Valami nehéz, komor érzés azt sugta benne, hogy talán mégis, rossz helyt kezdett akarni. Mária se ölelhette ki belőle ezt a megmagyarázhatatlan érzést.

Fásultan hevert kutyái közt és vállatvont a jelentésre.

— A királyért tettük. Apám iránt való kötelességünk volt, az idegennel szembe... Hanem a klérust ért sérelemért három napi szobafogságot mérünk magunkra...

XII.

A primás hatvanhét esztendő után elküzdött testét székhelyére, Esztergomba szállították. Brandenburgi György megnyugodva bólogatott.

— Ulászló most már visszacsukhatja a szemét. Bakács, Szathmáry: letelt a három. Nincs, kit várjon többé.

Lajos az utolsó percben mégis úgy határozott, hogy a királynéval együtt megjelenik a végső tisztességen. Hiszen az az »idegen« megvezekelt azért, amit az apja ellen vétett...

A szertartás lezajlott. A kriptaajtót ráfalazták az új lakóra. Virágot vittek neki bőven. De a gyászos álmát virrasztani, de a halott szívet szeretettel költögetni, nem maradt ott a fényes menet elvonulása után, senki.

XIII.

A hatvanezer hollós arany éppen kapóra jött az udvarnál. Eleget gunnyasztottak ott ugysis!

Brandenburgi György hát pördített egyet a mulatságok tarka kerekén és Budán mohón indult neki az élet. A lakomák, bálak, fegyverjátékok egymást kergették s Lajos mindenütt ott akart lenni, hogy meneküljön önmagától.

Legutóbb egy egész falka agarat vett és pompás épületet emeltetett számukra Csepelen. Kelenföldi versenystállóját is kiegészítette husz paripára. Apródjai számára díszes versenyruhákat szabatott s pazar jutalomban részesítette a Sidlowieczky Kristóf krakói vajda lovait kísérő lengyel fellajtárokat.

Telt a hatvanezer hollós aranyból!

Aztán megkezdődtek a futtatások a kelenföldi versenypályán. A királynak mind a husz ménje indult. Rajtuk kívül lengyelek és magyarok. A futamok közt cigányzene játszott, felváltva az egri püspök és a nádor fuvós bandáival. A tribünök előtt kiállított versenydíjaknak csodájára sereglett az előkelő közönség.

Telt a hollós aranyakból!

Sőt maradt belőlük egyébre is. Esténkint kivilágították Pest-Budát, hogy több szem gyönyörködhessek a nagy maszka-felvonulásban, melyen a király elefántnak öltözve vett részt.

Az álarcos menet után, persze, lakoma következett, ahol a kappany olyan »éles« lében szerepelt, hogy nem csuda, ha az még a kis királyné kemény fogadalmát is elvágta egy csöppet.

A fogások közt természetesen tokaji járta, drága kristálypoharakból, melyeket külön erre az alkalomra hozatott Velencéből a király. Volt értelme legalább, hogy a falhoz vagdosták őket és mindenki megtapolta a gavallértréfát...

Kifutotta az ára a hollós aranykból!

Csak mikor a végházak, meg a péterváradai sajkások jelentkeztek másfél éve elmaradt zsoldjukért a kincstartónál, akkor nézett nagyot az érdemes ember. Nagyot nézett, de kicsit se talált. A kincstár kiürült.

Erre már nem telt a hollós aranykból!

A sajkások megköszönték a fölvilágosítást s zászlóikat a királyi vár fehér márvány szökőkútja köré letűzdelve, szépen hazamentek, Magyarország déli kapui pedig nyitva maradtak a kívül ólálkodó veszedelem előtt.

No hiszen, nem ijedt meg azért ettől senki! Ott az országgyűlés! Akik tudtak mulatni, tudjanak áldozni is, urasan!

A főrendek előkelő készséggel megadóztatták önmagukat. Fele jövedelmét fölajánlotta mind. Egy tizedrésznyi kegyyszerét az alsóbb papság és a kisebb javadalmasok is fogadkoztak.

Annyi esze persze mindnek volt, hogy megmaradjon a szónál! Mert mire is volna az egész fölösleges tolongás, mikor 1523 Böjtelő havának negyedik napján, ime, végre-valahára csak megérkezett Rómából a várva-várt pápai döntés.

— Akié a méltóság, azé a gond! — vontak vállat az urak.

És Brandenburgi György vidáman füttyentett.

— Sose busuljunk! Majd elintézi a többit Tomory.

XIV.

Bornemissza ur lepecsételte a pápai levelet a király pecsétjével, aztán sürgősen az udvari káplánért, Szerémi Györgyért futtatott.

A szürke, igénytelen külsejű páter készségesen loholt elő. Hosszu lábszárai közt kaffogott a kopott

reverenda a nagy igyekezetben. Fölfelé álló, pisze orra alatt kíváncsi mosolygást kásázott a ritka fogu szája.

Bornemissza odanyujtotta neki a levelet.

— No, reverendisszime, fogja ezt és tegye el jó helyre a tunikájába! Repül vele Esztergomba. Elő se kerüljön addig, míg a gvardiántól a levél mását, de legfőképp Tomory pátert magát elő nem hozza.

— Követségbe küld nagyságod?

Az öreg rábiccentett.

— Igen. Ugy illik, hogy amit papok kuszáltak össze, papok csomózzák ki megint. Tomoryra égető szüksége van az országnak. Ne hagyja tisztelendőséged üres kézzel kiforgatni magát az ajtón.

Szerémi páter fogta a levelet és inalt boldogan.

Hogyne! Végre ő is középpontjában állhat valaminek! Tőle is függnék fontos dolgok! Titkot hordoz magában, ő, aki rendszerint kívülrekedt minden izes udvari cselszövényen! Jöhet, mehet, rendelkezhet, nagyképpel fontoskodva, akár azok a fényes külföldi staféták, akik az udvarnál megfordulni szoktak. Csak azt sajnálta, hogy nem üritheti fenéig ezt a dicsőségpoharat. Még a reggel indulnia kellett. Nagyon szorgalmazták a rábizott postát.

Elindult hát, a mielőbbi sikeres visszatérés reményében és erősen megfogadta, hogy Tomoryt visszahozza bármilyen áron.

Egy koratavaszi alkonyattal állított be az esztergomi klastromba. Lejelentkezett a gvardiánnál és átadta neki a rácimzett levelet. Míg a főnök olvasott, ő Tomory után kérdezett. A szakács-fráter a kert felé igazította.

— Ott lesznek fráter Emericussal, zöldséget veteményeznek.

Csakugyan, ott munkált a két barát. Körül a esuhájuk felkötve kócmadzaggal, karjuk vállig pöre.

Egy-egy nagy nyersbőr kötény mindegyik előtt, hogy el ne piszkolják magukat.

A két ember derüsen dolgozgat, az arcuk mosolygós, megelégedett.

— Sohase álmodtam volna, hogy lehessen még ilyen teljes nyugalom is a földön, — mondta Paulusz és apáskodva hajolt a friss barázda fölé.

Imre rábólított vidáman.

— Milyen kis kört lát is be az ember szeme, testvér! Ha elgondolom, mennyit hányódtunk, vergődöttünk! Mindjárt itt kezdhettük volna. Nincs ennél szebb, békeesebb cél. Élni a Teremtőnek, mint ezek az apró magvak, amiket elvetünk, és nem törődni többé semmivel, ami a barázdán túl hivságoskodik.

Paulusz kicsi árkokat húzott a televényben, a másik a magvakat szórta a fölnyiló hant alá. A nagy munkában észre se vették, hogy látogatójuk érkezett. Hanem a kertajtó nyikorgására föl kellett figyelniök mégis.

Paulusz két gyermekszeme elkerekedett a meglepetéstől. Eldobta a kapát és sietve indult a jövevény elé.

— György atya! — kiáltott. — Jól látok ugyan?

— Magam is azt kérdem.

A két pap összeölelkezett.

Paulusz bontakozott ki elsőnek. Eltolta magától a káplánt szelid szemrehányással.

— Ejnye, ejnye, testvér! Micsoda világi kantust hordassz?

— Jaj, — nevetett Szerémi, — a csuha kényelmetlen viselet utra. Fölszed minden bogáncsot, sarat, meg el is vedlik az ilyen marsolásban, amelyet én tettem Buda várából. Miben parádéznék majd az udvarnál, ha tönkre pocsékitom?

— Pap ne legyen hiu, — zsörtölődött Paulusz.

Amaz csak mosolygott sokatmondóan. Sarká-

ról lábaujja-hegyére hintálva, évődve fürkészte a barát szigoru, nyugodt arcát.

— Bizony, bizony, te se soká viseled már ezt a csuhát, testvérem!

— Mért ne viselném? Eltart még jóideig, ha megfoltozgom.

— Nem is ugy értettem.

— Hát?

A látogató összeszűröcsölte a szemét. Száján, az átfénylő arccsontok körül, kötekedő mosolygás játszott.

— Az udvarnál ugy hirlik, hogy atyaságod bács-i érsek lesz.

— Mit beszélsz?

— Azt, hogy őfelsége már irt is Rómába a promoteálásod végett.

Paulusz megütközve pillantott vendégére. Aztán odaintett Imrének.

— Lásd, lásd! Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Csak ez a György atya marad annak, ami volt.

— A tréfák koboldjának.

— Testvérem, — huzta fel a szemöldökét György — te nagyon felülről veszed a dolgot.

— Igen. Ugy, ahogy az én sorsomban illik.

— Pedig ez egyszer igazán nem tréfáltam. Komoly a küldetésem.

— Annál rosszabb rád nézve.

— Miért?

— Mert én semmi hívástokra nem adok.

— Visszautasítanád a kalocsai érsekséget?

— Vissza én! Az ilyen világi disz nem egyeznék meg a magamra vállalt szegénységgel, se az alázattal.

— Van ezenkívül más erény is, amit gyakorolni diszrede válnék. A hazafiui kötelemek teljesítése.

Paulusz szelid békességgel pillantott fel.

— Az én hazám az Isten országa, György. Az én

kötelességem a lelkem üdvösségén munkálni. Megmondtam már azoknak, akik előtted jártak.

— Érts meg! — hevült neki a jövevény. — Az ország kapui nyitva állnak! A török baj akármelyik percben ránkzudulhat. És nincs egy ember, rajtad kívül, akiben úgy az udvar, mint a nemesség megbizhatnék, akire egy sereg vezetését ruházni lehetne. Ki tartsa föl a veszedelmet? Talán Zápolya János? Jobban félnek tőle, mint a töröktől.

— Ott a vranai perjel! Az övé harcos rend.

— Paulusz, Paulusz, — csóválta meg nyakát a látogató. — A sértett hiuság dolgozik benned! Te még most se felejtetted el a mellőzésedet. Pedig lásd, a kalocsai érsekségnél szebb elégtételt kívánnod se lehetne.

Paulusz egykedvűen kapargatta a szerszámjára tapadt sarat.

— Lehet, hogy valamikor rontott bennem a hiuság, hanem az régen volt, testvér! Nem kell nekem már szatiszfakció!

— Hát!

— Csak a lelkem békessége. Az én életem: az én fogadalmam.

György sárga szeme nagyot villant. A biztos győzelem méltóságával ült le a küszöbre. Hosszam maga elé nyújtotta vékony lábait.

— Fráterkám, — intett fölénnyel, — nagyon kicsire tartod te akkor az udvar előrelátását, ha azt gondolod, hogy nem számolt a fogadalmaddal. Számolt bizony! És addig, míg a dispenzáció meg nem érkezett, el se indított volna engem. Ezt elhiheted. De a fölmentés megjött és a pápa öszentsége fel is oldott téged a fogadalmad alul. No, mit felelsz erre?

Paulusz közömbösen simogatta a szőröve bojtját.

— Azt, — válaszolta, — hogy a fogadalmat nem embernek, hanem Istennek tettem.

— A pápa fölmentése nem elég neked?

— Nem.

Paulusz letette a vésőt és odaült a látogató mellé. Kezét ráteritette szeliden a másik kezére.

— Idehallgass, testvér! Olvastad-e annak a katonának a históriáját, akit, éppen úgy mint engem, feloldott a pápa a fogadalma alul?

— Olvastam.

— Akkor azt is tudod, hogy halála után láng-tenger közepében jelent meg egyik barátja előtt. A kérdésre, hogy mért emészti a tűz, hiszen a pápa fölmentette, azt feleli a katona: »Igen ám, csak hogy az Isten nem hagyta helybe a dispenzációt és kár-hozatba vetett engem!« Elég vezekelni való gyarlóságot szereztem magamnak kint, az előző életemben, én nem terhelem többel ezt az én szegény, Istennek drága lelkem!

— Azt akarod ezzel mondani, hogy nem teszel olegyet az udvar kivánságának?

— Azt testvérem, azt! Nekem nem kell a világi élet hiábavalósága, szennye. Nem kell a kalocsai ér-sekség hiu fényessége. Nekem ez a nyugodt boldog-ság kell, ami kárpótol mindenért és ez a szegénység, amit fogadtam.

Szerémi hirtelen fölállt. Egész kiegyenesedett.

— Nemcsak szegénységet fogadtál te Paulusz, hanem engedelmességet is! — villámlott a két fráter felé.

Dolmányába nyult és nagy pecsétes levelet vett ki onnan.

— Olvasd ime a szentatya egyenes parancsát!

A két barát összedugta fejét a papiros fölött. Emericusnak kigyulladt az arca és a szeme villogott, mint a szikravető acél.

Paulusz összehajtotta a levelet és csöndesen a kámzsa ujjába rejtette. Fölállt.

— Gyerünk a gvardiánhoz, — mondta.

Szerémi büszkén marsolyázott.

— No, testvérem, hát elfogadod e a kalocsai érsekséget? Leszel-e országos főkapitány?

Paulusz kinyitotta a kertajtót és előre bocsátotta a másik kettőt.

— Történjék Isten akarata.

Imre ezalatt már a klastrom lépcsőjénél járt.

Mintha neki volna legsürgősebb...!

XV.

A három pap sorba lépett be az ajtón. Rendet álltak a gvardián előtt.

— Atyám, — szólt Paulusz fájdalmasan, — a válasz órája ütött. Azért jöttem, hogy kérjem áldásodat. Bocsáss utamra engem.

— Hogyan? — ütődött meg a szent ember. — Menni akarsz a klastromból? Te?

— Igen, atyám, én. Akinek nem volt más vágyam, mint köztetek élhetni le szegénységben, alázatban, az édes Üdvözítő szándékára, még hátralevő napjaimat. Nézd atyám a király dekrétumát, amiben kalocsai érsekké és országos főkapitánnyá nevez ki.

A gvardián olvasatlanul tette félre az irást.

— Te eddig ellenálltál minden kísértésnek. — vont a össze a szemöldökét.

A fráter bólintott.

— Isten adott hozzá erőt.

— És most mégis elmész?

— Ime a szentatya egyenes parancsa!

Paulusz átadta a második levelet.

A gvardián elolvasta és megcsókolta a pergamen szélét.

— Roma locuta, causa finita, — hajolt meg mélyen. — A király csak szolgája Istennek, de a pápa az ő földi helytartója.

Fölkel s Paulushoz lépett. Az imbolygó fényü

szövetnek óriás-árnyékúvá rajzolta kezét a homályos falon.

— Fráter, vedd áldásomat és menj békén a te utadon tovább. Nem tartozol az én nyájamhoz többé.

— Nem úgy, atyám, — borult el Paulusz. — Én sohase szünök meg a Szent Ferenc-rend tagjának tekinteni magam. Fogadom előtted, hogy halálom napjáig törvénynek tekintem és mindenben megtartom a rend szabályait, éppugy a köntösét is. Se lelkemben, se testemben tőletek el nem fordulok. Isten engem úgy segítsen!

A gvardián hideg, szurós szeme ellágyult. Két nagy kerek gyöngy futott végig durva daróc-csuháján.

Halkan felelt.

— Én azt már látni nem fogom. De látja az édes Megváltó, akinek oltalmába ajánllak. Mondd, mit tehetnék érted?

— Erősítsd meg a mi szövetségünket! Engedd, hogy mindég úgy érezhessem, mintha köztetek lennék, itt, a csend és áhitat falai között.

— Nem értem a kivánságod.

— Adj mellém két frátert, — emelte föl Paulusz a kezét esdeklőleg. — Add mellém a spirituális testvért, meg fráter Emericust, aki nagyon közel áll a te szolgád szívéhez. Legyenek ők állandó élettársaim, napjainak kísérői és emlékeztetői! Megadod-e nekem ezt az utolsó örömet, atyám?

A gvardián elfordult.

— Menjenek a fráterek, — mondta.

Paulusz alázatosan meghajtotta fejét s megcsókolta az áldó kezét.

— És most gyóntass meg engem atyám, hogy tiszta lélekkel vehessem föl az én esendő vállaimra az élet keresztjét.

A gvardián felfogta az égő szövétneket és előre indult.

XVI.

A kápolna ólmos ablakain halvány holdfény szűrődött keresztül. Rávilágított a vértanuk képeire.

Paulusz hamut markolt az urnából és a fejére hintette. Ökle a mellét verte.

— Hallgasd meg a te gyarló szolgálodat, adj számomra penitenciát és feloldozást, aztán láss el engem az utolsó szentséggel, atyám.

— Beteg vagy?

— A halál fájdalmai megkörnyékeztek engem. Az én szemeim nem fogják látni ezeket a szent falakat többé soha. Én ide vissza nem térek. Az Isten ítélete teljesedik bennem és általam. A tekintetem messzi lát... Atyám, sziklák gördülnek a mélybe, dübörögve és a sziklák alatt ezrek holt teteme hever. Paripákat látok vérpatakok fölött repülni, fekete szárnyakon, üres nyergekkel. Kürtöket hallok harsogni és gyászdobokat peregni tompán. Miserere mei Domine...! Szekerek robognak, jajgatás rikolt s a levegő egyetlen nagy, végső hördüléstől terhes. Jehova ül a trónuson és mártirokat szólít... A fejem külön él a törzsemtől és a testem nehéz, mint a föld agyagja. Uram irgalmazz! Krisztus kegyelmezz! Dolores inferni circumdederunt me...!

A gvardián letérdelt.

— Mondd a bűnvallomást!

Paulusz szava tompán hullt a csöndbe.

A két barát soká imádkozott, némán, arcra borulva. És köröttük lassan vérvörös fénybe öltözött a kápolna homálya. Az ablakon át különös tűz de- rengett. A firmamentumról indult egy lobogó csóva, mint valami lefordított, lánggal vérző pallos.

A két fráter egymásra döbbent. Sápadtak voltak mind a ketten.

A folyosó végén Szerémi csapódott eléjük. Az udvari káplán minden ízében reszketett. Megragadta Paulusz kezét.

— Láttad az égi tűneményt?

— Láttam.

— Könyörgöm, ne indulj ma testvér! Balsejtelmű jell! Vesztedet jelentené.

A barát végtelen nyugalommal felelt.

— Tudom.

És ment tovább, vontatott, fáradt léptekkel, de elszántan és tántorithatatlanul.

*

Az udvarban fáklyafény mellett fölnyergelt szamarak álltak, s két fráter daróc-csuhában, tarisznyával a vállukon, bottal a kezükben.

Az utasok kikocogtak a kapun.

A klastromban szólt, messzesíró hangon csengett a lélekharang.

*

És a három barát, számárháton, koldusbottal, koldustarisznyával: elindult a vérző magyar éjszakában, megváltani István király népét.

MOHÁCS

„Nincsen is nékem annyi
erőm és könnyem, hogy
elegendőképven megíras-
sam...”

(Brodarits.)

I.

A gondtalan dőzsölés ideje kezdett lealkonyulni. A levegőben viharfelhők feszültsége uszott.

Keletről nagy, lomha mozdulattal megindult toros utjára a végzet. Nem volt teremtet lélek, aki ne érezte volna a földindulás rázó hullámait.

A népet rettegés szállta meg. A cinikusok kicsapongó tivornyákban, a jámborak elvakult fanatizmusban kerestek menedéket. A babona beteg virága kinyílt és az okkult szemfényvesztés mesterkedői el sokasodtak. Jósok bukkantak föl s buktak megint vissza a homályba, mikor egy újabb »próféta« csilloga delelőre futott. Tömegek vártak szivszorongva egy-egy jövendölés határnapjára és tömegek lelke maradt csalódott, éhes. A piacokon kezdett több lenni a Zoroaszter, mint az árus. Új tanokat hirdettek, melyeket követve örökös marad a fiatalság s elpusztíthatatlan az élet.

A hasztalan táruásokban elcsüggedt lelkek kelyhe lassankint becsukódott, egy szemernyi remény, a megnyugvás harmatcseppnyi termékenyülése nélkül. A nép eltakarta siró gyermekarcát és annak se hitt többé, aki az ősi evangélium szavával közeledett hozzá.

A rettegést növelték a baljóslatu égi tünemények, melyek egymást érték, soha nem látott változatokban.

Aztán felharsant az első jajdulás:

— Ferhát basa tizenötezer emberrel betört a Szerémségbe!

Ez már bizonyosság volt.

*

Tizenötezer száj falta bele farkas-mohóságát az ősi magyar szántásba. És nem akadt férfi az egész országban, aki a riadt nyáj élére merjen állni. Nem akadt ököl, mely a Fátum vigyorgó arcába vágja a dacos tilalmat:

— Megállj!

Egy ferencrendi barátnek kellett kihullnia a zárda-fóliánsok sárgult lapjai közül, hogy szőrcsuhájával eltakarja egy tévelygő nép piruló arcát.

*

Fráter Paulusz facipőben, derekán kenderkóc kötéllel, megindult első-magyar lenni ott, ahol mindenki-magyar utolsónak hőkölt a vérsikos uton. Megindult és a lépései nyomán dübörögve megindultak keserves, temetkező századok.

Előtte egy másik szerzetes járt. Óriás, mint a Gondolat, kemény, mint a lábrakelt szikla és fölgyújtó tüzü, mint a viharba dobott csóva. Egyik kezében a kereszt, másikban mezitelen kard.

Ferhátnek kitünően fölszerelt, csatákban okult serege, a két barátnek csak a lángoló hite. De ez a hit sodort, mint az ősi nemere. Odatépett hozzájuk minden utjukba dobbant szivet, minden magyar magból fogant becsületet.

És gyült a sereg.

Nem cimeres heroldokból, nem nagyságos tekintélyekből. A köznemes vetette meg sarkát az elguruló apai örökségben. A fölriadt paraszt verte egyenesre föld nélkül, fű nélkül maradt görbe kaszáját. Az asszony tigris-bosszuja rikoltott vissza

a fészekbontó kezekre s a gyermek játékos ujja feszítette az ijjat.

Nőtt a sereg!

*

Lehettek vagy hétezren, mikor szembetalálkoztak a hőmpölygő végzettel. Kétezer talpas, ezerötszáz lovas, a többi hadviseletlen, összevicsordult nép, akit csak a vére lobbanása vert idáig.

Fráter Paulusz megáldotta a lehajtott turáni koponyákat.

Aztán sikoltott a kardja.

— Jézus! Jézus! Jézus!

Hétezer torokból szakadt a kiáltás.

A halál megbontotta fekete kötényét és várta a kikészített prédát.

*

Rövid volt a tusa. Háromezer magyar lehanyatló feje gyorsan megtalálta örök vánkösát a barna húmuszon.

Háromezer magyar!

De mellette nyolcezer a bitorlókból!

És Ferhát basa fut a Száva felé vacogo rénnülett. Az egész török tábor rengeteg kincse, tizezer nyi foglya ott rökönyödik martaléknak.

Mit törődik most ezzel a barát? Nyomul a vert sereg sarkában és dulja, ahol éri. A maradék hadat a Szávába fojtja. Ott fuldokol a szultán kedvenc rokona, maga Ferhát basa is, míg alá nem merül a halálordítástól zengő vizen.

És a Száva partján fölujjong messzi szárnyaló öröm-áradással az ének:

— »Nagyasszony pátrónánk!...«

*

Budán az urak összenéztek a hirre. Szemük sárga lobbót vetett, mint a kén lángja. Az ország-tanács is hűmmögött.

Megvonták Paulusztól a hadak tartására szükséges költséget. A bandériumokat sürgősen hazahívták.

— Még bizony szarva találna nőni a barátnak...!

II.

Paulusz lecsüggesztette a fejét.

Hanem Czibak Imre már égett, mint a kigyuladt lármafa.

— Mit mivelsz, testvér?

— Látod! Imádkozom a bünösökért és négyezer öngyilkosért, magunkért.

— Abból ugyan semmi se lesz! Ott a kalocsai érsekséged és itt a török zsákmány! A beneficiumokat pénzzé tesszük, a prédát elárvereztetjük. Telik belőle a végházaknak, meg zsoldosokra, a bandériumok helyett.

— A Szentlélek világosít meg téged! — ámult el Paulusz.

A dobok még aznap megperdültek.

*

De a vértzagolt emberek sehogyse akartak bele-törődni ebbe a barátságos hadviselésbe, ahol nincs se harács, se győzelmi tivornya, se vad, harcos szeretkezések.

A legénység morgolódott.

A kolompot Bárdy István rázta. A hadnagyot a kis királyné titkos kegyenceként emlegette a mérgezett nyelvű fáma. A hetvenkedő fiatal legényt egész megkompolyította ez a mende-monda, meg az a nagy ünnepség, amiből dulásig kanalazhatott az udvarnál, mikor a Ferhát fölött aratott győzelem hírét Budára megvitte.

Visszaérkezve a követségből Kalocsára, ahol a

sereg pihent és szervezkedett, nagy zenebonát csapott, amért a két fráter a zsákmányt elárvereztette. Össze is szólalkozott a dolgon Bosnyák Tamás hadnaggyal s kardot rántva, széthasította a fejét. Erre elindult zsákmányolni föllázított legényeivel a maga szakál-lára a szomszéd falvakba.

Emericus kitette kezéből a rózsafüzért és riadót fuvatott. Estére ott álltak a renitensek a székesegyház piacán, vasba verve.

Egy óra teltén Bárdy hadnagy feje a porban hevert.

A rend egyszerében helyreállt.

A három barát pedig hamut hintett magára s imádkozott az elhunyt lelkiüdvösségeért...

*

Hanem Paulusz számára ez az imádság se hozta meg az áhitott nyugalmat. Komoran járt-kelt emberei közt.

Végre Emericust hívatta.

— Testvér, — mutatott a durván barkácsolt asztalon kiterített lapokra — szivességre kérlek.

— Hallom.

— Te jól tudsz latinul, mig én az udvarnál sokat felejtettem. Szerémi atya kissé kulinárisan kezeli Vergiliusz dicső nyelvét. Nem megszólásképpen mondom, de ragadt. Ilyen nyelvezetten nem írhatok oda, ahová akarok.

— Kinek?

— Szentséges atyánknak, VII. Kelemen pápának, akit árásson el az Ur kegyelme.

— Ámen, — hajolt meg Emericus és bemártotta a tollat. — Várom a szavad, testvér.

Paulusz bólintott.

— Kérd Őszentségétől azt a kiváltságot, hogy a gonosztevőket, akik küldetésünkben háborgatnak, ha kell, ki is végeztethessük, lelkünk üdvösségének

veszélyeztetése nélkül. Kérd azonkívül, hogy a kíséretünkben levő szerzetesek és papok részt veheszenek a csatákban, anélkül, hogy az emberölés egyházi következményét, az »irregularitást« magukra vonnák.

— Aztán?

Paulusz arcán szelid mosolygás suhant át. Tiszta kék szemei gyöngéd tekintettel pihentek az óriás baráton.

— Aztán közöld Őszentségével, hogy erre a kegyre egy Emericus Czibak nevű fráternek volna legfőbb szüksége, aki a szerémi csatában a nagy keresztet hordozva a nép előtt, az ütközet hevében azzal rontott a pogányra és temérdekét agyoncsapott a magasztos jelvénnel.

— Paulusz!

A kemény barna kéz kiejtette a tollat.

— Ne ellenkezz, — intett a másik. — Folytasd! »De még jobb volna, ha a szentatya ez alkalommal végleg fölmentené nevezett Emericus Czibakot azon fogadalma alól, hogy szerzetessé legyen. A zár-dai életet erős és vérmes testalkata nem bírja. Szobában aludni képtelen. Olykor tíz napokig tartó főfájások kinozzák, úgy, hogy kényszerül télen-nyáron szabad ég alatt lakni. Az egyházi rendet azért fölvenné, mert életét az Ur szolgálatának akarja szentelni, mint világi pap...«

— Pál!

A barát szájáról forró hálával égett le ez a kiáltás. Észre se vette, hogy a régi nevéen szólítja azt, aki pedig megtagadott azzal minden közösséget. Paulusz se vette észre, hogy az Ur alázatos szolgáljához illő meghajlás helyett forrón, lovag módjára megszorítja a felé nyújtott kezét.

Majd a félig kész levél fölé hajolt.

— Tedd hozzá még testvér, hogy kívánatos lenne megmenekülnöm az érseki kinevezésem alkalmából

fizetendő megerősítési díjaktól. Jobb volna bizony, jobb, ezt a pénzt is a pogány ellen fordítani! Végezetül arra kérem a szentatyát, engedje, hogy mindazokat a hősokeket, akik ezentul elesnek, az ütközetek előtt teljes bucsuban részesíthessem.

*

A pápa nemcsak teljesítette Paulusz minden kérését, hanem takaros összeg pénzt is küldött Campeggio bibornok, pápai legátus kezéhez, hogy azzal a kereszt hősenek támogatására legyen.

*

A hirre megint összenéztek Budán. Az arcokon egy kis röstelkedés ült.

— Lefőzött minket a tallján!

A kincstartó mérgesen vágta téntába a tollát. Nekilátott s irt egy utalványt — két hajórakomány bicskáról, meg huszezer dukát értékű sőről.

— Ne mondhassa a barát, hogy hazulról semmit se kapott!

III.

Paulusz nagyot nézett a furcsa »hadi« fölszerelésre. Aztán kénytelen-kelletlen elkezdett a törökökkel — kereskedni. Eltiltott mindenkit a sózlettől a délvidéken. Így fölverte az árát. Végül csak annak adott sót, aki bicskát is vett hozzá, jó drágán. A sok rozsdás sárkaparót mind a kontyos nyakába varrta. Így tartotta a hadait, török pénzen...

Közben Czibak Imre, immár az országos főkapitány mellé beosztott alvezér és királyi testőrkapitány, minduntalan becsapott török földre. Egy izben egész Nándorfehérvárig ruccant s szép pár hajót küldött víz alá minden rakományostól együtt. A többi sértetlen állapotban esett prédául. Ugyanakkor tizen-

három előkelő pogány foglyot is terelgetett a vezéri szállásra.

A magyar név hajdani varázsa kezdett kihámlani a rozsdá alól.

Maga Jahja-pasa-oglu Bali, a belgrádi bég is meghökkent. Összevonta seregeit, hogy leszámoljon a »cseri-basával«, aki ilyen csunyán az orra alá pörkölt.

De Tomory nem sok időt hagyott neki a tollászkodásra. Megvizitelte, ezuttal személyesen, a maga portáján. Végigdulta a Bánságot egész Szabácsig és fölprédálta Kolics városát.

Bezzeg eszébe jutott egyszerre Bali bégnek, hogy hiszen: nini! Ó tulajdonképpen magyar anyatejet szopott valaha! Sőt az ágasbogas családfáján föl is fedezett mindjárt valami rokonságot bizonyos nevezetű Paulusz Tomoryval...

A tudakozódó levél csöpögött a mézes-mázás hizelegésektől.

Paulusz elvörösödött és marokra gyürte a postát.

— Bestye piláf-pusztitói! Hogy Allah árnyékába süllyednétek minden atyafiságtokkal együtt!

Észre se vette, hogy káromkodik is, meg átkozódik is, egyszerre.

Hja, az esztergomi hüvös cellától messzi esett a tábor, hanem annál közelebb a régi harcos emlékek!

*

A sátor előtt pompás paripát táncoltatott a pósta-hozó török csatlós. Nemesvérü fajállat volt a mén, csupa ideg és tűz.

Paulusz ráhökken a kontyosra.

— Miféle ló ez, hé?

— Az én uram, a nagyságos Jahja-pasa-oglu Bali bég küldte rokoni ajándékba, hogy legyen, amin fogadd, mikor meglátogat.

Paulusz odanyomta a kezében tartott fekete-kötésű bibliát a csatlós markába.

— Ne! Vidd el gazdádnak. Legyen miből imádkoznia, mielőtt a pokolra küldöm!

Egyik sem sejtette, hogy milyen helyénvaló volt ez a kölcsönös gondoskodás...

IV.

Az udvar se maradt tétlen ezalatt. Brandenburgi egész váratlanul arra eszmélt, hogy kegyvesztett lett. Összeszedte minden tudományát, hogy a bódulást kereső nagy tobzódások után, csak annál mélabusabban eszmélő király figyelmét megint magára vonja. De Lajos továbbra is elnézett a feje fölött. Hiába próbálta megmozgatni magát a királynét is, Ludovicus hajthatatlan maradt.

— Mária, nem akarok több fehér hajszálat! Nem akarom a reszketést, a vádak szaggatását. Nem akarom Brandenburgi Györgyöt! Te ezt nem érted. Én igen.

Mária meglepődve nézett fel.

— A király nem tartozik magyarázattal, — felelt. — Kivánsága szent, előttem is.

És György urról nem esett több szó.

Pedig a »Markoláb« igazán fényes bizonyítékát adta ezekben a napokban kifogyhatatlan leleményességének. Eredetnél eredetibb és ujnál újabb csinyeket eszelt ki Lajos szórakoztatására.

Hasztalan!

Egy szép napon végre másodmagával jelent meg az udvarnál.

— Tudja-e uram, hogy ki az a jeles és érdemes férfit, akit hoztam? — kérdezte.

Ludovicus annyi fáradságot se vett, hogy kifelé forduljon a heverőn.

György kénytelen volt megfelelni önmagának.

— Kóródy Péter, fölség. Utolsó sarja annak a hirneves, derék pogány családnak, akinek ősei Szent Gellért püspököt gyorspostán a Dunába gurították fordózni, annak idején. Hitemre, mulatságos fickó! Fölséged nem is sejti, hogy milyen csudálatos tehetségek lakoznak benne!

— Mifélek legyenek azok?

Hopp...! Lajos megpedzette a horgot! A király érdeklődik!

Nosza, kihasználni hamar a kedvező pillanatot!

György ur sürgős parancsokat sugott a teremben ügyelgő szolgáltnak. Azok elloholtak, hogy kevés vártatva a legkülönösebb holmikkal kerüljenek elő.

Az egyik nagy sárga kandurt hozott, a másik egérfogót, egerestől. A harmadik egy elhullott tyukot fogott lábánál fogva. A förtelmes dögtest messzi szaglott a feloszlástól.

Most már ült Lajos!

Nagy, szomorú kék szemei kerekre tágulva nézték a furcsa előkészületeket.

Akkor György gróf intett.

És a pogány szittya-magyarok késő sarja egy nyeletre megette az egeret, azon elevenen. Még csak nem is pislantott utána.

György sugárzott a diadaltól.

Az egér után a macskára került a sor.

Két fogdmeg ügyes kanyarítással lemetszette a keservesen nyivákoló állat farkát, Kóródy Péter pedig azon szőröstől-bőröstől utána küldte az egérnek.

— Ott nem vesznek össze, — mondta önérzétesen.

A tyukhoz aztán előkerült a bicska is a csebeli csizma szárából. Hogyne! Virtuosos falat volt ez, meg kellett adni a módját parádésan és nem hagyni belőle semmit, éppen semmit...

Lakoma végeztén György meghajolt.

— Uram, amit ez a pogány magyar megevett, az övé is marad. Bátran hagyom itt, fölséged mellett, semmi kára se lesz a pokrócoknak...

— Ugyis rongyosak, — vont vállat Ludovicus és visszafordult a fal felé.

De az urak annál zajosabban ünnepelték Kóródy Pétert. Kézről-kézre adták és pályája ezzel meg is volt alapozva az udvarnál.

Ilyen gyomor kellett ide éppen!

*

Ósi átok ült a Kóródy-családon. Egyetlen tagja se tehette be a lábát Szent Gellért kápolnájába büntetlenül, akármilyen erős emésztése lett légyen egyébként. Nem is bátorzkodott a közelébe egy se a maga jószántából.

György a fürdőben hallotta ezt a legendát. Boldogan kapott rajta s elhatározta, hogy üti a vasat, míg meleg. Ha egyszer sikerült érdeklődésre bírnia a királyt, másodszorra egész bizonyosan még többre jut vele!

— Uram, — igyekezett tüstént a palotába, — volna-e kedve fölségednek egy kis kirándulásra?

— Hová?

— Föl a Gellérthegyre.

Lajos hideg gyanakodással mérte végig az udvaroncot.

— Megint valami azokból a dolgokból, amikről többé tudni se akarunk...!

— Hitemre fölség, nem. Semmi asszonynépet nem viszünk magunkkal.

Lajos kitekintett az aranyugaras verőfénybe. Vállat vont.

— Érdeemes?

— Jó lesz gondüzőnek.

— Akkor induljunk.

A király fölkel és ezüstös hajára illesztette a fekete barettet. Elsőnek lépett ki az ajtón. Arcán sóvár várakozás bontott halványszirmu rózsákat. A nagynyilásu szemekben tétova tűz égett.

— A lovakat, — intett.

És a kíváncsian összesereglett udvari urak egymást előzve rontottak ki a hegyi kápolnához, melynek helyéről hajdanában az első keresztény-magyar püspök ragyogó meteor-csudája hullt a gyülölettől fodros magyar vízbe.

Mikor Kóródy ur ráeszmélt, hogy hová vezették, elsápadt a babonás félelemtől. De késő volt már menekülnie! Brandenburgi vasmarka megragadta a dögevő magyart és előre tuszkolta.

A kápolna közepén Kóródy hatalmas kolosszus-teste nagyot vonaglott. A kiülő pofacsontos arc szerdjessé vált s az erős, rágó áll heves mozdulattal lökdődött előre.

Az urak elforgolódtak. Kendőikbe takart arccal hanyatt-homlok rohantak ki a kápolnából.

Két mosóasszony alig győzte tiszta gyolcsba öltöztetni a pogány Kóródyak késő maradékát...

A szent hely pedig elgyalázva hívta ki igazlátásra azt a nagy aranyszemet, mely háromszögletű fekete keretéből dermesztően mély mozdulatlansággal meredt a tréfaüzők után.

»*Video omnia!*«

Hirdették alatta lángvörös betük.

*

Lajos keményen megdorgálta a kegyelet-gyalázókat. György grófnak meg se mutatkozni, se a nevét kiejteni nem volt szabad többé az udvarnál.

Brandenburgi végleg kiesett a kegyből.

V.

Budára messzi vendég érkezett egy napon. Thráciából menekült jó Bakics Pál vajda minden kincsestől, háznépestől a török veszedelem elől.

Lajos szomjasan itta a hireit, mintha csak kedve telt volna abban, hogy még jobban megtöltse a lelkét bolyongó árnyakkal és a veszedelem feszültségével. Kéz a kézben a királynéval hallgatták a bus meséket, mint két szorongó gyermek.

Bakics ur személyesen vett részt a nagy török diván-tanácsban, mint annak egyik tagja. Előtte bontotta ki Szulejmán szultán rettenetes szándékát, hogy jövő év tavaszán személyesen jön megostromolni Buda várát!

Lajos megszorította a királyné kezét. Halkan, fölcillanó reménységgel sugta oda:

— Hallod? Egy év...! Addig egész megerősödhetek, ugy-e Mária?

És Bakics vajdának ajándékozta hálából ezért a jó vigasztalásért a laki dominiumot.

Az urak meg nagyot kurjantottak hozzá széles jókedvükben:

— Ide merjen jönni a kontyos! A pecsétnyomó gyűrűnkkel verjük agyon!

Erősebb nyomaték kedvéért visszarendelték fráter Paulusztól a még ott levő bandériumokat is.

*

Az ország egyetlen végvára, Pétervárad, magára maradt a pápai katonákkal. De a nuncius se vette tréfára a dolgot! Ha a magyaroknak nem fáj a saját fejük, mért fájjon őszentségének?

Fenyegetőzni kezdett, hogy ő is visszahívja a háromszáz pápai talpast, ne kifogásoskodhasson később rájuk senki, ha a vár elesnék, hogy miattuk történt.

*

Fráter Paulusz végül learathatta a győzelme gyümölcsseit. Egészen kinjára hagyták, pénz nélkül, katoná nélkül. Ugyan ki törődött volna vele?

Az urak összekacsintottak.

— Hadd usszék a barát!

VI.

Hanem a nemesség már nem vette ilyen könnyen a dolgot. Egyik országgyűlés a másikat érte s felhangzott megint a nagy tetemrehívás:

— Bűnhődjék a bűnös!

Rákoson azzal kezdték a honmentést, hogy cigányhóhérral fölakasztattak egy — bábut... A kis királynétól lopta el egyik apródja. Hadd lássa az ország, hogy mire megy el a kincstár pénze! Hogy mért nem fizetik a hadakat, a kassza miért üres, s a végvárok ellátatlanok?

Az urak Lajoshoz fordultak.

— Ki az oka mindennek?

A király bántódva ráncolta szemöldökét és az felelte:

— Én nem.

Erre aztán Verbőczy ur megmondta, hogy hát kicsoda akkor?

— Vagy Thurzó, a főkincstartó, vagy Szerencsés Imre, a vicéje.

Az utóbbi név jobban tetszett. Kitört a vihar.

— Máglyára a keresztelt zsidóval!

Szerencséjére Szerencsés Imrének, kedvelt ember volt a királyné teuton népsége közt. Jó cimborá, jeles ivó, híres szeretkező, teli zsák, kitűnő pajtás.

Hamar becsukták a Csonka-toronyba, nehogy bántódása essék! Amint az országgyűlés szétoszlott, annál szélesebben tárták ki előtte az ajtót. Nagy epikuri tort rendeztek az alkincstárnok ur szabadulásának tiszteletére.

Semmi baj se lett volna belőle, ha egy kicsit csöndesebben vigadnak. De a zene-bona cégért hirdett magának s odacsalt néhány dühös nemes urat. Ezek megrohanták Fortunátus palotáját. A sok ittas udvaronc alig győzött elég gyorsan kiugrálni az ablakon ijedtében.

Lajos az erkélyről nézte a cécót s szomoruan mosolygott.

— Ők mulatnak. Hanem a kontót bezzeg majd velem fizettetik!

*

A palotát megdulták, az alkincstartó ur hatvan-ezer aranyára gazt vetettek és összetörtek-zuztak mindent. A népség-katonaság, akinek ebből nem jutott, kárpótlásul nekiruccant a zsidóvárosnak. Végül, hogy Sion fiai se panaszkodhassanak osztálykodásról, befejezésképpen rajtamentek a papokon.

Akkor aztán elromlott a nagy népünnepély.

Zápolya János vajda feje váratlanul fölbukkant a vértesei élén, körülnézni, hogy ugyan mi világ is készül itt? Nem a talaj inog-e, nem a régi kósza álmok ködvilága formálódik-e megfogható valósággá?

Nem. Az urak már előbb szétoszlottak, a népség meg igyekezett minél előbb láthatatlanná válni.

Dózsa György trónusa még nagyon ott égett az emlékezetben...

Szerencsés Imre pedig megkapta sürgős kárpótlásul az ércbányák bérletét.

*

Ami hátramaradt, azt elintézte a hatvani ős-országgyűlés. Itt elcsaptak mindenkit. Nádort, prímás-kancellárt, országbirót, kincstartót és a többi főméltóságot. Meg is kergették egynémelyiket. Voltak izes hazaárulási perek, birtok-elkobzások. Az érdekel-

tek azon helyt megosztottak. Majd hozzáláttak az új méltóságok megválasztásához.

Esztáry ur kivágta a bihari rezet. Elbődült öblös hangján:

— Éljen Zápolya János nádor!

De a vajda fejét rázta. A hatalmas Ujlaky-birtok nagyobbat csillant, mint ez a pünkösdi királyság, amit ilyen szöszön-boron kínálnak!

Azt felelte a megtiszteltetésre:

— Éljen csak inkább jó Verbőczy István!

Hiába tiltakozott az ősz ember, hogy ő nem alkalmas erre a felelősségteljes méltóságra, a király elutasítólag intett.

— Hja, dicsőség bajjal jár! Tanulja meg kegyelmed is.

*

Valamit azért mégis végzett a hatvani gyűlés. Megszavazta a honvédelem költségeit.

A főurak és főpapok összes jövedelmük felét tartoznak odaadni. A nemesek egy arany füstpénzt s ezen felül egy kurta forintot. A többi polgár, kereskedő, kézmives, jobbágy: egy aranyat. Minden zsidó apraja, nagyja, fia, lánya, fejenkint egy forintot. Minden műhely után egy forintot. A kereskedő áruinak egy huszadát. Papok ezüst holmijaiknak egy tizedét, templomi kincsek negyedét. A házalók lovai után ötven dénárt.

Kitett volna mindez ugy ötmillió aranyat.

Begyűlt pedig összesen negyvenötezer forint...

Hanem a királyt legalább felokositották arról, hogy mi az egészséges deflációs pénzügyi politika! Meghagyták neki, hogy a temérdek hamis pénzt szedesse össze, külföldi fizetéseknel használja fel, takarítsa ki az egészet Cseh- és Németországba s többé a határon be ne engedje...

VII.

Mikor a török előnyomulás egyre-másra érkező híreitől fenyegetett Tomory 1526. év tavaszán végső szorultságában felszánakozott Pest-Budára, már egy lyukas poltura se volt a kincstárban. A végházak kapitányai egymásután küldték be lemondásukat. A péterváradi sajkások megint szétozlottak és hazament a várak utolsó, még megmaradt zsoldos legénysége is.

Tomory megpróbálta fölrázni az ország urait, de azoknak egyéb gondjuk volt most, mint hogy vele törődjenek! A Fuggerektől kölcsönvett ötvenezer aranyon meg kellett szervezni a kecskeméti »Kalandos« társaságot, hogy legyen mivel ráncbaszedni a rebellis hatvani népséget. Készült a kontra-országgyűlés!

Mit törődtek az országnagyok a törökkel? Hol van az ide?!

Elég, ha Lajost hazahívták Esztergomból, ahol jóízűen vadászgatott. Ezzel aztán sikerült is alaposan elkedvetleníteni a királyt.

*

Tomorynak egyedül a nuncius jött megint segítségére.

— Ezerhatszáz forint! Kétszáz huszár! Mi ez nekünk? — legyintett a barát keserűen. — Még ha el is küldi eminenciád a beigért ugyanannyi talpast, egy csöpp a tengerben!

— Testvérem, — nyugtatta Imre a csüggedt frátert — lásd be végre, hogy nincs itt más, beszélned kell a királlyal személyesen. Jőjj velem az udvarhoz.

A testőrség félévenként váltogatta egymást. Hat hónap a végházaknál, hat másik Budán. Imre, szerencsére, ezidőszerint az udvarnál teljesített szolgálatot. Így legalább Tomory akadálytalanul juthatott a király elé.

*

Roszkor talált jönni azonban. Lajost a haragján felül gondok is bántották. Karján gunnyasztott kedvenc vadászsólyma, a Csicsó. Ez pedig nevezetes madár volt! Tökéletes biztossággal tudta elkapdosni a legyeket. Sohase hibázott. Eredetileg az Erneszt Zsigmond pécsi püspök kincstartójának tulajdonát képezte, hanem mikor a püspök meghalt és negyvenezer arany készpénzét a végvárak megerősítésére hagyta — épp úgy, mint Bakács és Szathmáry György — Lajos meglátta a madarat a kincstartónál s elengedte érte a negyvenezer arany örökséget.

Most ott volt a drága sólyom, de nem volt hozzá légy! A madár unatkozott s vele együtt, a hánykolódó hangulat egy hullámvölgyében, Ludovicus is. Ráadásul csak a »cseri-barát« végehosszatlan lamentációja hiányzott!

A madár rá is berzenkedett a fráterre mérgesen:
— Csrrr... Sss!

Ezen végre meglelte magát a rosszkedvű király. Hangosat nevetett. Hanem Tomory annál kevésbbé nevetett.

Negyvenezer arany — egy légyfogóért...!

Mikor a katonák fél éve nem kaptak zsoldot!

Sarkon fordult és hazament. Otthon megírta lemondó levelét a kalocsai érsekségről. Egyben kérte öszentségét, hogy utódjául nevezze ki palotai Czibak Imrét, akinél alkalmasabb embert sem az országos főkapitányi tisztség, sem az érseki méltóság betöltésére nem ösmer. Czibak ugyan még nincs pappá szentelve, de az alsóbb egyházi rendeket fölvette a zárdában és így semmi akadályja sincs annak, hogy mihamarább világi pappá szenteltesse magát.

A levelet lepecsételte Tomory s elküldte a nunciának. Aztán málházott és Imrével kezét szorítva,

anélkül, hogy az udvartól elbucsuzott volna, éjnek idején otthagya Budát.

Imre egyedül maradt. A veszedelem támadó szele egyszerében elfujta a barátsuha utolsó foszlányait is és talpraszökött a bihari bölény. Dűtött, borogattott, öklelt, hogy fölrázza az udvart. Megmozgatta Bornemisszát, a nunciust, a primást és végül a királynét. Erre Lajos is fölrettent megint. Nagy elhatározással, György gróf után, megvált a légyfogó sólymától, sőt az agaraitól is és nekiült maga, megírni segítségkérő leveleit a rokon keresztény fejedelmekhez.

Csak az volt a bökkenő, hogy a futároknak nem telt miből utiköltséget adni...

Jó lett volna most bezzeg a hatvanezer arany!

Tomory lemondása felett dönteni nem maradt idő. Alig mult három nap, mikor Szent György havának tizenkettedikén staféta érkezett, jelentve, hogy Szolimán szultán rettenetes hadával elindult Magyarországra felé.

A barát meghajtotta fejét és keresztet vetett.

— Legyen meg uram a te akaratod.

VIII.

Pál elindult kis csapatával Péterváradnak, Rákoson meg sürgősen összeült az országgyűlés.

A Fuggerek pénze nem esett hiába. A kalandosok nagyszerűen dolgoztak. Elcsapták Verbőczy nádort és az összes hatvani főméltóságokat s visszaültették Báthoryt, meg a többi urakat. Erre aztán felfortyant a köznemesség.

— Egyétek meg, amit főztetek!

Fogta magát és hátatfordítva az egész főúri komplottnak, hazament duzzogni.

*

Szolimán pedig már elhagyta Drinápolyt.

IX.

Erre a hirre mégis csak tenni kellett valamit! A király fölhatalmazást kapott, hogy elrendelje az általános fölkelést. Esetleg szólítsa zászló alá a jobbágyokat is. Szedjen félforintnyi adót minden telek után.

Nem mozdult senki.

Nem fizetett senki.

Egyedül a pápa hirdetett keresztes hadjáratot és vezérül kinevezte Tomory Pált. A nuncius Pünkösöd havának huszonnegyedik napján be is mutatta a pápai iratokat a tanácsban.

De Dózsa György véres örökségéből igazán senki se kért többé. Se a barát, se az ország, se a rendek, legkevésbé a magyar paraszt.

*

A szultán pedig ezalatt megérkezett Szófiába.

X.

Tomory kémei folyvást hordták a jelentéseket. Legutóbb három török szökevény is érkezett a táborba. Megerősítették a korábbi értesülést, hogy a török sereg csakugyan háromszázezer harcost számol. Tizenhatezer főnyi talpast, négyezer főnyi lovas zsoldost, nyolcvanezer rumilii, ötvenezer anatóliai hü-

bérest, ötvenezer azabot, gönüllüt s van azonfölül háromszáz bombakezelő, jó kiképzett kumparadsija. A többi a háromszáz ágyuhoz szükséges topcsikból, a tüzérhajtó toparabadsikból, az aknavető lagumsikból, fegyvermives dsebedsikból, utjavító szilihdárokból, táborigendőrsholigálatot végző ulufedsikból, hajós levendiekből és a tábor mögött járó egyéb hadi népből kerül ki.

Háromszázezer vad, fanatikus pogány, aki jól tudja, hogy vitézséggel egycsapásra akár a legmagasabb méltóságig is fölviheti tanulatlan és tudatlan ökörhajcsárból, mint Ibrahim nagyvezir, a szultán személyes barátja és tanácsadója, aki rabszolgaláncon került valaha Görögországból!

Háromszázezer baromi kegyetlenségű emberállat, aki a tulajdon édesanyján is keresztülgázolna Mohamed földi helytartójának egyetlen intésére!

Tomory ezt a hirt is, mint minden eddigit azonnal jelentette Budára.

Czibak Imre meg azt mondta Ludovicusnak:

— Felség, ha senki se akar a veszedelemnek elébe menni, mutasson példát a király!

Lajos összeresztent és tág tekintettel nézett Máriára.

Az osztrák asszonyban nagyot lobbant a császári vér. Komolyan bölintott.

— Magam is azt tanácsolnám. Hivassa fölséged az országnagyokat s a külországbeli követeket. Közölje velük, hogy kész táborba szállni.

— Te elengednél?

— Királyi kötelességünk ez.

— De nincs egy kurta forintunk se, amin a kettőnk bandériumait kiállithatnám.

— Lehetetlen!

— És mégis lehetséges. — Fordult el Lajos.

Aztán halkán, mintha sajátmaga se akarná halani, hozzátette:

— Tudod-e Mária, hogy honnét kerül az asztalunk már napok óta?

— Honnan?

— A primástól. Ő küld.

Mária befogta a fülét. A keskeny, hegyeske arc maga lett az eleven irtózat.

— Ó! — kiáltotta. — Ó!

Ennél több hangot nem is tudott kiszörnyűködni. Dúltan menekült a szobából.

Lajos vállatvont.

Hivatta az országnagyokat. Közölte velük Tomory izenetét, meg a saját nyomorult pénztelenségét. Hogy senki se akart érteni belőle, megint a nuncius volt az, aki megoldotta az erszényét. Azon helyt leadózott ötszáz aranyat.

— Telik a papzsákból, — bölintottak az urak, mint akiknek semmi további közük a dologhoz.

Imrét előmőlte a szégyen tüze. Kiszalajtott egy kurta bihari áldást az összeszorított fogai közül és előlépett.

Leakasztotta táblás arany mentekötő láncát, süvegéről az ékköves medályt, páros karcsatjait, gyűrűit, arany heveder-övét s odatette a nuncius ötszáz aranya mellé.

Erre észbekaptak az urak is. Kezdték hullani a könyöradományok a magyar király szakadozott trónszőnyegére.

Begyült néhányezer arany.

Imre a fejét ingatta.

— Fölség, alig elég arra, hogy a péterváradai sajkások legalább valamelyes részfizetést kapjanak belőle.

— Mit tanácsol hát kegyelmed?

— Küldje uram a beszédett egyházi arany-ezüst kegyszereket is a pénzverdébe. Abból, ami befolyik, a királyi bandériumok fölállítását magamra vállal-

lom én, a nádort meg rendelje ki fölséged Tomory segítségére, a délvidéki bandériumokkal.

— Igen. — Bólintott Lajos és fogvatartotta azt az erős kezét, mint a reménység horgonyát. — Így rendeljük, ahogy kegyelmed tanácsolta.

De csak a szekszárdi apát, Török Bálint, meg Ráskay Balázs indultak. A nádor visszaizent, hogy parasztnéppel nem száll táborba. Nagyobb nyomaték kedvéért ott is hagyott csapat-papot és fölment Budára, kiáztatni a köszvényét.

*

A szultán előhadai pedig elérték Belgrádot.

XI.

Tomory várt egy darabig. Hanem hogy a nádor meg se mukkant többé, ezuttal ő maga fogott pennát. A ludtollból haragos szók percegtek a papirostra.

— Felsőged talán még mindig hitelt ad azoknak, akik készek voltak fejükkal kezeskedni arról, hogy a szultán nem is jön Magyarországba? — írta szemrehányóan. — Ne hagyja férfiatlanul elveszni az országot! A lakosság sirva és jajveszékelve menekül. Nincs, aki védelmezze. Bocsássa meg, ha nyíltan kimondom: nincs királyunk! Csak császárunk van: a szultán, akit az Isten süllyesszen a föld mélyébe! Tudja meg fölséged, hogy a szávai hidat nem vásártartás céljából készítetteti a török...!

A toll vége letört.

Pál nem hegyezett ujat.

Azonmód küldte a keserű levelet Budára.

És a király sürgősen hívatta Czibak Imrét. Oda-söpörte neki az irást dacosan.

— A barát igazat ír. Siessen, siessen kegyelmed, ahogy lehet!

— Hiszen, ha énrajtam egymagamon állna! — csikorította össze fogát a bihari bölény s úgy rohant el, mint akit ördögök kergetnek.

*

Mig Budán az előkészületek folytak, Bali bég nyugodtan bevégezhette a szávai hidat. Át is vonulhatott rajta. Nem zavarta senki.

Tomory állt, állt és bámult tehetetlenül. Az ország nyitva Szulejmán hadai előtt, özönlének, mint az áradat. És a nemesség dühös vita után kijelenti, hogy nem hajlandó fegyvert fogni, csak ha a király maga áll az élre...!

*

Ibrahim nagyvezir pedig hozzáfogott, hogy megostromolja Péterváradot.

Az utolsó mentsvárat...

XII.

Imre haladék nélkül fölkereste Fortunátus urat, az alkincstárnokot. Elétárta a súlyos helyzetet s a király szűkösségét.

— Pénz kell uram, pénz, ha a föld alul is!

Szerencsés Imre megpróbált szabadkozni, de a bihari bölény elővette minden rábeszélő tehetségét és sikerült is rövidesen úgy meggyőznie a derék bankárt, hogy napokig nyomta utána az ágyat... Alig maradt annyi ereje, hogy leolvashasson a királynak tízezer aranyat, kölcsön.

Lajos azonmód küldte az egészszet a szorongatott fráternek.

Tomory nagyot lélezett.

— Végre az első fecske!

Pár nap alatt négyezer emberre szaporodott a tábor. Ezret belőlük Péterváradon hagyott a barát, ő maga a többivel lassan vonult vissza észak felé.

A bandériumok gyülekező helyeül Tolnát jelölte meg a király.

*

Őfelségeik bandériumai készen álltak. Czibak Imre kapitány parancsot várt.

— Tolna!

Ludovicus összerándult a szóra. De aztán a királyné sápadt arcára nézett és fölcsillant, mint a napba tartott kristály.

— Hát Tolna! Hozzátok a ruháimat.

— Indulsz?

— Indulok.

A gyermekasszony reszketett. Eltágult szemmel nézte a karcsu test hajladozásait. Mintha megacélozódtak volna azok a finom tagok! Mintha különös világosság égne azon a mindég borusnak látott homlokon. Mintha ez az ember más, egészen más valaki lenne, mint akinek eddig ősmerte. Oltárkép keretéből kilépő szent, ragyogó hős, álmok lovagja. És mintha fény, mozgás, mindez együtt: erő volna. Erő!

— Felség! — hátrált el bámulva. — Ludovicus!

A király kiegyenesedett, mint a fiatal fenyő.

— Szép vagyok így, ugye? Nem láttál még ilyenek. Most nézz meg jól. Nézz hosszasan, nagyon-nagyon hosszú időre, Mária!

— Uram!...

— Ne riadozz. Te küldtél és én megyek. Igazad volt. El ne rontsd, asszonyom. Így kell! Így való hozzánk kettőnköz.

Lajos gyorsan öltözött. Felszabadultak, szinte vidámak voltak a mozdulatai. Mintha valami varázslat hullt volna le róla. És közben folyvást beszélt.

— Mária, különös, már nem félek emlékezni.
És te se felejts! Mi nap is van ma?

— Holnap Magdolna ünnepe.

— Én a mát kérdeztem!

— Szent Jakab havának huszadika.

A király mosolygott.

— Ne kerülgesd! Mondd ki bátran, ugy, mint én: Péntek! Szerencsétlen nap, lehet. De dicsőséges. Ebből nekem ugyse jutott soha. Pedig sokszor vágytam rá. Hányszor...! Hogy lenne nekem is, néha, egy kis örömem, Mária. Nem kutya-falkák, nem Kóródy Péter, nem sólyom és nem karvaly: Brandenburgi! Valami több, szebb. Följebb, följebb, Mária! Ugy, mint gallus rokonaimnak, akik fürödtek a népük szeretetében. Nem lehetett. Nem is érdemeltem. Szegény, megrontott, gyöngé, bűnös gyermek... Hanem talán most, most!...

A király homlokát nyujtotta.

— Áldjon meg az Isten, asszonyom.

— Veled mennék! — sikoltott a királyné és fehér lett, mint a lekopott fejedelmi fészek márványfala. Dideregve fogódzott Lajosba.

— Én együtt gondoltam! Egymás mellett a két bandérium... Ludovicus!

— Csepelig, igen.

— Azon túl is! Végig! Végig!

— Nem.

— Könyörgök!

— Értsd meg: nem akarom!

És Csepelen, Szent Jakab havának huszonkettedik napján, a büszke osztrák asszony, császárok sarja, kezét csókolta árva Magyarország kolduskirályának, Mária.

- Viszontlátásra, Ludovicus!
- Alomországban.

*

Tolna felé vezetett az út, de Lajos nem borzadt tőle többé.

Kedvenc lova hirtelen leroskadt és kimult alatta. A babonás urak megdöbbenek a balsejtelmű jeltől. Hanem a király csak nevetett. Lovat váltott és villogó szemmel kiáltott vissza.

— Urak, hé urak! Versenyezzünk! A cél: Tolna. Bizony mondom, hogy én leszek az első!
Nem csalódott.

Egy teremtettt lelket se találtak a gyülekező helyen.

*

Utban, Dunaföldváron érte Lajost a hír, hogy Pétervárad, utolsó katonáig harcolva, tizenöt napos emberfeletti küzdelem után, hősi mód elesett.

XIII.

A gyászos hirre végre kezdtek szállingózni a bandériumok. Zápolya György szepesi gróf, Várday Pál egri püspök, Perényi Ferenc váradi püspök és más főurak, a pápa lengyel-morva zsoldosai, csak a vármegyék nem látszottak sehoh.

*

A szultán pedig díszszemlét tartott ötszáz pétervárad-i hős levágott feje fölött.

XIV.

Tomory, látva az elháríthatatlan végső veszedelmet, követe, a boszniai püspök útján hátraizent a királynak, ajánlva, hogy kezdjen béketárgyalás-

kat a szultánnal. Birja visszavonulásra, ha másképp nem lehet, adófizetéssel.

Imre vérbeborult arccal hallgatta ezt az üzenetet. A keze ökölbeszorult. Egy pillantás a kapitányra elég volt Lajosnak, hogy a fél-szándékok ködgubójából egész pompájában kibontakozzék a királyi pillangó.

Felmagaslott és kemény mozdulattal utasította el a javaslatot.

— Nincs meghódolás! Ha elindultam, végigmegyek az uton.

Az összegyűlt urak döbbenve néztek a lángoló jelenségre. Lelkendező kiáltásuk majd szétvetette a fejedelmi szállás falait.

— Éljen a király!

A haditanács aztán előre küldte Báthory nádort a Drávához, hogy Szolimán átkelését mindaddig tartóztassa föl, míg a tolnai táborba rendelt seregek beérkeznek. De az új magyar csodától, Lajos mellől senki se akart mozdulni. Hasztalan esett minden kérlelés, fenyegetés, az urak ősi kiváltságait szegteék ellene.

— Csak öfelsége személyes vezetése alatt megyünk! Éljen a király!

És Lajos a seregek élén megindult Batta felé.

*

A szultán szilihdárjai pedig szép nyugodtan verték a Dráván a hidat.

XV.

1526 Kisasszony havának tizenhatodik napján Báltán állt a király és vele a sereg.

Huszezer ember.

Háromszázezer fenevad ellen!

*

János vajda negyvenezer erdélyi katonája élén ugyan törhette a fejét, hogy mit is csináljon hát?

Előbb azt a parancsot kapta, hogy jöjjön késelem nélkül, hűtlenség és országárulás terhe alatt, azonnal Tolnára. Majd egy másik küldönc érkezett, azzal, hogy ne jöjjön, hanem támadja hátba Szolimánt Szerbiában. Végül befutott a harmadik, hogy csináljon a vajda, amit épp jobbnak gondol.

János összevonta a szemöldökét és hosszan maga elé bámult. Komoly volt és titokzatos, mint a szfinx.

Az utolsó izenetre rábiccentett.

— Ez a legokosabb parancs.

Aztán megindult Szeged felé. A Tiszánál pihenést rendelt fáradt katonáinak.

Ugy lesátoroztak, mintha ott akarnák bevárni — ítéletnapját...

*

Zápolya túl a Tiszán, Frangepán Kristóf Zágráb körül, a cseh-morva segítő csapatok most léptek a Dunántúlra.

A magyar seregnek vezére se volt.

Zápolya és Frangepán arravalók lettek volna, de...!

De Zápolya János a nemesség élén állt, itt meg a főurak táboroztak.

Csak nem osztoznak tán a dicsőségben?

*

Választottak hát két vezért. Fráter Pauluszt és Zápolya Györgyöt.

Egy gyermek-embert, akinek egyéb vágya se volt, mint hogy a nyomasztó felelősség elől minél hamarabb a bátyja köpenye mögé menekülhessen, és egy szerzetest, aki parancsolt, mert neki úgy parancsolták s aki csak eszköznek és nem választottnak tartotta magát a Gondviselés kezében.

Tomory nyílt őszinteséggel szabadkozott.

— Uram! — fordult a királyhoz. — Fogalmam sincs olyan nagy hadjáratról, amelyet itt vezetnem kellene. Hivatottabbak erre a kiváló világi urak. A nádor, a vajda, a temesi ispány, akiknek nagyobb a tekintélyük is és több a tapasztalatuk! Ütse le fölséged a fejemet inkább, de ne kívánja, hogy olyan kötelességet kelljen vállalnom, ami az erőmet meghaladja!

— Atyaságod elfoglalja a tisztjét, mert mi úgy akarjuk és parancsoljuk!

*

A drávai hidat ezen a napon fejezték be. Ibrahim nagyvezír megkezdte az átvonulást.

XVI.

A két vezér elindult táborhelyet keresni. A választás Mohácsra esett. Előtte téres síkság, körül szabad látással. Kivánni se lehet jobbat lovas rohamokhoz! A Duna-Dráva torkolat s kelet felől a járhatatlan tundrás mocsarak biztos védelemnek igértek.

A kiszemelt helytől nem messze, délre, táboroztak Tomory csapatai. Imrének jutott a feladat, hogy a hadakat fölszedje és hátrébb a királyi sereggel egyesítse.

Összehívta hát a hadnagyokat s közölte velük a király parancsát.

De már az első szavai viharba fulladtak. Senki se akart hallani a hátravonulásról.

— Futásról gondolkoznak azok a henyéléshez szokott főemberek, akik a királynak ilyest tanácsolnak! — tüzeltek a hadnagyok. — Jöjjön csak ide előre, közénk a király és kezében lesz a győzelem!

— Tudják-e kelmetek, hogy mi tömeggel jön a pogány és hogy mi vagyunk mink velük szemben, ha a főhadaink nem egyesülnek? — próbálkozott a kapitány.

Hanem a felpaprikázott katonák letorkolták.

— Tudjuk bizony! Nem hadra való had az! Alig minden huszadiknak van fegyvere. Belgrád és Rhódus ostrománál elhullt a török sereg java. El kell szakítani a királyt, meg a serény vitézeket a papok és egyéb harckerülők seregétől, akik a derék fiatal királyból magukhoz hasonló banyát akarnak faragni! Imrének kigyulladt az arca.

Ez a betyáros gyürközés, ez a lobogó harci-kezd ragadt.

— Mi a véleménye kegyelmednek? — kérdezte halkán a mellette álló temesi bántól.

Az alvezér nagyot csavart a bajsán.

— Az, öcsémuram, hogy ekkora tűz keresztültör a poklon is.

Imre rábólintott.

Ő tudta legjobban, hogy ezek a legények verték szét Ferhát basa seregét a Szerémségben. Ezek harcoltak diadalmasan Usref pasa ellen Jajcánál. Együtt jártak Belgrád alatt és Kolicsnál, Tomory hadában. Megszokták folyvást tulerő ellen győzni.

Nem is mozdult ott egy lélek se hátrafelé!

Bár egy kicsit többen lettek volna!

XVII.

A mohácsi táborban mindenki elfoglalta kijelölt helyét. A sátorverők gyorsan dolgoztak. De a király-szállás még nem készült el. Lajos a Macedoniaiak Uj-Majorjában vontta meg magát.

Alig szenderedett el, mikor a táborból követ érkezett. Podmaniczky Mihály. Az országnagyok további-

tották a hirt, hogy a török átkelt a Dráván. Az ütközet immár elkerülhetetlen. Kérik a királyt, hogy jöjjön haladék nélkül át a táborba, tanácsot tartani.

Lajos végighallgatta Podmaniczkyt és sürgősen hívatta a kevéssel előbb érkezett két másik követet, a vajda és Frangepán Kristóf megbizottjait.

A király az urakhoz fordult. Komoly hangon mondta:

— Szükségesnek tartjuk, hogy ilyen nagy dologban kegyelmeiteknek is legyen szavuk. Hallották az üzenetet. Mi a tanácsuk?

Statilius János azt felelte:

— Felség, Erdélyből olyan vitézek jönnek, akikben a fényes győzelem minden záloga megvan. Várni, várni, várni! És ha kell, a táborot inkább hátrébb vonni. Hanem az időelőtti megütközés kész pusztulás. Rettenetes meggondolatlanság lenne, ha a király ennyi derék főemberrel, az ország és a vitézi rendek legjavával s a nemességgel együtt ilyen nyilvánvaló veszedelemnek tenné ki magát. Mert ha a királyt legyőznék, — ami, tekintetbe véve az ellenség óriási tömegét és a miéink elégtelenségét, nem lehetetlen, — mi lesz aztán? Ki tartóztathatná a törököt, hogy el ne özönlje az egész országot? Kevesebb kárt fog valani Magyarország, ha Mohácstól akár Pozsonyig is, az ellenség megnyargalja, mint ha ilyen nagy hadunkat egy harcban felkoncolnak. Ha ellenben időt nyerünk, könnyebb a segítség. A király kiterjedt rokonságával magához kapcsolhatja az egész keresztény világot.

Lajos elborult kedvvel, közbeszólás nélkül hallgatta végig Statiliust. Majd Podmaniczky kancellárhoz fordult.

— Kegyelmed visszatér a táborba és személyesen beszél ugy Tomoryval, mint a nádorral, mint a többi

urakkal. Előadja a hallottakat, mindnek külön-külön. Nem akarunk elhallgatni előttük semmit.

Podmaniczky elindult.

De mi ereje lehetett a követek bölcs tanácsának ott, ahol már magasra lobbant az ősi vér tüze?

*

Másnap reggel, amint megvirradt, a király átment a táborba. Minthogy a hajó, mely a fejedelmi sátor kellékeit hozta, még mindég késedelmeskedett, Lajos elfogadta a pécsi püspök meghívását s a város mellett épült házába szállt. Ide hívatta a tanács urait, minden rendből és nemzetségből. Sőt a vitézek s a kevéssel előbb érkezett csehek-morvák képviselőtől is gondoskodott.

A török kétfélföldnyire állt addig Mohács alatt.

Lajos föltekintte a kérdést:

— Felvegyük-e az ütközetet?

Tomory, aki mostanig hosszasan és behatóan tárgyalt a táborból visszaérkezett Imrével, szólásra emelkedett. A harc mellett beszélt.

A király csillogó szemmel hallgatta. Hanem azért Statilius Jánosra pillantva, megintette a különös módon egyszerre bizakodóvá lelkesült frátert.

— Vigyázzon atyaságod, itt nemcsak a magunk kedve számít! Bölcsék maradjunk, semmit el ne vétsünk, mert az ország és a népünk sorsa felett döntünk. Mennyire becsüli kegyelmed a magyar sereg létszámát s mennyire az ellenség erejét?

— Fölséged táborában és az enyémben alig van több huszezer fegyveresnél. Az ellenség serege közel háromszázezer ember. De nem kell megijedni ettől a számtól! Legnagyobb része gyáva csőcselék, — vágta ki a barát.

Ludovicus arcán megelégedett mosoly játszott.

— Hány ezerre mehet a válogatott nép száma a szultán táborában?

- Hetvenerre.
- Mennyi az ágyu?
- Háromszázon felül.

Lajos bólintott és fölállt.

— Megtettük a kötelességünket. Mindent hallottak kegyelmetek. Kezükbe teszem a döntést.

Ezzel intett annak a néhány urnak, akik Czibak Imrével együtt érkeztek Tomory táborából és külön akartak beszélni a királlyal.

— Jöjjenek kegyelmeitek.

A követek átmentek a benyilóba.

Egyik megállt a küszöbön és visszafordult. Sötét tekintettel nézett a tanácsurakra.

— A győzelem a kezünk közt van, — mondta komoran. — Jöjjenek előre a mi táborunkba, mely közelebb esik az ellenséghez s alkalmasabb a támadásra. Aki egyebet tanácsol, halál fia!

Ott tartott már a magyar sereg, hogy egymásra rohan.

*

A fenyegetés elnémitotta a józanabbakat. Noha semmi remény se volt arra, hogy a török sereg beérkezéséig hátralevő idő alatt akár a vajda, akár Fransepán Kristóf, vagy Brandenburgi György gróf a cseh-morva zsoldos csapatokkal a gyülekező helyre juthasson, a tanács mégis az ütközet elfogadása mellett döntött.

Perényi Ferenc, az örökké vidám fiatal váradi püspök meghajolt a király előtt.

— Felség, — szólt, — most már csak egy dolog van hátra. A napot, melyen a csata lesz, huszezer magyar vértanu emlékének kell szentelni, akik Tomory Pál vezérlete alatt Krisztus vallásáért megölettek. Küldje felséged a kancellárt, ha ugyan túléli, Rómába, hogy a pápa és a főatyák előtt az elesettek kanonizációját kieszközölje . . .

XVIII.

A barát serege pedig sietve fölszedte a sátorfát s nehogy valakinek eszébe juthasson megmásítani a határozatot, előbb Baranyavárra, majd onnan 25-én a Mohácstól délre levő királyi tábor közvetlen közepébe vonult.

A legények minden pillanatban harcra készen néztek farkasszemet a főhaddal. Vigyáztak a »banyákra«, nehogy elfussanak... A küzdelem sóvárgása szinte beteggé tette őket.

Fokozta a harci kedvet, hogy — ha nem is olyan tömegben, mint kellett volna — de azért folyvást érkeztek erősítések. Budáról, Bécsből ágyuk, lőpor és más hadiszerek. Aztán Thurzó Elek kincstartó kétszáz talpasa, néhány ágyuval. 26-án Batthyány Ferenc horvát bán háromezer lovas és ugyanannyi talpasból álló seregével. Velük jöttek Tahy János, Bánffy János és sok előkelő szlovén. 27-én Erdődy Simon zágrábi püspök, öccsével, Péter urral. Ők kétszáz lovaszt hoztak. Majd Szerecseny János köszöntött be kétezer drávamenti ijással s Móré Fülöp pécsi püspök testvérével. Érkezett egy csapat idegen segítség is. Hatszáz cseh talpas és kétszáz lovas. Utoljára Acél István pozsonyi várispány vágatott be háromszáz ragyogó páncélos lovaggal.

Féltérdre ereszkedett a király előtt.

— Bornemissza János, az én uram küldi, néhány ezer aranyakkal, végső, tiszta szivből eredett ajándékul, mint dajkáló és gondviselő atya, nevendék fiának...

Lajos kék szemei elfelhősödtek egy pillanatra. De hamar kisütött a nap a sugárzó arcon és fölivelte a magas homlokra fejedelmi diszül a bizakodás tündöklő szivárványát.

A király keményen megszorította a fiatalember kezét és fogva tartotta, míg a vágató paripák eldübö-

rögtek az ujongó sokadalom előtt. Az egész környék lódobogástól, a gördülő ágyuk robajától, fegyverek és vérték csörömpölésétől volt terhes.

*

A barát aztán tanácskozásra hívta az urakat.

— Hogy volna legokosabb elhelyezni őfelségét a: ütközetkor? — tette föl a kérdést.

Brodarits kancellár azt felelte:

— Az ütközet sorsa bizonytalan. Ennek a király személyét ki nem tehetjük. Néhányezer válogatott emberrel a csatarendtől távol kell fölállítani.

— Szó sincs róla! — tüzesedett meg egyszerre a levegő. — Nem válunk meg őfelségétől! Ugy is illik, hogy a király egysorban küzdjön azokkal, akik az ő koronáját védik!

Ez ellen Brodarits se vethetett semmit. Csak a sánta Báthory próbálkozott közvetítő javaslattal.

— Legokosabb, ha másvalakit öltöztetünk őfelsége ruháiba és fegyverzetébe. A sereg azt fogja hinni, hogy a király jelen vagyons ez elég.

Több se kellett, mint ez az indítvány!

Az urak kardjaikhoz kapkodtak.

— Le a szöktetőkkal! Le a csalókkal!

A fiatal váradi püspök selmán hunyorított a megszorult nádorra.

— Kegyelmed nem az öltözésben, hanem a vetkezésben szakértő inkább! Nagylaknál is egyszál ümög volt az egész ál-gunyája...

A tréfát megnevették és ezzel szerencsére le is hült az egész nagy felháborodás. Az urak úgy döntöttek, hogy viszik magukkal őfelségét. Személyes őrizetére Ráskay Gáspárt, Török Bálintot, meg Kálnay Jánost rendelték ki.

— Három magyar lovag!

— Ennyi csak elég egy királynak?

XIX.

Hátra volt még a csatarend megállapítása. Itt Gnojenszky Lénárdot, a kitünő lengyel tábor-erődítő mestert illette az első szó.

A lengyel azt ajánlotta, hogy a tábort vegyék körül szekérsáncokkal s ezek közt vivják az ütközetet, mert így a török nem kerülheti meg oldalról nagy tömegével a sereget, mint arra nyílt csatatéren számítani lehet és kell.

— Hogy rángyujtsák a szekereket s ne birjunk mozogni a kutyaszoritóban? — méltatlankodtak az urak.

Majd kioktatták a lengyelt.

— Nem polyákosan csináljuk mink azt! A töröknek kell a sánc, nem minékünk, ha egyszer rajtaesünk!

— Három derék ütközetben voltam már Szolimán mellett, — ütött le Bakics Pál ökle. — Nem badarság hát, amit beszélek! A töröknek a megkerülés a főfortély. Ez ellen védekezzünk!

Az urak összepislogtak jólelkűen.

— Ej, hagyjuk rájuk! Hadd örüljenek a maguk ötletének, amíg sor kerül rá.

— Az itt a fő, — vágta ki Szerecseny ur, — hogy mentől szélesebben kell bontani a lineákat! Akkor aztán hiába okoskodik a kontyos!

A tanács ezzel szét is oszlott.

A sátor előtt a váradi püspök, Perényi Ferenc, a homlokára csapott.

— Hányadika van ma? — fordult Czibak Imréhez.

— Kisasszony havának huszonnyolcadika.

— Fikkomadta! Hiszen akkor holnap János fővétele lesz?

— Az bizony.

— Hejnye, be röstellem! Elfelejtettem meggratulálni a komámuramat, Kanizsai Jánost.

— Holnap se késik eminenciád.

A püspök mosolygó tekintete elsiklott a dél felől huzódó földhullámokon.

Kurtán legyintett.

— Hol leszünk mi addig!...

XX.

JOD.: *Az ellen kezét mindenre tette, amit Ő szeretett és pogány ment szent helyére, nem nézvén törvényeket.*

HETH.: *Föltevé az Ur magában: Rom legyen... fala. Már kezét nyujtá s lehullván a fal, bástya, sirt vala.*

TETH.: *Kapuja rom, zára nincsen, pogányok közt van feje, nincs király, se törvény.*

MEM.: — *Kihez hasonlitsalak? Inséged tenger. Hol enyhed? És mint vigasztaljalak?*

NAN.: *Prófétáid ámitottak és nem földék föl vétkedet, hogy megtérj! Csak álnokságot s száműzést láttak neked.*

ALEP.: *Az arany mi sötét lőn! A legjobb szín elveszett és szentélyek romja tölt be minden utcaszögletet...*

(Jeremiás próf. Lamentációk.)

Kisasszony havának huszonkilencedik napja virradt. Szokatlan forrósággal köszöntött le a reggel. A királyszállás sugárözönben fürdött. A zászlórud arany kopjahegye vakított az áradó ragyogásban.

Imre félrehuzta a nyugvóágy függönyét. Hosszan, gyöngéden nézte az alvó királyt. A nemes, szabályos arc szeliden pihent a csipkés vánkoston, a hullámos fehér selyemfürtök lehelletkönnyen gyűrűzték körül a domboru, sima homlokot. Olyan volt az egész fej, mint valami remeklő mester-kézből ki-került, drágamivű ezüstszobor.

Lajos kezei összekulcsolódtak a mell gyöngé halmán.

Mintha imádkoznék álmában a husz évvel fehérré öszült gyermek-uralkodó! Vagy mintha ébenszárkofágon álmodnék utolérhetetlen messziségű álmot...

A kapitány gyöngéden megillette a szunnyadó vállát.

— Felség?

Lajos nem mozdult. Csak a hosszú, felívelő végű selyemrojtok rebbentek meg, alig észrevehetően. Mintha visszaszárnyalnának oda, abba a boldog világba, ahonnét a hangok kiriasztották.

— Felség!

Most már tágabbra nyíltak azok a nagy, kerek ablakok. Kimosolygatták a szemek kék virágait.

— Hagyj még alunni, — morzsolta az álomtól forró száj kérlelőn. — Ilyen jól talán sohase aludtam.

— Lehetetlen uram. Épp az előbb vettük a hírt, hogy a török hadak megindultak. Majd alszunk holnap, felség!

— Igen, majd alszunk holnap. — Bólintott Lajos és tekintete a fölébredés megállt nézésével feszült Imre szemébe.

Aztán hirtelen felszökött, gyorsan öltözésnek látott, mint valami nászára készülő, boldog völegény.

XXI.

A táborban fölharsant egy kürt. Mindjárt rá felrikoltott a többi is. Ahány, annyiféle hang. Az egyiknek mély és hullámos a szava, mint egy óriás-mellből buggyanó zokogás. A másik sikolt, mint az anyja szivéről letépett gyermek. Megint mások kacagnak, mint a megcsiklandozott lány. Vannak, akik búgnak, hosszan reszketve át a levegőn, mint a gyászszorgonák. Egyetlen áradó hangzón, egy fénytenger az egész tábor. A dobok folyvást szólnak tompa dübörgéssel, mint az ezerlelkű tömeg szivedobbanása.

A legénység gyülekezett.

A főurak és országnagyok, szállása előtt várták a királyt, apróbb-nagyobb csoportokba verődve. Mind diszbe öltözött s mind fölrakta az ékességeit, mint a templomba készülők lakadalmasok. A menték és dolmányok tarka szín pompában hullámzottak, mint a mesék virágos kertje.

Aczél István, a minap érkezett pozsonyi várispány elkáprázott szemmel bámulta a tündéri sokadalmat. Meg nem állta, hogy oda ne kérdezzen a királyszállás előtt álló Imréhez.

— Kicsoda az ott abban a halhaju mentében, Zápolya Gyurka mellett?

— Országgh Ferenc, a királyi kamarák igazgatója, — felelt a kapitány, egymásután mutogatva a fényes urakra. — Tul rajta Korláthköy Péter, meg Trepka András főajtónállók. Mellette Horváth Simon királyi pincemester. Legelül, az ország zászlaját aki most bontja, az Drághfy János országbiró uram. Gyönyörű szál ember, mi?

Aczél rábólintott.

— Képirók ecsetjére való. Mint egy bronzból vert pogány isten. Báthory nádort, Batthyány Ferenc

urat, a Drugetheket, meg Podmaniczky Mihályt régebről ösmerem. De ki az ott Bánffy Zsigmond mellett?

— Horvátos mentében?

— Igen.

— Schlick István. Különben cseh főúr. Körötte is azok a lovagok, idegen mind.

— Szép tőlük, hogy eljöttek. — Dünnyögött a várispány.

Aztán élénken kapta föl a fejét.

— Nini! Kálnay János! Hát ez csak egymaga lézeng?

— Nem bizony! Vele van István ur is. Ahol áll Török Bálint, Pogány Zsigmond, Zálkán Ambrus, meg Forgács Ferenc közt.

— Publikánszinü ujjasban?

— Az, az! — hagyta rá Imre és oldalról megmustrálta a várispányt.

— Keveset forgolódhat kegyelmed az udvarnál, hogy így elmaradt a világtól!

Aczél kicsit zavartan sodorgatta a bajszát.

— Nemrég házasodtam hosszú mátkaság után. — Mentegetőzött. — És tudja bátyám, igen vallásos természetű az asszony. Még a régi erkölcsökben nevelkedett...

Imre az ajkába harapott. Gyorsan másra terelte a szót.

— Amott Balajthy meg Pálóczy Antal közt, az Perényi Péter. Kanizsay ur mellett Várday Imre.

— A válluk közt még egy Perényi feje látszik!

— Igen. Le se tagadhatná. Az Gábor.

— Jól kitettek magukért!

— A Bánffyak is többen gyöttek. Abban a vö-

rösre tündöklő tarcolán dolmányban ott, az Lőrinc. Innen rajta szikszai mentében Thurzó. Nézze csak azt a négy urat! Sárkány, Horváth Gáspár, Ráskay, meg Czettrini Mátyás! No ezek jól nekigombolkoztak!

A négy ur feléjük tartott éppen. Préselt tarbársony ujjas diszelgett mind a négyen.

— Phú, az áldóját, — törülgette Horváth Gáspár az izzadt üstökét. — Pogány meleg napunk lesz ma, ha már kora reggel így nekidurálódik!

— Bizony, — mosolyodott vissza Imre. — Pogány is lesz és melegünk is lesz bőven, alighanem. De inkább tartok attól, hogy vihart kapunk a nyakunk közé. Nagyon szúrós a nap!

— Kár lenne, — aggódott Aczél. — Még elmosná a lakodalunkat!

Az urak igyekeztek tovább a szállásukra, hogy valami könnyebb gúnyát kapkodjanak ebben az istentelen cudar hőségben. Kisvártatva jődögéltek is megint vissza. Kettejükön könnyü boér-mente, a másik kettő levegősebb fosztánydolmánykát öltött. Süvegükkel legyezkedve álltak be a rendbe.

Ideje volt. A királyszállás irányából fölharsant a kürt. Lajos kilépett és megindult az összegyűlt urak felé. Azok tiszteletteljes csöndbe némultak. Büszkeségtől dagadó szívvvel, elámulva nézték a fiatal uralkodót. Sohase látták még olyan pompázatosan szépnek, olyan fejedelminek, mint ma. Gonddal készült ő is. Vágottujju biborszín atlasz dolmányában frissen lépkedett. Tartása sugár és délceg. Az arca tündökölt. Tollas kalpagját kezében lóbálva, az ezüstfehér fürtök légiesen könnyü hullámokban repkedték körül gyengén nekipirkadt halántékait. A kék szemek nedvesen csillogtak s a bágyadt ördögárkokat mintha elfujták volna alóluk.

— Jó reggelt, urak. — Intett vidáman a lelkes vívatózásra. — Élünk bizony, mind! Élünk, az or-

szág jóvoltára. De százsorosan legyen a Teremtő áldása azokon, akik ittmaradnának! Mert nagy napra virradtunk ma! Hozzá méltóknak kell lennünk. A török megindult, várjuk vitéz módra és küzdjünk dicsőségesen. Mindenki tudja kötelességét, mint ahogy mi is tudjuk a magunkét. Legyen velünk a Seregek Ura!

Egetverő ujongás tört ki a szavakra. Az urak lelkendezve lobogtatták tollas süvegeiket.

— Éljen a király!

A mámoros fölbuzdulást a kürt hangja vágta ketté. Fölsikoltott zengő, mély búgással a mohácsi mezőn:

— Imára!

És a roppant virágos kert meghajolt a magasságban trónoló leheletére.

Szalkán primás a tér közepén félkezével elfödte a szemét, másikkal magasra tartotta a keresztet.

— Jézus! Jézus! Jézus!

A dobok tompán szóltak.

XXII.

A dobok folyvást szóltak, dübörögve, mélyen. Mintha a csodák tüzes szekere gördülne ki a szivcek megnyilt pitvarából.

Az a főnemesség, mely egy hosszú emberöltőn át fölsarjadt, anélkül, hogy háborút látott, vagy csak a kardját az ellenségen kipróbálhatta volna, mely elpuhult és széternyedt a fékevesztett buja tivornyákban, teli-ette magát az idegen erkölcsök csömörletes falatjaival, kieszeskedte az értelmét udvari pletykákban és cselszövényekben, mely önmagától számította a tért és időt, nem ismerve más célt, mint a saját jólétét: ez a magyar főnemesség most elindult egyetlen szivdobbanásnyi tömegben, szembe a legsötétebb

fátummal. És nem akadt egy se, aki visszafordult, vagy akinek csak a szeme is megrebbent volna.

Allt a sereg a mohácsi sikon, büszkén, mint a napba bámuló turul s bátran, mint az antik istenek légiója. Nem kellett ide megfigyelők! Nem kellett szekérsánc, nem kellett a dombok anyamellének szelid oltalma se. Csak hosszú, széles, egyenes térek, szabadak és elegendők, ölükbe venni a nemzet dus virágbokrétáját. Csak a nagy, nyílt, örök magyar róna kellett ide.

Allt a sereg moccanás nélkül. Arccal dél felé fordulva várta a fekete vendéget, a testvérfajból kiszörnyedt ellenséget, a törököt.

Az első harcvonal közepén tizezer gyalogos élén a fővezér, Tomory Pál. A jobbszárnyon ezerötszáz lovassal Batthyány Ferenc horvát bán és Tahy János. A balszárnyon ugyanilyen lovas erővel Perényi Péter, a temesi gróf. Közte és Tomory emberei közt a magyar tüzérség.

Nyolcvan ágyu...

Az első harcvonalban az ország elei közül mindazok, akik külön beosztást nem kaptak. Pálóczy Antal, Homonnay Ferenc, Perényi Gábor, Zéchy Tamás és Báthory András, a nádorfi.

Csak egy fordulatnyi tér áll még üresen, középütt, közvetlen a fővezéri hely mellett.

Tomory Imre vállára tette a kezét.

— Neked szántam, — mondta egyszerűen.

Imre megszorította erősen azt az acélos kezét.

— Köszönöm. — Felelt és besorakozott a rendbe.

*

Az első vonal mögé alig egy kőhajításnyira, a zászlósúrak, királyi kamarások s udvari főméltóságok hármass rendje állt fel. Soronkint négy-négyezer lovas. Köztük az udvari kapitányok, a lengyel Trepka András, a cseh Schlick István, néhány cseh-morva főúrral. Ezeknek vezérül Tartsay Miklós jutott.

Mögöttük a király. Jobbján a hercegprimás, a zágrábi, váradi, pécsi, szerémi püspökök. Brodarits kancellár, a nyitrai és boszniai püspök, a fehérvári prépost, a királyi titoknokok és udvarnagyok. Balról a nádorispán, a győri, váci püspökök s a legfőbb zászlósúruk. A király mögött Ráskay, Török Bálint meg Kálnay igazodnak Lajos őrizetére.

Leghátul ezer csillogó páncélos testőr lovag két csoportra oszlik. Középen Drághfy János országbíró tartja az ország zászlaját. A hadsorok szárnyain kisebb talpas-osztagok, az egész sereg körül apró csoportok, könnyű huszárokból.

Összesen huszonnyolcezer ember...

— Jézus, Jézus, Jézus!

A keresztet hordják az arcvonal előtt.

XXIII.

Már lefelé vágatott a nap tüzes felhőparipáján, mikor Szulejmán szultán megérkezett a Szent Péter dombra.

Mint egy óriás amfiteátrum hosszan elnyúlt félköre, melyet földoszlopok öveznek, terült elé a mohácsi mező. A szultán tisztán láthatta a kibontakozó élet-halál játék rendezésének minden mozzanatát.

A kis magyar sereg előtt ágyulövésnyi távolságban ime, állnak már Ibrahim nagyvezir délceg rumiliai lovasai, hosszú arcélben. Csak magán a jobbszárnyon százötven nagy, uj ágyu. Olyanok innen messzebről, mint a vashivalyok. A hatalmas sereg pihenőre készül az egész napi fárasztó menetelés után. Hátul a hadinép üti is a sátrakat.

Szulejmán bölintott.

— Helyes.

És a két kiülő, kék üveggomb szeme elfordult. Az erősen hajlott karvaly-orr s a széles, zsirosfényű száj köré végtelen megelégedés mosolyodott.

Behrám basa anatóliai serege most kezd leszállni a síkra. Az igavonó barmok még fent erőlködnek a lomha ágyukkal a dombokon. Nehezen halad a súlyos bronz-szörnyetegek vonagló sora.

Ott is százötven...

Az akindzsik korbáccsal verik a hajcsárokot előre. Az agák dühösen nyargalásznak le s föl a meg-megakadó vonal két oldalán.

Balra Ibrahim seregétől, a földhátak védelme alatt a Jahja-pasa-oglu, Bali bég akindzsijai vonulnak óvatosan a magyar sereg oldala felé...

Ez az egy megkerülő oszlop maga erősebb, mint az egész magyar had...

A szultán olyan élesen, tisztán lát mindent, hogy akár meg is számolhatná a katonákat a sík mezőn, mint a saját kiterített tenyerén. Látja azt is, hogy a magyar tábor mozgolódik, pihenőre készül. Elfáradtak a katonák hajnal óta a tűző napon állni, teljes fegyverzetben.

— A török ugyse készül ma támadásra!

— Majd holnap!

*

A Jahja-pasa-oglu seregei ezalatt, lám, elérték a síkság szélét. Vigyázva, óvatosan lappanganak a kijelölt helyre. Csak a fényes kopják hegyének villogása látszik.

— Valóban, ügyes vezér a pasa-oglu! Bölcs és ravasz egyszerre, mint a kigyó. Gyakorlott a cselvetésben.

A szultán megleégedetten bólint, aztán a kék üveggomb szeme megint visszasiklik a magyar seregére.

Az első harcvonalból most kiválik fehér lován egy barna szőrcsuhás barát. Hosszu őszes szakállal lobog a vágatásban. A hátsó sorokhoz igyekszik, ahol a gyaur-zászlót lengeti a hirtelen föltámadt szél.

Azám!

Úgy lehet, vihar készül. Keletről az égen a fényesarcu hurik sötét viharpárnákkal dobálóznak. A felhők széle lángot vet a szemhatár peremén.

A barát eltűnik az utolsó hadsorok közt. Kevés vártatva megmozdul egy kis vértés sereg.

A szultán számolja a leváló sorokat a magaslatról.

— Alig ezer kutya! — legyint.

Az apró csapat pedig megindul sebes iramban. Lovaik peckesen kirugó szökdeléssel közelednek Bali bég óriás serege felé. Olyanok innaen nézve, mint a játék-katonák.

Szulejmán mosolyog.

Aztán leterített selyem imaszőnyegét és arccal kelet felé fordulva leborul a földre.

Most megszűnik számára minden. Megszűnnek a seregek és a vezérek, meg az ágyuk és az ágyutalpak földetrázó, tompa dübörgése, a hajcsárok vad orditozása s a barmok elnyujtott bőgése. Megszűnik, meg, ő maga is.

A szultán, millió és millió muzulmán élet-halál ura, a tengerektől tengerekig áradó győzelmes török világbirodalom megálmodója: Szulejmán — imádkozik.

Hosszan, áhítatosan zümmög a fohász. A két kerek üveggomb megáll és elmered és kitágul a végtelen révületével a Végtelen felé.

— Allah kérim! Ja kérim! Ja rahim! Allah! Allah! Akbár!

Mintha visszasikoltana az ősi szittyá föld az idegen Isten idegen imádságára, váratlanul fölzendül rá végig az embervirágokat ringató mezőn a felelet:

— Jézus! Jézus! Jézus!

Huszonnyolcezen hősök, életet és halált egyaránt panyókán vevők, multat vezeklők és jövőt szomjazók, vérükben urak s földjükön királyok: megindultak rohamra Mohács mezején Pannónia fekete völgyeinek...

— Jézus! Jézus! Jézus!

*

Megdördültek az ágyuk s megvonaglik az első csatasor, mint az ostor szijja. És mint az alvilág böszült démonai, rohannak előre a magyar seregek. Az élen egy barát, durva szőrcsuhában.

Hosszu őszes szakála messze száll a szélben.

A kürtök felrikoltanak, a dobok dübörögnek szüntelen. S hiába ágyu-viheder, hasztalan a janicsársortűzek is, a had vágat előre, mint a sirba-rohanó, megindult föld.

Most eléri Ibrahim seregét. Felborogatja a meglepett táborállást, a markotányosok gőzölgő üstjeit. A kardok megpendülnek, a vasvérték csattognak szikrázva. Jatagán és fokos, élő és halott, ember és igavonó barom egyetlen nagy, tarka gomolyag. Török vér, magyar vér, egybecsordul a szomjas televényen, puha ágyat vetve a lezuhanóknak.

— Jézus! Jézus! Jézus!

Zeng a riadó.

*

Rettenetes ez az erő! A feszes dolmányokban szétpattanásig duzzadnak azok a rengő izmok és az ütésük birhatatlan.

Ibrahim nagyvezir tiszerte erősebb harcvonala meginog. Elkezd hátrálni.

Behrám basa még felvonulásban lévő hadosztályaival kénytelen beavatkozni. Az ágyuk ott állnak fe, ahol épp vannak. A domb oldalán.

Bali bég is segítségére siet rejtek-állásából a szo-

rongatott nagyvezirnek. Erre a magyar jobbszárny ellene fordul. Batthyány Ferenc horvát bán lovasai ezek. Csupa válogatott ember. Tahy János legényeivel együtt megrohanják a tenger törököt és egyiramban áttörik a vonalát.

Jahja-pasa-oglu Bali bég meghátrál.

— Allah! Allah! Allah!

A rémület üvöltése szinte sodor.

*

A szultán dühében a káftánját tépi. Csontos arca elkékül, eltorzul.

— Jaramaz! Kutyak! — ordítja.

S lóra parancsolja testőreit.

*

A magyar táborból egy lovas tör ki most. A papíra elnyulik a vad vágatásban. Nyilallik hátra, a királyi állás felé.

Báthory András ez, a nádorfi. Örömtől zihálva jelenti.

— Uram! Uram! Ibrahim hátrál! A győzelem a miénk! Rendeljen azonnal fölséged lovasokat a vert had üldözésére!

Lajos szemei szinte démoni tűzben égnek. Végig hallgatja a hírt, de nem rendelkezik. Kinyulik magasan a nyeregben, mint a sárkányölő Szent György lovag. Ragyogása van, királyi fénye és diadalmas férfi-ereje annak a hangnak, ahogy kiszakad a fel-dombosodó mellből:

— Utánam!

És megindulnak a hátsó oszlopok, mintha a saját kincses terhük huzná előre őket. Élén az ezüst-vitéz. Páncélján koronák bélyege.

A gyötrelmek elfelejtve, a tegnap vétkes köntöse messzi-vetve, minden kósza vágy, hiábavaló álom el-

temetve. Kifeslett aranyszálaiból és elül szarnyal Ludovicus, a magyar király.

— Jézus! Jézus! Jézus! — Rian a megáradt kiáltás tizenkétezer torokból.

•

Tizenkétezer lovag száguld előre, fejét a sors szügyébe vágva, konokul, dacos hetvenkedéssel, csakazértis! A nemzet ékköves boglára, püspöki stallumok bölcsei, ország titkának tudói, üres kincstárnak őrzői: csakazértis!

Nem hagyhatják letipratlanul azt a mezőt, ahol István népének szánt szemfedőt a pogány! Holt tetelek és jajgató sebesültek fölött visz el az ut. A lovak lába talán már nem is éri a földet, csak mint a Csaba utján, Hadak utján, egyszer régen, mikor csillagokba rugott a büszke aranypatkó...

— Jézus! Jézus! Jézus!

A kiáltás egyre szilajabb lesz. Mellbeverő, dübörgő, végehosszatlan, sulykoló hang-buzogány. Hol ujong, hol meg vonit fájdalmában. Hol döbben, hol elhal, mint az utolsó lehelet. Ezer éle van és ezer színe.

Hörögve kavarog a szörnyű küzdelem s a kibuggyanó vér égnek szökik, mert nincs már hely számára, nincs, talpalattnyi se több, a mohácsi mezőn.

És Ibrahim serege most már meg is fordul. A kaftános tömeg egymásba gabalyodva, hanyatt-homlok menekül, özönlik Behrám basa második vonala felé. A törtetők utánuk! Üzik, hajtják, dulják a megriadt hadat. Kétszeres ereje támad a magyar kardoknak. A küzdő nép meglátja magával egysorban királyát és felordít a szenvedés s a boldogság kettős extázisában.

— Jézus! Jézus! Jézus!

•

Behrám basa alig fölfejlődött állását felborulással fenyegeti ez a hirtelen támadt fürgeteg. Kipróbált vitézségű anatóliai harcosai maguk elhőkölnek a szörnyű nyomásra. Üvöltének a veszendő farkascorda tajtékzó vadságával:

— Allah kérim! Ja kérim!

A basa hirtelen megfordul. Iramodik föl a dombon, ahol a vasbivalyok ásítognak fekete torokkal. Százötven ágyuját nekiszegzi a hullámszó, futó seregnek.

Török? Magyar? Midegy az most! Fő, hogy utnyiljék a véres gubancban.

A közvetlen közelből kisütött pokoltűz le is tarolja a maga rendjeit. Hullaszérüket fektet és csontokat számlál a fekete kaszás. A térség embertetekkel s állatok dögtestével telik meg. A rettenetes robbanás hangja, a gomolygó füst, fojtó bűz, a kényilkos szaga, a zápor módjára hulló golyók, megbokrosítják a paripákat és egy szivdobbanásnyi pillanatra meginog a magyar sereg balszárnya.

— Jézus! Jézus! Jézus! — jajdul a megrettent kiáltás.

S a lovak zabláját vasmarkok rántják az élő husba.

*

Behrám basa kap a résen. Szilaj ázsiai harcosai előreszöknek, mint a párducok. De Tartsay Miklós lovasai is kikáprázták már szemükből a bódulatot. Megfékezett paripáikon kétszeres dühhel rontanak előre. Ezuttal ők támadnak s rövidesen meghátrál Behrám hada is.

A harc ott tipor közvetlenül az ágyuk füstölgő csövei előtt. Nincs többé hadirend, se harc-csoportok, csak egyetlen ziháló, hörgő összekapaszkodás. Ember ember ellen. Fogak csikorognak, gazdátlan lovak nye-

ritenek és a török ordítás egyre kétségbeesettebb ré-
műlettel hallik:

— Allah! Allah! Akbár!

*

Nem lehet itt vesztegetni az időt! Élet-halál kér-
dés minden pillanat.

A selyemszőnyeget gyorsan összegurítják, paripát
nyergelnek és sarkantyut márt, pihent csapataival
megindul vágatva testőrei élén maga Mohamed földi
helytartója, Szolimán szultán. Olyan ez a tompa do-
bogás, mint a földrengés moraja.

— Jézus! Jézus! Jézus! — hangzik elé a magyar
csatakiáltás.

És a dobok duhognak dübörögve.

*

A szpáhik, a janicsárok azonnal harcba kezde-
nek. Hátukra csüngő fehérposztó kecese-sípkájukon
villog az elől beletüzött kanál. Térden felül érő, elől
gombos, derékon öves dolmanjaik ezer színe közérad
a magyar menték virágerdejének. A dolman ujjain
rávarrva az ezredük száma. A szemfüles ulufedsiánok
erről jegyzik meg, hogy kinek jár majd és mekkora
jutalom, ütközet után.

A friss csapatok, elvakult rohammal háromszor
ismétlik meg a támadást.

A füst és lárma rettenetes. A kürtök harsogása,
a dobok pergése, fegyverropogás, ágyudörgés, a sebe-
sültek jajgatása egyetlen égis-dagadó, pokoli zürza-
varba olvad. S az emberhullám taraján megnöve, ki-
sudárodva, mint Álomország bűvös lovagja: Ludo-
vicus, a husz évvel ősz, őszén is legfiatalabb, hős
magyar király.

Kardja markolatig véres már. Körüle a test-
őrök Isten tudja hova-merre lettek! Nincsenek főmél-
tóságok, tanácsadók, nincsenek udvaroncok, csak egy

magános, büszke, hősi gyermek és sok, sok török. A fejük kopasz. S lóg a bajszuk és vicsorog a foguk. Olyan, mintha szénnel huzgálták volna az arcukra, mint hajdan, királykoronázáskor egy rongybábunak ott, szép Fejérvárában...

De Lajos nem fél, nem hátrál többé! Verekszik, mintha esztendők tunyaságáért kárpótolná a tűzben acéllá edzett fiatal izmait. Mintha minden bünt, tespedést egyszerre akarna levezekelni.

Most egy jancsár-aga jön rá szembe. Tagbaszakadt mólés, vad ázsiai barbár. Kétkézre derék pallost forgat a tar feje fölött. Ahol az lesujt, halálosan biztos a csapás.

— Jézus! Jézus! Jézus!

Perényi Ferenc váradi püspök döbben rémült kiáltással a végzetes képre.

Egy szökés, egy fölivelő piros sugár és Perényi híres barna acélvértje végighasad a pallos alatt. Az örökké vidám váradi püspök száján elhal a szó. A szép fürtös szőke fej, még élettől pirosan repül külön a törzstől s egy pillanatra megpihen a fiatal király vállán, mint a tulvilág hirhozó postagalambja. Aztán a porba gördül.

Hanem az aga pallosa is kettétört a mestervágásban! A tarfejü pogány cseh dákosához kap és azzal ront Lajosra.

Emberére talál. A király kezében ott a régi virtus megtalált emlékezete s valami új, pattanva bontakozó erő, ami vaskeménnyé ötvözi a megfeszült izmokat ebben a dicsőséget örvénylő csodában.

Az Álomlovag kardja villog. Ludovicus arcán kinyilnak a megtorló férfi-dac tüzrózsái. Perényi Ferenc aranytollu postagalambjáért, bus Fehérváráért, a rongybábuért, mindenért egyszerre: fizet a magyar király! A szénnel rajzolt fogakért, amik úgy ijesztették valaha egy szőszke fiucska parányi szívet: hosszú vágás fültől fülig. A lecsüggő bajusz repülve

helyhezlik szerte a szélben s a finom penge megleli végre a vért nyilását is. Az aga széltroncsolt fejfel zuhan Perényi mozdulatlan teste mellé, szolgának, lábtól.

De Lajos is megtántorodik. Inog, hajladoz a nyeregben, mintha távoli hűvös szél imbolygatná. Ha egy kemény marok meg nem ragadja, talán lezuhanna a fekete ménről a taposó patkók alá.

— Jézus! Jézus! Jézus!

A bihari bölény fájdalmas ordítása ez.

Czibak Imre kiált.

*

Hadak utja már megint az ut. Páncélok nemes ércén ver szikrát a lovak patkója s emberfejek fölött, emberszem nem látta gyorsasággal vágódik külön, törtet előre egy felhőnyi vitéz csapat. Át Behrám basa vad ázsiai hordáján, át az ágyuk vonalán, át az elhagyott magyar táborszálláson is, rohan fölfelé, amerre a nap éjszakába hull. A száguldó lovak után csak egy fekete fátyolnyi porcsik és a kardok tétova cikkázása mutatja, hogy merre viszi szédült iramban a bihari kapitány a sebesült magyar királyt.

— Jézus! Jézus! Jézus! — hallatszik egyre elhalóbban a végső fohászkodás Mohács mezeje felől.

*

És mintha a sors hüvelykujja lefelé billent volna, mintha a fátum szája elunta volna folyvást dicsőéskortyokat nyelni, most egyszerre megfordul a szerencse az elhagyott seregben.

Bali bég olyan könnyen karolja át Batthyány hadát, Ráskay testőreit, mintha csak farkast és bárányt játszanának. A baromi tömeg áthengerel a legendás

vitézségen s a küzdő magyar csapatok hátába, oldalába, belevágnak a megkerülő lovas oszlopok.

Az áthatolhatatlan füstben, zajban, a vérködös szemek már nem látnak, a fülek nem hallanak és a magyar sereg enged a végzetes szorításnak. Kitér a Duna-mocsarak fele, hogy még egyszer talpraálljon. De a gyilkos tulerő hustömege rázuhan s előbb a jobbszárnyon, majd az egész vonalon áthömpölyög a magyar had roncsain.

És ekkor megdördül a viharfelhős ég s patakokban önti könnyeit.

Egyetlen zuhogó, szürke áradat előtt mindent, mindent...

*

Huszonnégyezer magyar nyugszik a mohácsi síkon és velük ötszáz főnemes. Másfél fekete óra sápadt termése. Másfél óra, mely kiengeszteli emberöltők minden bűnét.

István népe nem tudott élni, de tudott meghalni, száján a megtalált szóval:

— Jézus...

*

Kétezer sebesült fogoly-magyar tágranyilt szeme bámult a letarolt mezőre másnap. És Mohamed földi helytartója, minden törökök ura, a tengerektől tengerekig áradó ozmán világbirodalom valóra-álmodója: lezáratta őket pallos hatalmával, a szultán.

*

A padisah-effendi selyemsátra előtt, keleti szőnyeggel letakart asztalon aranytálca s Tomory Pál feje rajta nyugszik, pogányoknak közszemlére téve.

A két kékvirágu gyermekszem megfakulva, busan az ég fele néz és a hosszú, selymes, őszes szakállt lengeti, bodrozza a szél.

Körül három óriás-halom levágott fejekből.

Hármas-halom, Hungária vérző cimerpajzsán.

És fölötte a kettős kereszt ölelésre tárt karjai.

István tévelygő népe egymásratalált a halál szérűjén.

*

A magyar róna mohón issza föl az élet kiontott piros borát, hogy új holnapot teremjen belőle eljövendő századoknak.

XXIV.

„És el-kiomlott az Ellenség és valami eleikbe akadott, pusztították, égették, egy léleknek sem engedtek meg, sem férfinak, sem asszornynak, sem kicsinek, sem nagynak, sem pediglen a hitnek, minden rutságot és kegyetlenséget a nyomorult nemzetten elkövetvén...

...el nem hihetem, hogy valaha valami ellenség kegyetlenebben dühösködött volna. Az is megtörtént, amit annak előtte talán soha senki nem hallott volna, hogy az eleven gyermekeket a szerencsétlen anyák, hogy sirásokkal el ne árulnák magukat, a földbe leásták és... ott fulladtak meg nyomorultul..."

(Brodarits—Letenyei.)

A vihar tombolva szántott végig a rónán. A fák recsegve-ropogva hajladoztak. A növekvő sötétben csak itt-ott lobbant föl a villám, megvilágítva a vesztett csatából menekülő bus csapat utját.

Imre a királyra pillantott. Sápadt volt Ludovicus és ez a sápadtság egyre mélyebb lett. Egyedül a szem lobogott különös, delejes tüzellel.

— Felség! — Jajdult ki a fájdalom az óriás melléből. — Felség! Mély-e a sebe, uram?

Lajos tünődve figyelt bele a homályba. Lova nagy döccenésekkel himbálta.

— Mély, — mondta halkán.

— Felség, ha megállanánk!...

— Mire?

— Pihenni.

— Még nem lehet.

A király a fejét ingatta csöndesen.

— Élve el nem fognak!

Imre nem felelt.

A kis csapat vágatott tovább. Ludovicus és négy lovag. Zord és komor volt az arca mindnek. A szemek mélyen befele néztek. A pirosposztagás legények halaványak, mint az éjféli kísértetek. Semmi most a sebek! Semmi az itéletidő! Észre se vették, hogy a derék paripák csüdig gázolnak a felhőszakadás árjában. Tudták jól, érezték szivszorulva, hogy jön erre majd, jön, gonoszabb áradat is! Mikor vér fakad fel a föld pórusaiból, keresve a csöppjeit annak, ami már kifolyt. Mikor az otthonlevőkre, az asszonyokra, ártatlanokra és szenvedőkre kerül a sor. Mikor kinyújtja halott apja felé kezét a meggyilkolt gyermek és időn és téren át a holtak összeölelkeznek.

Erős volt a fájdalomnak ez a csonkán-bénán felbukdácsoló víziója. Erősebb az orkánban zengő valószínűságnál is. A kis csapat csak akkor vette észre az ólálkodó veszedelmet, mikorra az közvetlen előtte termett.

Egy falkányi török martalóc rebtent föl a cser-

jék közül, ahol a kifosztott magyar táborszállás prédáján osztoztak épp. Dühösen a háborgatásért és szomjasan az újabb harácsra, ugráltak elő. Egy pillanat s megrohanják a menekülőket.

Hanem ez a pillanat tigrist ébresztett a kísértetekből is! A négy lovag, mint a paradicsom kapuját őrző kerubim. Kezükben szikrát vet a bosszu pallosa. Elül csörtet a bihari bölény. Mind a két markában kard, úgy ökleli halálra, akit elébe vet a rossz-sorsa.

Rövid volt a küzdelem, de irtózatos. A török visszahőkölt ekkora vadságtól. A sötét takarója mögött nagyobb csapatot, a támadásban cselet szimatolt. És otthagya, aki már lebukott a lóról, hanyatt-homlok rohant segítségért.

Nem maradt itt veszteni való idő!

Imre egy gyors pillantást vetett a legázolt be-
rekre. Aczél István arccal a földreborulva. Trepka
mellette fekszik, holtan. Egyedül Czettricz él még.

Megragadta a király lovának kantárszárát s megfordult. A menekülés útját egy patak zárta el. A Csele. Máskor csöndes erecske, most tajtékozó tenger.

— Felség! — tört ki belőle az aggodalom. —
Ez az egyedüli mód... Elég erős-e, uram? Megkisé-
relhetjük-e? A hidat elvitte az ár. A viz sodor.

— Menjünk.

— Uram, én félek!

— Én nem.

És lobbót vetett az a két fénylő szem, mint a
puszták fölvilanó bolygótüze.

A két ló egyszerre ugratott. Pompás, értelmes
fajmén mind a kettő. S az uraik mesterlovasok. És
mégis, mégis, egy gondolatcikkázásnál rövidebb pil-
lanatban, az ár közepén, mintha valami ezüstösen
fehér sugár lesiklanék a szénfekete paripa hátáról...

A király lova gazdátlanul kapaszkodik partra.
Két mellső lábával evickélve riadtan nyerit vissza.

Imre vadul felordított.

— Uram! Uram!

És mint a háborodott, termett lent a lováról.

— Felség! Királyom!

A viz szürkén hömpölygött tova.

A kiáltásra senki se felelt.

Egyedül a parti sás sugdosta a föld fülébe a
temelkező vizek őspogány titkát.

XXV.

A vihar elült és leszállt a vén juharlegények
bokájáig érő gyászköntösében az éjszaka. A világitó
égi állatok sötét fátyolba takarták arcukat. A felhők
szakadása megszűnt. Csak a lecsüggedt levelekről
csepegtek egyforma, halk koppanással az esőszemek.

Imre mozdulatlanul ült a patak partján, ahova
a fájdalom zuhantotta. Ruhái csuromvizesek voltak.
Vértezete távolabb hevert mellette a fűvön.

Tizszer is átkutatta már az örvénylő Csele
medrét.

Nem talált semmit.

A viz némán surrant tovább, őrizve a maga
kincsét, egy földönfutó nép bánatát.

Holtra fáradtan és a csüggedés letipró súlyával
terült el a parton. Fekete szédület árnyékolta el az
agyát, tagjaiba ólmos zsibbadás költözött. Hosszu
időbe telt, míg megint föl tudta emelni a fejét.

Megpróbált gondolkozni.

Oh, ezek a testetlen árnyak...! Ezek a bele-
tépő khimérák!

Látta elesni egy pogány gureba kardcsapása alatt Tomory Pált. A virág-légió vezére, fiatalságának legdrágább barátja, meghasonlásainak feltartója, vigasztalója és tanácsadója, aki különös végzéssel társa maradt a kolostor remetenapjai alatt is, most ott fekszik hideg testtel, merev tagokkal, arra délebbre valahol, az ítélet mezején. Nem foghatja meg egy utolsó szoritással azt a nemes lovagi kezét, nem zárhatja le a megtört szemeket, nem csókolhatja meg testvér-csókkal azt a sápadt homlokot! Nem látja többé, soha-soha többé jó és rossz napjainak osztályosát, lelkének drágábbik felét, a hűséges, gyöngéd, atyai barátot!

A hatalmas mell boltozatából fájó jajdulás szakadt. Mély orgonabúgással hömpölygött végig a zizegő sáson, aztán behullott a süket, tajtékozva rohanó vízbe. Oda, a másik elveszett mellé, aki most nyitva-dermedt szemmel bámul talán éppen felé a víz fenekéről, mintha ezer kérdésre várna tőle feleletet. Kérdésekre, amiknek válaszával örökre adósa maradt az arasznyi, fiatal élet.

Látta elesni a testvér-barátot, látta elfeküdni a népét és látta meghalni a királyát. Nőtt, megint nőtt a temető a lélek cintermében s már-már alig fértek egymás mellett a fekete szárkofágok. A megbűnhődött szerető, az ártatlan áldozatul esett édesapa és a többiek, akik megannyi elbukott céljának voltak ut-elzáró jelei, most elősorakoztak mind, mind és rendet állva a kisértetek éjszakájában, felé fordították halvány arcukat.

Csak ő maradt meg romnak a mult hajótöréséből! Csak ő maradt itt, cél nélkül, egyedül, a letűnt idők élő anakronizmusaként.

Miért? Miért?

Miért kellett így esni ennek?

Mit akar vele, mire tartogatja a sors? Mire szánja

az a rettenetes láthatatlan kéz, ami eltiltja attól, hogy halálos fáradtsággal a földbe ágyazza ő is a fejét? Mért osztotta vállára ezt a világterhű keresztet, hogy tul kelljen élnie mindent, ami a szívének-lelkének valaha drága volt? Jób módjára mért ül itt most a gyötrelmek dombján, a magános éjszakában, társtalánul, számolva folyvást szaporodó s mind mélyebb sebeit? Mért nem fekketett el ott, ahol a többi tárja megontott szívét a sorsülő Teremtő felé, néma emlékeztetéssel s engesztelésül régi bünökért? Mért nem kapták el könyörületes, szerelmes sellőkezek ott a csordogáló vizben, hogy tarthatná most is áldva, óva, hűséges kezét a fejedelmi halott megállt szive elé:

— Uram-uram, meg ne üsd magad...!

Mért nem hintálhat vele lágyan, hullámtrónus ezüst szőnyegén s mért nem uszhat égnek-fordított arccal a fájdalmak tengerének végtelenje felé?

Miért?

Két nagy könnycsepp szökött a szemébe. Aztán legyűrő erővel kitört belőle a sötét, magányos férfisírás.

Szeretője, apja után testvérét, barátját, népét és királyát siratta egyszerre.

Jól estek a könnyek s békét hoztak. A fájdalom enyhült, az értelem ablaka tisztult tőlük. A gondolatok vad tépőkarma kicsorbult és mélyen belülről felcsillant a szelidarcu vigasztalás:

— Ők már boldogak!

Nem látják, ami jönni fog, de amit neki látnia kell helyettük is, el nem felejteni, nem, még az összeomlás sötét óráiban sem! A rettenetes csapást, ami erre az árvánmaradt országra zuhant. A dúlást, pusztítást, a zokogástól zengő fészkek fölverését, szüzek és özvegyek meggyalázását, gyermekek rabszifrafüzését: a holnap janicsárjait! A fölperzselt falvakat, elhajtott barmokat, letarolt földeket!

Nem hagyhatja a hősök örökségét! Nem és ezer halálon át is, nem, nem! Nem lehet mindenki prédája ez az árva nép, a bűnös apák vezeklő vérében fürdő ország! Mért lett volna különben a rettentő áldozat, ha azok, akik túléltek a szörnyü templombontást, ténlenül jajveszékelnének és ölbetett kezekkel vétkeznének tovább a rommá dult szent falak alatt? Ha nincs ököl, ami visszavágna s kemény karok, melyek uj téglákat hordani tudjanak?

A magános sirató egyszerre felszökött.

Mint aki elé titkos frigytablát tettek láthatatlan, de sötéten is átkiáltó törvényekkel, úgy riadt maga elé. Szeme előtt tágult, egyre tágult a térség és valami csodálatos robogással szétrohantak az éjszaka sötét választófalai.

Mint hajdan, Amram s Jochebed fia, Mirjámnak és Áronnak testvére, a Lévi nemzetségéből való Mózes, állt az uj magyar vallás uj Nébó hegyén s nézte a magyar jövő Kánaánjának ragyogó csudáját, ami a fájdalomnak tébbollyal határos, szent extázisában csillant elé.

Oh, nyugosznak a holtak! De él az élet! És a hallgató rendek sérűjén tul is vannak, dobognak még magyar szivek!

Zápolya hadai! Negyvenezer fegyver! Meg Fran-gepán serege! S rajtuk kívül is hányan! Mennyien! Akiknek csak egybe kell fonni a tétova kezét! Akiknek csak fülébe kell sugni Emese ősi látomását s fölgerjeszteni a vérük turán parazsát!

Mit tesz az most, ha más hiten vallották is eddig az egy magyar életet, mint azok, akik már hallgatnak, örökre hallgatnak, ott a király-álmot virrasztó vizen tul? Ha bűnősek, mint a többi? Ott az az uj Nébó elég megváltani száz generációt!

Mindent, mindent megbocsátani: Ez az induló kürt.

És mindent összefogni, ha kell, a véres kézzel
is kötést tenni: Az első lépés.

A törvény csak egy: Az — *Egy!*

Imre fölszegte a fejét.

Negyvenezernyi had!

De Zápolya János...?!

Mélyet sóhajtott és meghajolt. Ujját megmár-
totta a Csele vizében s arccal Mohács felé fordulva,
keresztet vetett.

— Azt is magyarnak teremtetted, Istenem...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KATALIN KIRÁLY

„Vesd le ünneplő ruhádat, hamvat és szőrzsákokat öltö és hullasd könnyeidet. Éjjel-nappal sirjál...”

(Jeremiás próf. lam.)

I.

Hosszu volt az út és viszontagságos. Hanem azért valahára mégis vége szakadt. A szegedi vár csucsos bástyatornyai kezdtek feltűnedezni.

Imre vágatásra ösztökélte kifáradt lovát. Egy iramodással ért a kanyarodóhoz. Itt azonban meg kellett fékeznie a nyargalást. A Tisza-gát felől dübörgött a föld. Mintha valami növendék-jegenyeerdő kapott volna lábba, az uton, szélesen lefolyva a rétekgig, végeláthatatlan fegyveres sereg közeledett. Előtte, három puskalövésnyi hosszal leeresztett födelű bőrhintót ragad nagy gyorsasággal hat egysorjába befogott ló.

Imre letért az utról és megállt.

Mikor a batár egyvonalba ért, rákiáltott és visszagrautott az utra.

— Uram, vajda!

A hintóban ülő megrángatta a bakon feszítő fellajtárt.

— Megállj, megállj!

A hat mén egyszerre torpant helybe. Szügyükbe vágott fejvel maradtak veszteg, csak az orrcimpájuk tágult, reszketett.

A vajda gyors szökéssel termett a földön. Mind a két kezét nyujtva üdvözlésre, sietett Imre felé. Tekintetében sóvár várakozás és szorongó aggodalom ült.

— Hogyan? — kérdezte bizonytalan hangon. — Tekegyelmed itt? Mi van a sereggel és mikor az útközet?

Látszott rajta, hogy ha most szabadjára engedné, meg se állna a kérdésekkel. De látva a jövevény komor arcát, a többi benneszakadt.

Elsápadt és hátratántorodott.

Imre bólintott.

— Vajda, két szó az egész. »Minden elveszett.« Mondjam tovább?

János tompán felnyögött. Elejtette a lovaglókorbácsot s két kézzel halántékához kapott. Aztán úgy maradt ott állva, mint a villámsujtott.

Amaz éles, figyelő szemmel nézte. Nézte mérőn, hosszasan, mintha minden legapróbb, véletlen mozdulatnak külön fontossága lenne most.

Majd csöndesen megszólalt:

— Nagyságtoknak mától kezdve nem csak joga, hanem kötelessége is a tudás. Halljon meg hát mindent! Mohácsnál huszonnyolcezeren... Tomory, a rendek, a főpapság, az országnagyok. Mind...!

— És a király?

— A Csele pataokban. Alszik és hallgat és mozdulatlan örökre, uram. Nem áll többé utban az árnyék. István koronája szabad. Gazdátlan a földalma, gazdátlan az ősi jogar és gazdátlan az ország. A török száguld szanaszét s a célja Budavár. És nincs, aki elébe álljon. Ez a hirem, vajda!

János lehajtotta a fejét. Száján remegő, érdes kiáltás tört ki. Aztán ellepték a könnyek. Arcát két finom, gyűrűs kezébe temette, mint egy elijedt gyermek.

Percekbe telt, míg hangjára lelt. Akkor megragadta Imre kezét s mint akit gyujtogatáson kaptak, megrettenve mutatott a beérkezett katonák sorai felé.

— Én, — kezdte akadozva. — Én...

De tovább nem jutott. Rázó erővel és most már fékezhetetlenül jajdult ki belőle a zokogás. Karjait az elámult vitézek felé tárva, tördelte:

— Hitemre, menni határoztam! Esküszöm, hogy ezt, hogy így, nem akartam.

Imre egyrántással tépte el a katonák elől a siró vezért.

II.

Egy mozdulatlanul álmodó szélmalom tövében szembenéztek egymással.

Imre komor elszántsággal mondta:

— Vajda, a férfi-szemekben átkozottak a könyvek, amiket más is lát. Hiba volt. Nagy hiba, régi bűnök tetézése. Égbekiáltó bűnöké, uram! De én nem kutatom többé, hogy mi és mennyi a része bennük. Nem firtatok semmit, ami mult. Azt se kérdezem, hogy mért vesztegetett nagyságod annyi drága időt? Mért nem jött első hívásra, vagy akár hivatlanul is Tolnára, ahová mindnyájan kérdezetlenül mentünk, egyedül a vérünk parancsára hallgatva. Mért várt hírnökökre, mikor jól tudhatta, hogy a házégésben zagyva a szó? És mért nem találta meg tegnap ezt az utat, amit ma egyszerre olyan biztosra megtalált? Ez mind, uram, ez a tegnap. Ha vétkezett, levezekeltük mi. Hanem a holnapért, a magyar holnapért, vajda, Isten orcája és az emberek tisztessége előtt már egyedül nagyságtok felelős. Negyvenezer jó harcos vezére! Gazdagok gazdagja és a trón áhitója gyermekkorától fogva. Mostanra hát ütött az óra. Fogja kezébe a kardját kegyelmed és legyen hites, erős utódja annak, aki elment! Legyen kemény oltalmazója azoknak, akik ittmaradtak.

Imre tekintete állt a másikon. Az hallgatott. Erre tovább folytatta:

— Még megállítható a veszedelem, ha egyik vagyunk mind. Én hiszek. Hiszek egy könyörületes

Istenben, hiszek egy hazában, hiszek az én bűnös népem föltámadásában. Hiszek, ha kegyelmed itt most megfogadja férfi-becsületre, hogy szakít minden gyöngeségével és tiszta kézzel, bátor szívvvel áll arra a polcra, ahol fölkent szentjei álltak valaha ennek a széttépett nemzetnek.

János tág szemmel bámult az elértoronyosuló emberre. Lázás, reszkető sodrással vele sodródva felelt:

— Szeretném, ha kegyelmed, aki valamikor joggal tehetett volna kezet rám, nem csak jobb híján szegődne a pártomra, hanem meg is értene engem. Mohács megtörtént, igaz. Jóvá nem teszi semmi bánat. A halottak többé föl nem kelnek. Igen, lehettem volna Tolnán én az első. De az, hogy késlekedtem, nem egyedül a trónért, nem merő gyűlöletből történt. A fő-ok, ami visszatartott, más. Több és magasabb talán. Gondolkozó férfihez és jövőbe néző magyarhoz valóbb. Kimondom nyíltan: vak és öngyilkos volt ez a nép! Vagy fáradt? Talán a maga bűnét érző és előle menekülő. Az első ballépés Mohács felé ott történt, mikor a törökkel ujjat-huztunk. Ott, hat esztendőnek előtte, mikor Behrámot, az új szultán baráti követét Budán oktalan büszkeségből tömlöcbe vetették.

Imre csodálkozva nézett föl.

— De hiszen meghódolást követelt?

— A töröknek nem Magyarország leigázása a célja. Az ő foga nyugat kincsére vászik. Nem kellett volna gátat vernünk elébe! Mi magunk összerokadtunk a teher alatt, azok pedig, akikért mindent áldoztunk, higgye el kegyelmed, soha, semmi hálát se fognak ösmerni érte. Gazdagodni, mivélődni és terpeszkedni fognak, türve, hogy a magyar Megváltó köpönyegére sorsot vessenek és megszállják minden csontjait. Én nem akartam ehez hozzájárulni. Nem akartam odaprédálni még negyvezret a huszonnégy mellé. Nem akartam, hogy

férfi nélkül maradjon az asszonyaink termő méhe, apátlanul a holnap gyermekei és néptelenül az ország. Nem akartam, hogy Szulejmán, amerre néz, mindenütt csak esztelen hetvenkedőket lásson és sehol a békés megegyezésnek egyetlen szilárd pontját, amin a bosszuja megpihenhetne. Én baráttá akartam kötelezni az ozmánt, hogy valamikor, száz esztendőök mulva, majd mi ne vessünk arra nyugat felé, ahonnan ma nem utoljára nevetik a mi sebeinket. Dagadjon vérrel valahára a Rajna, a Szajna is, ne csak mindég Ethel köze ringasson halottakat! Harapjon fübe s kóstolja meg a száraz föld izét a svába, a tallján, ne csak mindég ez a szerencsétlen nép! Verjék félre a harangokat Wiennában, Génúában, Göttingában, és a gallok büszke városában is, ne csak mindég ez az árva Buda, ami jóformán ki se tudott még a földből nőni, ne csak ez perzselődjék, omoljon mindég az idegen szeméért!

János megtörülte gyöngyöző homlokát. Nehezülő lélekzettel folytatta:

— Hát ezért vártam én Péterváradnál, aztán Mohácsnál. Erős török szövetség! Turáni béke s egy magyarul érző, nemzeti király! Aki odakiáltsa Nyugatnak: »Ide nézzetek, sok fölélt, magtalan, bujkáló korcs-fajzat, régi nagy népek szomorú sőpredéke! Itt ragyog Európa homloka!« Ért-e már kegyelmed?

Imre fölengedve pillantott a maga lelkesültségében ziháló emberre.

— Veszedelmes játék, vajda! — mondta. — Nagyságod rázta a kockát és a mi fejünk volt a tét. Most felülről láthatja az egészet. Én a kard embere vagyok s nem a politikáé. A dákosom végével nem is érem föl, amit kegyelmed tervel. De azt ajánlom, jól vigyázzon! Vérünk után a lelkünk áll a kockán. Nem fog-e a keze megreszketni, ha majd dobnia kell? Tud kegyelmed, akar-e egész férfi lenni? Ura sajátmagának és a népének? Meri-e fogadni hitére nagyságod?

János mellére tette viaszfényü, reszkető kezét.

— Esküszöm az anyám emlékére, hogy akarok. Imre bólintott.

— Megvallom, volt idő, mikor gyűlöltem és ir-
tóztam tekegyelmedet, mint senki más. És mégis, én
legyek az első, aki felajánlom ezt a kardot. Nem
ugy, ahogy idejöttem: bizakodva és örömmel. Fogja
meg nagyságod a gyeplőt s vezessen Rom-országban
építeni, a széthullottak közt egységet teremteni.

Hosszu kézszorítás volt a frigy.

A kettő megindult az uton. Imre elől, keményen
kirugódó térddel, a vajda mindenütt mögötte. Ugy
támolygott, mint az ittas. A lankadt vállakon roskadt
a fáradtság terhe.

III.

A negyvenezer emberből nem találtak a tábor-
ban csak egy dandárnyit. A többi elszéledt világgá,
toronyirányában. Nem volt kedve rívó vezért szol-
gálni.

János tétován nézett Imrére.

— És most mi lesz?

A bihari bölény megrázta üstökét.

— Kezdünk mindent elülről, vajda!

IV.

De mire sikerült volna Cibak Imre dandárát a
felvidéki és tiszántuli seregekkel akkorára növelni,
hogy szembefordulhassanak a törökkel, addigra nem
maradt kivel mérközni.

Szulejmán hadai, feldulva a Dunántult Vas- és
Sopronmegyéig, fölperzselve és kifosztva Budát, ha-
jókra rakták a királyi vár ércszobrait, műkincseit
és Mátyás híres Corvin-könyvtárából ami megma-
radt, Szent Mihály havának huszonhatodik napján

főnkerekedtek s végigpusztítva a Duna-Tisza közét is, amilyen gyorsan jöttek, megint kitakarodtak az országból. Mindszent havának tizenkettedik napján az utolsó hordák is elvonultak.

Kétszázezer halott és fogoly jelezte a bosszuló ut irányát.

A bihari bôlény most aztán akár karon vihette volna be Jánost Budára. Senki se állta útját. Corvin Mátyás egykor híres hollófészkeben csak romok és temettelen hullák torlaszolták a bejáratot.

Imre hozzálátott a tegnapi omladékainak eltakarításához, a vajda meg összehívta a nemzeti tanácsot Tokajba, hogy megkezdjék az ország ujjáépítésének nehéz munkáját. Verböczy ur kopjahegyre tűzte az 1505. évi rákosi országgyűlés határozatát s a nemzeti király megválasztására, Székesfehérvárba toborozta a rendeket.

Várady Pál egri püspök a főpapok közt, Török Bálint és Bakics Pál pedig a főnemesség megritkult soraiban igyekezett híveket gyűjteni. Végül Perényi, a koronaőr is hozzájuk csatlakozott s magával hozta a szent koronát.

Az udvar nőtt. A kormos üszkők felett halvány derengéssel kezdett nyiladozni a föltámadás hajnala. János rövidesen remélhette azt, amiért hiába küzdött karddal a régi izmos napokban és cselvetéssel, mióta megrogyott, a férfielelet deléig: hogy fejére teheti István örökségét.

A vajda álmatagon pillantott Czibak Imrére.

— Ha ezt anyám megérhette volna! — mondta sóhajtván.

De az óriás összevonta szemöldökét.

— Nincs időnk érzelegni, uram! Ne nézzen nagyságod, csak mindig előre! Folytassa, amit megkezdettünk.

— És kegyelmed?

— Nekem még van egy utam.

— Hová?

Imre elfordult.

— Mohácsra. — Felelt kurtán.

V.

Az alkony komor palástot terített az alvó mezőre. Fönt délebbre, magasan a levegőben, varjak és hollók fekete serege keringett, károgett busan, lomha szárnycsapásokkal.

Ugyan ki zavarja az ég sirásóit?

Imre leszállt lováról. Süvegét hóna alá szorítva, gyalog lépkedett tovább óvatosan, kantárszáron vezetve maga mellett a fáradt paripát.

A halottak birodalma volt ez, ahol járt. A kiperzselt fűtorzsák tövében rég megalvadt a vér s a lekaszált, néma hősök arcán feloszlott a végítéletre döbbenés sápadt lárvája.

Főpapok, főurak, akik röviddel előbb az ország sorsát tartották kezükben, elmeredt karokkal már csupán a föld pora után nyultak, mintha esdekelnének a mozdulatlan hantoknak, hogy végre-végre rájuk hulljanak...

Imre mélyen fölsóhajtott.

— Így mulik el a világ dicsősége!

És ment tovább elborultan.

Távolabb fáklyák fénye alatt mozgó fekete folt hívta magára a figyelmét.

Zsebrákok, martalócok lennének talán, akik fosztogató kézzel merik illetni ezeket a szent borzalmakat?

Önkéntelenül a kardjához nyult.

Hanem aztán csak leeresztette a kezét és az arca szép, elbékélt komolysággal felsugárzott.

Az a mozgó kis folt egy csapat asszony. Fénytelen, durva gyászposztó a ruhája mindnek. Vállu-

kon fekete tubin-palást, fejükön megfeketített kendervászon, leeresztve függ hátul a földig. Siralmas, elnyújtott hangon zümmög az énekük:

»In paradisum deducant te Angeli

Et cum Lasaro quondam paupere, vitam habeas sempiternam...«

Ásó, csákány, kapa, amire támaszkodnak.

Ezek temetnek.

A halottvivők lassan közeledtek. Imre az elül haladó, kisirt szemü asszony elé lépett. Féltérdre ereszkedett és áhítatosan megcsókolva a gyászköntös szélét, halkán mondta:

— Nádorné asszonyom, áldja meg az Isten.

A nő föltekintett könnyes csudálkozással.

— Kegyelmed ismer engem?

— Ki ne ismerné Perényi özvegyét, Kanizsay Dórá! Hanem mostantól kell is, hogy az egész ország ismerje és hála-imáiba foglalja a kegyelmed áldott nevét!

— Az imádságot megköszönöm, de a hála nem illet engem. Csak azt teszem, amit az irgalmasság parancsoltja előir, — ingatta fejét csöndesen az urasszony s a gyolcsterítő repkedett, mint az enyészet angyalának fekete szárnya.

Aztán fájdalmas ajkai körül szelid mosolygással, hozzátette az özvegy:

— Az Ur kegyelme már busásan megjutalmazott engem. Megtaláltam az én drága jó fiamat, a váradi püspököt.

— Perényi Ferencet?

— Igen. Ugye, milyen vidám, kedves arca volt neki? Alig változott valamit kicsi gyerekkora óta. Az igazak derültsége volt az ő jókedve. A lelke tiszta. Tudom, hogy boldog azóta. Most itt nyugszik — mutatott a fekete-kesztyüs kéz egy friss sirhalomra.

A hang megrezdült, mint az ezüsthárfa hurja.

— Kegyelmed kit keres? Talán utbaigazithatnám.

— Egy barátom fekszik itt, egyetlen barátom...

— A neve?

— Tomory Pál.

A nagyasszony kihajolt a fáklya fényéből. Kezét nyujtotta.

— Akkor kegyelmed nem lehet más, mint Czibak Imre. Lányaim, szurjátok földbe a fáklyát! — fordult a várakozó csoport felé.

Aztán egy hosszú sor mozdulatlan tetemhez lépett, mely a Karassó szélén ásott tömegsír szájánál, fehér gyolcsokba takarva nyugodott a földön.

Az urnő föllebbentett egy takarót és rámutatott.

— Ime! Nemrég akadtunk rá. Könnyű volt fölismerni, mert ilyen durva daróc-csuhát rajta kívül senki se viselt.

Imre megrendülten térdelt a saraglyához. Visszaterítette a gyolcsot, hogy ne kelljen látnia azt a könnyörtelen rombolást, amit a mulandóság végzett a fej nélkül maradt, drága testen. Aztán némán átölelte és csöndesen hintálva, mint az alvó gyermeket, levitte az örökös ágyba.

Soká állt a nyitott, nagy sir mellett. Majd lelépdeste maga körül ami kései tarlóvirágot csak talált, mind és utánavetette az elnyugodott vándornak.

— Pál, Isten veled!

VI.

A patak partján is mozogtak árnyak. A fáklya fénye mellett messziről megismerte Czettricz urat s körötte néhány udvarnagyot. Egy gazdátlan kardot forgattak, nézegettek épp. Valamivel távolabb a fűvön olt feküdt a király ezüstsisakja, kimult paripája is.

Imre némán üdvözölte az urakat.

Végigkutatták a parti sást és a medret. Könnyű volt most már! Az áradás rég lemult, a vizen akár

egy gyermek is átgázolhatott. A kavicsos patak-fenek tisztán tükröződött a fáklyák aranyos fényében.

Nem találtak senkit, semmit. Csak az utolsó küzdelemben elesett török katonák heverték messzi elhajított tagokkal a nád közt. Egyiknek a kékült keze karmolásra görbülve, mintha halálában is markolni akarna.

Imre átvette a kis csapat vezetését. Előre indult az iszaphordalékos part mellett. Egy friss meredek szakadásnál megállt.

— Itt keltünk át, — mondta.

És keresni kezdett. A mederben, kőhajításnyi hosszú zátonyon, a magasra halmozódott fövény közül valami csillant.

— Ássunk, — szólt s lehajolva megbontotta a napon keménnyé állt iszapot. Majd hátralépett és maga elé mutatott.

— Ott...

A fövényből keskeny, finom szabásu salavári cipellős kandikált ki.

Lehajolt, aztán süvegét is maga mellé tette a földre.

— Igen, — mormolta mély megindultsággal. — A sarkantyú ezüst s itt vannak benne a kövek. Semmi kétség.

A halmot gyorsan szétbontották.

Arcán az örökkévalóság átszellemült nyugalmával, csudálatos épségben maradván, ott feküdt a patak nefelejcs-erdejében a halott fiatal álomkirály. Három szurt seb a mellén.

A tetemet drága gyolcsba takarták s a szomorú menet megindult a székesfehérvári sirbolt felé, hogy helyet készítsen az üres trónon annak, aki jön.

— Meghalt a király, éljen a király!

Székesfehérvár új koronázásra készült.

VII.

De Mohácsból nem csak az építkezés szelleme fakadt. Maradt, aki a rothadás bomlasztó miazmáit palántálja át a letűnt vétkes napok mocsarából.

Mig Czibak Imre az Alföldnek tartott, a sánta Báthoryt meg Pozsony irányába vitte a rossz lába. És ez az egy megmenekült maga nagyobb veszedelem volt az új életre ocsudó ország számára, mint a többiek mind, akik ott maradtak örökre tétlenül, Kanizsay Dóra asszony hideg-ágyában.

A nádor ur híres köszvénye, ami megakadályozta annak idején, hogy a magyar hadakkal utját állja a Szávánál Szolimánnak, majd meg a Drávánál Ibrahimnak, mostanra csudálatosan megjavult. A sánta vén ember olyan fűgén inalt Mohács alul, hogy szinte röpült Pozsony felé.

Csak Pécsnél stációzott meg egy csöppet. Itt találkozott a menekülő káptalan néhány papjával, akik az egyházuk arany-ezüst kegyzsereivel futottak a törökbaj elől.

A nádor ur aztán segített a terhükön. Egész alaposan kifosztotta a megrémült szentatyákat. Még ki is figurázta őket.

Ilyen sikeresen elintézve az egyház gondját, hozzálátott most már az ország bajához is. Fölvonult Ferdinánd osztrák főherceg és cseh király udvarába. Csak nem nézhette tétlen, hogy régi riválisa, a szedett-vedett köznemesi népség vezére, Zápolya János, háborítatlanul beletelepedjék a királyi székbe? És hozzá épp annak az országgyűlési határozatnak alapján, amit aláírásával és pecsétjével ő maga is megerősített?

Voltak itt azóta újabb országos papirosok is! Többek közt Anna magyar királylány házassági szerződése a Habsburg Ferdinánd főherceggel, amiben a boldogult Dobzse elmóringolta lányával együtt a ma-

gyar trónt is az osztráknak. Igaz, hogy ezt az alkut nem erősítette meg senki, az országgyűlések jóvá nem hagyták, de hát ki lovagolna ilyen kis dolgokon? Kivált mikor a Jankónak adandó tromfhoz olyan hatalmas kezek segítenek keverni a kártyákat, mint Nádasdy Tamás királyi titoknok, Thurzó tárnokmester, Szalaházy kancellár s a veszprémi püspökön kívül, még tetejébe maga a fejedelmi özvegy, Mária királyné is?

A kis fölséget ugyan porig sujtotta a mohácsi katasztrófa, hanem az erős Habsburg vére megsegítette. A császári ősök kemény sarja tudott gondolkozni azon tul is, ami fájdalom személyében a hitvest érte.

Mária erélyes kézzel sietett Báthory ur loyális tervének segítségére. Az ügyek hamarosan annyira értek, hogy Szent András havában meg lehetett kockáztatni egy kontra-országgyűlést Komáromban, melyen aztán a huszonnégy esztendőös osztrák főherceg szépen kitanította a rendeket arra, hogy mi dukál neki.

— A magyaroknak nincs joguk királyt választani! Nincs egyéb joguk, mint hogy őt, Ferdinánd főherceget, a szerződés értelmében, örökös uruknak elősmerjék és megkoronázzák!

Ezzel a pattogással szerencsésen sikerült elérnie azt, hogy akik Székesfehérvárban összegyűltek, csak azértis megmutatták a németnek, hogy eb ura fakó! Ha jobb nincs, megválasztják Jankó vajdát.

Podmaniczky nyitrai püspök, a legidősebb főpap az új király homlokára illesztette a koronát, Török Bálint vitte előtte az ország-almát, Bakics meg a zászlót. Ferdinánd aztán hüledezhetett ezen a gyors elintézésen.

János király pedig megtette a négy vágást a koronázó dombon — alulról fölfelé...

Az urak összenéztek.

— Nini, ez befelé hívja az ellenséget!

— Dehogy hívja, dehogy! — legyintett Török Bálint. — Csak úgy kezeli a kardot, mint banya a sóprűnyelet. Azért híjják »Katalin király«-nak!

A koronázó országgyűlés rövidesen törvénybe iktatta a nemzet akarátát s betölteni rendelte a megüresedett főméltóságokat. A távollevő főtisztviselőket felszólította az új király iránt való engedelmességre, kimondva, hogy mindazok, akik ezek után Ferdinándhoz szitanak, vagy a Báthory-féle országgyűlésre elmennének, árulást és hűtlenséget követnek el s aszerint bűnhődjenek, minden jószáguk elkobzásával és fejük vesztésével.

Igy nyélbe ütve az ország dolgait, hozzá lehetett űlni a torhoz s megkezdődött a végehosszatlan »magnum áldomás«.

VIII.

A fehér táblánál vigan lakoztak mindenek. János régi jókedve is visszatért hamar, látva, hogy az udvar fénye semmiben se szenved hiányt és az urak mind olyan jól eltehenkednek, tréfálóznak, mintha csak otthon volnának a maguk kuriáján.

A kevéssel előbb beállított konyhaszemélyzet, a szakácmesterek, kukták, tálnokok, fűszerkészítők, beborsolók és sütőlegények igazán derékul levizsgáztak. A merő-arany kelyhekben Tokaj nektárja gyöngyözött és a felszolgáló lábasnépség ellen se lehetett kifogás.

— Lássa kegyelmed, — szólt oda halkán a király Imrének, — fehér asztallal akarom magamnak hódítani, aki arra való. Béke, béke, béke! Az itt a fő. Ha ez megvan, minden meglesz. Nincs igazam?

— Lehet, — dünnyögött Czibak ur. — Hanem azért ezt a nagy fesztelenséget talán mégse kellene túrnie felségednek? A bratyizásra könnyen rámegy a tekintély.

— Ej, — mosolyodott el János. — Kegyelmed

tulszigorú. Nem minden portánál táncol ám úgy borotvaélen az illem, mint Szepesen valaha! Elnézőknek kell lennünk. Fejedelmek erénye ez.

Imre vállat vont. De már arra mégis elkomorult, mikor Török Bálint ur, szépen meghintázva a széken, egész fennhangon odabökölt Móré Lászlónak.

— Ni, a Jankó! Gyümölcsös lével eszi a biberfarkat! Az öregapám se hallotta soha. Összevétí az édest a sóssal és ez akar fölöttünk király lenni!

— Hümm, — kapta László ur a fejét kunnyogva a két válla közé. — Nem is akart az a korona sehogyse megülni a fején! Igen nagy volt rá. Láttá kegyelmed, hogy imbolygott?

— Talán a Dózsa György ujjá billegette? — jegyezte meg Perényi, az erdélyi vajda csipősen.

Várady primás kacagva legyintett.

— Nem a korona volt nagy, hanem a fej kicsi. Ez itt a bökkenő!

A kötekedésnek az étékfogók vetettek véget. Öreg tálakon rózsapirosra sült indiai tyukokat, gránátalmát és olajmagot kezdtek felhordani. Egyszerre rebbentek szét, elfoglalva az urakat. Csak Szerémy kapellánusra nem jutott asztalnok. Oda is berzenkedt Imrének epésen:

— Kegyelmed is több katonát fogadhatott volna, ha őfelsége nem a dinom-dánomra költi a pénzt! A konyhát-pincét bezzeg helyre-agyusztálta! Ki hallott ilyen dáridókat csapni, mikor Mohács felül még el se takarodtak a varjak? Az ország kardalészában, a király se kint, se bent, a kincstár üres, adót nem fizet senki, de azért tejbe-vajba fürdik a kutya is.

Imre kelleetlenül huzódott arrább. Nem nagyon szivlelte a mindég zsörtölődő, hátmögött irigykedő udvari papot, aki rossznál egyebet senkiről se tudott.

— Sose busuljon avégett reverendisszime! — intette le a zsémbelődőt. — Arra való az uj főméltóságok, hogy rendbe szedjék az ország szénáját.

— Az ám, — vihogott a káplán. — A nagy szómalom, Várady Pál egri püspök uram hercegprimás lett, mert Tokajban ő kiabált legjobban a vajda mellett! A cseszkó után jött a kortes, Szalkán után Várady. Amaz legalább a kaptafához értett! Ez csak a csutorát forgatja, amíg tart benne. Hanem mi lesz akkor, majd ha kiürül egyszer? Megy egy házzal odébb! Perényi, a koronaőr se ingyen hozta el a koronát Visegrádról! No, ez legalább megérte az árát, az erdélyi vajdaságot! Csak aztán nehogy valaki többet kínáljon érte, mert én ugyan kétszer se ígérem, hogy oda is el nem viszi!

— Talán nem gondolja atyaságod, hogy Perényi hűtlen volna a királyhoz? — botránkozott Imre.

A káplán diadalmasan villogott.

— Nem gondolom, hanem tudom. Meg is mondtam minapában a káplánjának: »Szép urad van, hallod! Esküszegő, áruló! Jól tudjuk, hogy Ferdinándhoz pártoltatok!« A káplán erre nekem ugrott s rám kiáltott: »Hazudsz kutya!« Én megragadtam a hajánál fogva és vertem, ahogy birtam. Ő is tartott engem teljes erejéből, de Isten segítségével én voltam felül, ő alul. A nagy lármára kijött a király és Perényi, meg az egész udvar, körbeálltak s úgy nevettek, majd megpukkadtak, hogy a papok ütik egymást. Hej, tudunk mi itt mindent, ha mindjárt nem is akarunk tudni! És ezektől várja kegyelmed, hogy rendbeszedjék az országot?

— Hát várom! — csattant föl Imre. — Elöttem senki se merje kisebbiteni a királyt!

— Nono, — motyogott Szerémi. — Bezzeg kegyelmed is másképp beszélt nemrégiben, mikor őfelsége felköszönt Frangepán urnak s eltiltotta, hogy kegyelmeitek haddal füstöljék ki Pozsonyt, a ferdiándiak fészkrét!

— Azt én szentől szembe tettem, nem úgy, mint

atyaságod! Egyébként honnan tudja kegyelmed? Nem híjtunk tanukat hozzá!

— Azt hiszi, hogy nem rászántam a fél fületem? Rászántam biz' én. Még azt is megmondom szórul szóra, hogy mit felelt a király: »Nem akarok több keresztény vért ontani«. Így történt-e?

— A királynak volt igaza! — állta Imre dacosan a sarat. — Hiszen magyarok azok is!

— Nem magyarok, hanem latrok! Igaza pedig Frangepán urnak volt, mikor odapörkölte: »Ha meg akar öröködni felséged ebben a trónban, fogja két marokra azt a kardot, a prédikálást meg hagyja a papjainak!« Kötelet a bitangok nyakába, nem beneficiumokat! De mink elkezdtünk osztogatni! Békesség! Egyezség! Minél nagyobb gazember, annál többet kapott. Csakhogy pórul jártunk! A svába jobban győzi. Mert ő a Zápolya birtokait ígéreti, osztogatja, János meg nem adhatja Ferdinándét, akinek egy talpalatnyi földje sincs az országban. No, különben, amit a latrokon elprédálunk, azt behozzuk a tisztességeseken. Azoknak persze nem jut semmi. Vagy kapott kegyelmed csak egy lyukas polturát is?

— Nem kaptam én.

— Lássa! — bölintott Szerémi elégedetten. — Ez azért van, mert itt busul velem együtt a haza romlásán, ahelyett hogy ott hangoskodnék ni, ahol a konc kerül. Nézzel! A sánta Báthory birtokát osztják éppen az új törvény értelme szerint.

A király körött olyan licitálás, patvarkodás zsvajlott, hogy az arany-ezüst billikomok erős veszedelemben forogtak. Leritt az urakról, hogy legszivesebben egymás koponyájához koccintanak őket.

János igyekezett csöndesíteni a háborgókat. Osztogatta a falvakat, földeket, kastélyokat, mintha az ujjai közül csordulnának. Készségesen bölintott Macedoniai László javaslatára is.

Az előkelő férfit, kimaradva az osztozkodásból, dultan fordult a királyhoz.

— Uram, — mondta, — Perényi Ferenc püspök halálával megüresedett a váradi episcopia. Azt hiszem, hogy az Uristen menten lesujtana ránk, ha azt a derék bihari nyáját tovább is gazdátlanul hagynánk! Ide erő kell, fáradhatatlan buzgalom és áldozatos lélek! Nem tudok felségednek jobbat ajánlani magamnál!

Az urak kajánul pislogtak össze. Minden szem Jánoson függött most, hogy ugyan mi lesz a válasz? Hogy fogja kimenteni magát, amiért Macedoniai uról elfelejtkezett?

De János váratlanul fölegyenesedett.

— A váradi püspökséget mi Czibak Imrének szántuk, aki arra méltónál méltóbb. Ez a szék senki másé, mint az övé nem lehet. Ez szónk és parancsunk.

Imre mellében erős rezdülés dobbant. Első pillanatban inkább fájdalom volt ez az ütés, mint öröm. Visszaemlékezése sok nehéz órának s annak az oknak, amiért minden bihari jószágáról leköszönt valaha, hogy semmi szál ne kösse többé oda, a Körös szöke vizéhez, a végláttatlan pusztákhoz...

De aztán rátévedt tekintete a szemközi tükörből visszaverődő képmására. A teli, zömök vállak a régiéek még, az arc kemény és csattanó, hanem a hajlott sas-orrtól már mély, kesernyés árok huzódik a szájig s a fekete fürtök közé becirmosodik itt-ott egy-egy ezüstsugár... Ettől az embertől nem kellett féltenie többé senkit. A gyermekévek lángja lemúlt, a szenvedélyek tüze kilobbant, a fiatal esztendőök drága bohóságai messze, messze! A suttyó legényből megtett férfit kalapált az élet sok vihara, gondja, szenvedése. A társtalanul maradt lélek hűvös csendjében melegségre, otthonra, a régi dolgok balzsamára vágyott. Tenni és tehetni azokért, akiktől eddig a földi vándorok botorságával egyre csak várt! Megvetni a

lábát Erdély kapujában s onnan hajtani az Ujvallás szekere! Annyi hányódás után végre hazulról!

Egy egész élet volt, amit most visszalapozott az emlékek szele, de kifelé alig tett többet, mint egy el-
ámult percet.

Imre fölkel és arccal Jánosnak, meghajolt.

— Köszönöm, uram.

A felhasadó éljent ágyulövésnyi dördülés rebben-
tette szét.

Macedoniai László csapta be maga mögött az
ajtót.

A hirtelen csöndben hallani lehetett, amint oda-
kint egy rekedt, borizü hang kiáltja:

— Majd megkapom Ferdinándtól, amit Katalin
király megtagad!

És senki se kételkedett abban, hogy hová viszi
az utja Macedoniai urat...

— Eburya fakó! Hadd menjen!

*

Egy szép napon aztán arra ébredtek Budán,
hogy a Pozsonyban összegyűlt rendek, Báthory nádor
ajánlatára, Ferdinánd osztrák főherceget, Csehország
királyát, megválasztották magyar királlyá.

Volt hát két király is, de a kettőnek se volt egy
— serege...

Addig-addig vásárolgatták a »hiveket«, mig ka-
tonára már nem maradt pénz.

Elérkezett a legfőbb ideje, hogy ki-ki szövetsé-
gesek után nézzen.

IX.

Az udvar díszes fogadtatásra készülődött. János
magához kérte az új váradi püspököt.

— Maradjon mellettem eminenciád, — mondta.

— Kényes ügyünk ígérkezik.

— Micsoda?

— Épp most jelentik, hogy megjött a »Homo Niger.«

— Szerecseny? — lepődött meg Imre.

A király elmosolyodott. De hamar elmúlt a nevetős kedve. Zavartan felelt:

— Ösmeri kegyelmed is. »Markó unokája és a szlávság megszabadítója.« Így hirdette magát, már azidőben, mikor eminenciád Szepesvárában apródkodott.

— Nem emlékszem.

— Cserni Jován.

— Rémlik a név.

János buzgón helyeselt.

— Még jobban az arc! Szörnyszülött volt gyerekkorától. A jobb szeme hibás és a szemöldökétől végig egy fekete sáv. Zsigmond királytól kaptuk valamikor, cserébe egy majomért.

— Ahá! — eszmélt Imre. — Persze! Emlékszem a futó bolondjára. De hiszen az lóvakaró volt Szepesen? Hogy jön ide Budára, az udvarhoz »látogatóba«?

— Ugy, — babrált János az asztalkerület csipkés fodrával, — hogy a bolondok néha igazat beszélnek. Ez beváltotta, amit hirdetett. A szegedi táborból elszökött mellőlem a többivel együtt, egyszer aztán hallom, hogy Lippán sátorozik és vezére egy nagy paraszthadnak. Aki csak egy darab ócska vasat kezébe kaphatott, az mind beállt hozzá katonának. A pogány ellen hirdetett keresztes háborút és a rácok szent embernek nézték. Ki is verték a Bácskából a török martalócokat. Azóta Iván a vezérük. Én hát megnyertem ökelmét magamnak!

— Felséged szóba állt a lókaparóval? Akinek a szepesvári vendégek előtt mutatkozni se szabadott?

— Mit csináljak? — vont vállat János költetlenül. — Olyan hatalommá nőtt, akivel számolnom kellett az interregnum alatt. Fegyveres sereg, manapság! Nem kicsinylendő dolog.

— Mégis, uram! Hivásra méltatni! — vörösödött el Imre.

Hanem a király most már szembepattant.

— Természetesen! Hivattam, mint annak idején Tokajba. És a fekete ember el is jött, amint illik szolgának a volt gazda elé járulni. Csak tiz fegyverest hozott magával, térdet hajtott s megcsókolta a kezem. Megesküdött a nagy esküvéssel, hogy hiven szolgál és minden parancsomat követni fogja. Megajándékoztam, ahogy ur szokta a szolgát s meghagytam neki, hogy menjen le Bács megyébe, ahonnan el ne mozduljon, mig nem parancsolom. Tudja-e eminenciád, hogy Iván serege azóta tizenötezerre szaporodott? És hogy ezt a hadat föl is ajánlotta nekem?

— Szép kegy volt tőle. Felsőged legalább igénybeveszi?

— Eminenciád elfelejti az én elvemet: béke, béke, béke, amig lehet!

— És most talán ezt a békét megpecsételni jelentkezik a lovász?

János az ajkába harapott.

— Nem. — Mondta bosszankodva. — Épp az ellenkező ok miatt rendeltem. Ivánnak, úgy látszik, fejébe szállt a dicsőség, mert olyan híreket hallottam, hogy erőszakoskodik a délvidéken. Váltásdíjat követel a nemesi udvaroktól.

— Szóval rabol.

A király tiltakozó mozdulatot tett. De felelni már nem maradt ideje.

Az udvarmester jelentette:

— Felsőg, Cserni Iván, a temesi vajda!

Imre homlokát ráncolta.

— Elég gyorsan halad a méltóságban!

Az ajtó szélesre tárult.

Biborvörös mentében, mely szinte roskadozott a gyöngy-csepegtetéstől, kihuzakodva és lassan közeledett a trónhoz Cserni Iván. A főurak kíváncsian

feszengtek közelebb. Mindnek a szájára oda volt készítve egy megvető mosolygás. Hanem az ott is maradt. A jövevényen bizony nyoma se látszott annak, hogy nem is olyan régen, lovakat vakargatott a Zápolya-istállóban.

A karcsu, magas alak nyugodt volt és méltóság-teljes, a félig fekete arc pedig olyan démoni, hogy az uraknak egyszerre elmúlt minden tréfálkozó kedvük.

Iván egyenesen a trónszék elé lépdelt s könnyedén meghajtva fejét, mély-zengésű hangon azt mondta:

— Hivattál király! Nem tartoztam ugyan megjelenni, de mert tudom, hogy népeink iránt való kötelességünk egymással barátságban élni, így hát eljöttem. Fogadd jókivánataimat és országoljunk mind a ketten keresztény uralkodókhöz illő módon.

Siri csönd támadt a szavakra.

Egy sehonnai szolgából vedlett rác bandavezér barátságáról mer beszélni a királlyal!

Ez felülmúlt minden elképzelést.

A megdöbbenés első moraja után kitört a zshivaj.

Török Bálint magából kikelten ordított Ivánra.

— Hogy mersz így szólni ezen a helyen? Ki vagy te, mi vagy, te cenk?

A fekete embernek egy arcizma se mozdult. Csak az ép bal szemét usztatta lassan a kérdező felé. Karját mellén összefonva, nyugodtan felelt.

— Tegnapelőtt szolgál, aki térdet hajtott és kezét csókölt, tegnap már vezér, ma pedig minden szlávok despotája. Markó király unokája, akiről végig a Duna mentén vitézi énekeket énekelnek a gyermekek. Iván vagyok, a Fekete Ember, akit büszkén uralnak fejedelmüknek szerbek és bolgárok. A Duna menti szlávtság felszabadítója, a félhold letörője és a kereszténység menedéke vagyok, ha éppen tudni akarod!

— Rabló himpellér vagy! Kozároló zsivány! —
bődült rá Török Bálint, elkékülve a dühtől.

De János csöndet intett.

— Békekesség, urak! Ivánnak pénz kell. Miből tartsa a seregét?

— A mi bőrünkre?

— Nono. iszen épp ez az, amiért idehivattam! Csak engedjék, hogy levegőhöz jussak! Iván, — fordult a látogatóhoz, — az a panasz ellened, hogy sarcolod az urakat. Igaz ez?

— Igaz. Így kell tennem, ha egyszer nem akarják megfizetni szépszerével az adót, amit kivetettem rájuk.

— Neked nincs jogod adót vetni!

Iván oda se ügyelt a királyi haragra. Rendíthetetlen nyugalommal felelt:

— Már ugyan hogyan volna? Adót az vethet, aki be is tudja hajtani. Azt pedig a magad szemével láthatod, hogy én jól behajtom? Vagy adtál nekem valaha egy démárt is, zsoldra?

János egyszerre csöndesebb hurokat pengetett.

— Jójó, Iván! — mondta. — De ne az én népeimet sarcold te, ha neked pénzre van szükséged!

— Hát akkor kicsodát? Talán a magamét?

— Neked nincs és nem lehet néped ebben az országban. Ha meg sarc kell, ott az ellenség! Ott van Ferdinánd! Annak a hiveit koppaszthatod, semmi kifogásom ellene. Megértettél?

Iván hallgatott, mint aki gondolkozik. De aztán csak megrázta a fejét.

— Hogy a svába ellenséged, ezt megértettem. Hogy én barátod vagyok, azt megmondottam. Hanem, hogy nekem ne volna népem, azt tagadom. Ám próbáld meg, ha akarod! Én óva intelek.

Az urak dermedten bámultak a jövevényre, aki most nagy kényelmesen föllépkedett a trón emelvényére.

— Megengeded? — kérdezte, a király jobbján álló székre mutatva. — Bizony nem kis ut volt Buda Temesvártól! Meg se tettem volna, ha nem rólad van szó. De én nem felejttem el, hogy a te ereidben is szláv vér folyik, mint az enyémben s hogy a törzsed két emberöltővel előbb még Boszniában élt, bár a sors olyan nép fölé emelt, amelyik nekem ellenségem volt és lesz. — Mondta és leült.

Török Bálint fálnak hátrált erre a vakmerőségre.

— Dobjátok ki, dobjátok ki! — üvöltötte magánkívül a fölháborodástól.

Hanem a teremben senki se mozdult. A király is egyhelybe kövülve nézett a rámeredező urakra. Czibak Imre sötét arcán aztán végre magához eszmélt. Bizonytalan hangon szólt.

— Cserni Iván, kelj föl! Akármilyen messze is Buda Temesvártól, nem türhetjük, hogy mellettünk üljél. Uraink haragja jogos és mi szemedre vetjük, hogy a nekünk járó tiszteletről így megfélemedtél. A segítségédet elfogadjuk, mint ahogy te is számíthatsz a mi jóindulatunkra, az ellen sincs kifogásunk, hogy vajdának nevezd magad, de arról álmodni se merj, hogy neked »néped« volna! Te nem uralkodhatsz abban az országban, ahol én király vagyok. Megértettél-e, Iván?

A fekete ember állt már. Épp olyan nyugodtan, mint mikor jött. Csak a szeme égett démoni tűzben.

— Megértettelek, — bólintott. — Megértettelek, nagyon is. Amit velem tettél, nem jószántadból esett, hanem kényszerüsből. Megaláztál engem Zápolya János! Megbocsátom neked még ez egyszer, mert én előttem nem olyan könnyű szó az a te szláv véred. A szövetségem se vonom meg tőled, mert a szolga tud nagylelkű is lenni, mikor király a lelke. De azt mondom neked Zápolya János, hogy ezek a te dolyfős uraid jól vigyázzanak mostantól házukra, bar-

maikra, asszonyaikra és gyerekeikre! Főképp pedig vigyázzon Török Bálint, mert én ösmerem az utat az ő szabadkai kastélyához és úgy találom, hogy az éppen nekem való rezidencia lenne. Gondolkozhatnék benne egyről-másról... Béke veled, király!

A fekete ember megfordult s amilyen gangosan jött, ugyanugy távozott, egy tekintetre se méltatva többé a zshivajló urakat.

János is fölkel s visszavonult. Csak a küszöbön állapodott meg egy pillanatra. A teremben Török Bálint dühös hangja hallatszott:

— Akármilyen svába a svába, mégse tót! Ferdinánd nem engedte volna, hogy előtte fenyegessen meg egy szolgál!

A király csöndesen rászólt Török urra:

— Ejnye-ejnye, Bálint! Térj eszedre! Tizenötezer ember, az sok ember.

— Tót nem ember! — vakkant rá Szabadka ura és sarkonfordult.

Ugy kiürült utána az udvar, mintha a fekete pestis látogatta volna meg.

*

Az ágyasházban János megállt a váradi püspök előtt.

— Kegyelmed se értett meg engem? — kérdezte szemrehányóan.

Imre a fejét rázta.

— Felség, én Biharban születtem. Mifelénk nem szeretik a sok beszédet.

— De mégis... Mi a véleménye eminenciádnak a történetekről?

— Az, uram, — vont vállat Imre, — hogy vagy Tokajban se kellett volna leereszkedni az istálló-fiuhoz, vagy pedig állni a barátkozást végig. Ez se lett volna nagyobb hiba, mint amaz. A fanatizmus olyan erő, ami királlyá tehet egy istállósolgát is.

Felséged a tókaji hívással lovat adott a fekete ember alá, ma meg le akarta szállítani onnan, ahová maga segítette. Tartok tőle, hogy az istállófiu erősebben megüli majd a nyeret, mint ahogy felséged kezeli a kopját!

— Hiszen láthatta eminenciád, hogy felbőszültek az urak? Tennünk kellett valamit Török Bálintért!

— Az a felemás »valami«, amit fölséged tett, édeskevés volt Török Bálintnak és tulsok a fekete Ivánnak. Rossz próféta legyek, ha Török nem megy rövidesen Macedoniai után!

— Ferdinándhoz?

— Oda.

— Hát mit csináljak?

Imre meghajolt.

— Adjon fölséged engedelmet, hogy hazautazhassak Váradra, az episcopiámba.

— Kegyelmed is neheztel! — sóhajtott János és csüggedten ingatta a fejét.

Az ólomkarikás ablakon épp rávetődött egy nyaláb fénysugár. Imre meglepődve nézte ezt a fáradt arcot. Egy pillanatra fölmerült az emlékeiből egy sok-sok év előtti kép.

János a palotai uton... János a szepesi hadak élén... János büszkén, dacosan, bátran, ifjan, szépen... És a száján ezüstfuvola a szó...

Az aranyerdő-szöke haj napszivottra fakult, mint a szalma. A gyér szalak közül fényes halotti sápadtsággal tündököl elő a koponya. A mindég verejtékező homlokon ezer összekapaszkodó szarkaláb és a fényüket vesztett szemek vigasztalan ürességgel ásitának, mint a halszemek. A kicsapongásoktól formátlanná duzzadt arc remegve gubbaszt a vékony nyakon s Zápolya János, a hajdani eszménykép ma sokkal inkább Ulászló, mint Hollós Mátyás. Valami

szerencsétlen keverék a kettő közt. Lobogó nagy tervek, reszkető kezekben...

»Katalin-király.«

Igen, talált az építéton!

De vajjon, végzet-e ez, hogy a nagy Corvin óta csak torzók ülhessenek abban a székbén, ahol ő annyi országló felséggel ült? Hogy banyává puhuljon benne a legerősebb ígéret is? A természet ellen-sulyozza a végleteket? A hitványság a zsenit? Vagy a kor beteg méhe vet ki magából csupa terhelteket, akiket úgy kelljen »akartatni« a nagy parancsoló után, mint a jártani nem tudó gyermekeket?

Hogy siklik ez a végzetet örökölt lélek is az utolsó elernyedés felé! Hogy lesz egyre ritkább a szép, dacos, értelmes, erős fellángolása és hogy hamvad össze utána csak annál ügyefogyottabban!

Oh, könnyü volt, könnyü, kívánni azt a koronát! De viselni olyan nehéz, hogy napról-napra szeme láttára rokkan meg alatta ez az utolsó reménység, ez a megváltónak várt ember.

A szétszaladt ország zürzavara, az örökös lárma, huzakodás, még rohamosabbá siettetik ezt a testi-lelki hanyatlást, úgy, hogy maholnap egy taplógyujtásnyi szikra se marad abban, akit a szegedi álmodó szélmalom tövében a Csaba utjától derengő uj magyar firmamentum üstökösének hódolt.

Hogy haragszik-e rá ezért?

Nem, nem haragudott. Csak Mohács tárult ki a lelke temetőjében s a szívében egy ujszülött fájdalom.

Keményiségét szeliddé és ítéletét könyörületessé tette a biztos érzés, hogy sokat már nem bír ki ebből a fajtából.

Vigasztaló melegséggel fordult az aggódó emberhez.

— Uram, — felelte — távol álljon tőlem minden alacsony indulat. Én a politika eszeskedéseéhez

nem értek. Lehet, hogy felségednek van igaza. Elvállik. Addig is, nyugodtan hagyhatom itt egy fényes udvar bősége, ennyi barát és szövetséges, ennyi nagy terv, jó szándék közepett. Én majd azon igyekezem, hogy minél előbb legyenek fölségednek — katonái is. Ha egyszer netalán közé kellene vágni a négy lónak.

Imre még az este elindult Váradra.

*

Az ország pedig egy szép napon arra virradt, hogy van már királya, három is. Sőt a harmadik nem is király, hanem egyenesen császár.

Cserni Iván, a »Fekete Cár« berendezte fényes udvarát és megkezdte országlását az »ő népe« felett...

A mohácsi mezőn elfeküdt Titán csontjain vígan marakodtak az ebek.

X.

A tél elmúlt. János király Budán igyekezett helyrelakomázni egyre esztelenebbül pazarolt erőit, Ferdinánd meg Pozsonyban szőtte a hálót. Az urak ide-oda szivárogtak, kitapasztalni, hogy vajjon »Ki ad többet érte?«

Hivei voltak mind a két királynak, de serege egyedül a harmadiknak, a cárnak.

»Le Noir«, ahogy az özvegy királyné környezete hívta, zavartalanul uralkodott a Bánságban. És amit ígért, azt meg is tartotta. Török Bálint urat még az őszön kifüstölte szabadkai kastélyából. Tavasszal meg átvonult Szegedre s ott ütötte fel az udvarát, miután Szabadka környékét egész kiélte.

Bálint ur aztán fölhasználta a fekete cár távollétét s visszafoglalta a rezidenciáját. Bánta is Iván! Az öklét már megmulatta, a bosszuját letorolta. Nem volt neki rosszabb a többi nyakas magyar ur se!

Sorba tokozta valamennyit, szedve a harácsot és adót vetve, mint illik is császári hatalmassághoz.

Az urak hasztalan jártak panaszra Jánoshoz. A király megígért mindent és nem tett semmit. Néha alig palástolható kárörömmel hallgatta, hogy van hát mégis valaki, aki megtáncoltatja a civakodó, engedetlen urakat.

Az ő szénája ezidőtt rendben volt. Iván nem bontotta föl vele a »szövetséget«, ő pedig állta az alku. Annyira, hogy Török Bálint készülő honfoglalásáról is előre értesítette titokban a fekete cárt.

A főurak nyiltan zugolódtak.

— Ez elvesztette az eszét a koronázása napján! — mondták.

És Várady primás hozzátette:

— Olyan Katalin atyánk, mint a rendetlen mesterember. Mindenkit biztat, hogy holnap majd kész lesz, de sohase készül el!

A nemesség közt se volt kedvezőbb a hangulat.

— Zsákmányul dob minket a rác csőcseléknek! — Morogtak legjobb hivei.

És a budai vár lassankint rideggé sivárodott. Hol az egyik, hol a másik urat verte a szó, hogy alattomban Ferdinándhoz szegődött. Az árulás, gyanúsítgatás egyre kísértett és csak még borusabbá tette az udvar kedvét. Egyedül János nézett közömbösen maga elé. Még akkor se mozdult, mikor hire jött, hogy Ferdinánd sereggel készül Magyarországra jönni.

Pedig az osztrák főherceg komolyan készülődött. Elsősorban is fogott magának egy Botus Mihály nevű pécsi kereskedőt és szekereire pakoltatva ötszáz rend ruhának való kelmét, meg tiz aranyozott serleget, leküldte Cserni Ivánhoz követségbe. Az ajándékos szekér mellett öt nemesvérű török ló kocogott, amit szintén a fekete cárnak szánt Ferdinánd. A

jámbor kalmár aztán nagy fogvacogva beóvakodott Ivánhoz.

Sokkal barátságosabb fogadtatásban részesült, semmint remélni merete volna. A cár azonnal fogadta. Összehivatta vajdáit, udvarmesterét és kincstartóját s szétosztatta köztük az ajándékokat. Büszkén mutogatta nekik azt a nagypecsétes levelet, mely az ő nevére szólt, s melyben Ferdinánd egyenesen »nagyságodnak« címezte a hajdani istállófiut. A vajdák rendre csókolták a levél piros pecsétjét, majd szétnyargaltak a szélrózsa minden irányában, megjelteni a nagy hirt.

Az állt a levélben, hogy Ferdinánd elismerő Rácország despotájának a fekete cárt s baráti zálogként átengedi neki a magyar királyság déli részét országolásra.

A vajdák földre borultak és háromszor padlóhoz verték a fejüket, »Le Noir« pedig kinyult. Fejhosszal megnöve gyürte dókája zsebébe a wiennai levelet s azt mondta a még mindég vacogó kalmárnak:

— Ugy nézem, a kend gazdája emberségesebb ember János királynál, ha az mindjárt vérem is. Ez nem azon nyafog, hogy kiméljem a dölyfös magyar urakat, hanem a velején kezdi. Ennek van igaza!

A rezes tubusok megharsantak és Cserni Iván, cárból egyszerre prófétává magasztosulva, kihirdette seregének, hogy neki az Ur megjelent álmában s tudtára adta, hogy Ferdinánd az, akivel a győzhetetlen rác hadaknak szövetkezniök kell, mert ő minden pogányt ki fog irtani a föld színéről.

Botus uram dolgát jól végezve, csak azt kötötte még lelkére a »prófétának«, hogy éljen ezentul békén Török Bálinttal, aki suba alatt már szintén a magas bécsi udvar hive...

A próféta vállaltvont s azt felelte:

— Hát jó. Legyen! Átutazóban üdvözölje kend nevében Török Bálint urat.

Botus ezzel elment.

De Török Bálintnak, aki egy-két kastélyért, bírtokért olyan szép kacskaringós utat lelt a bécsi Burg-hoz, ezt a »testvéri« üdvözlét már sehogyse akarta bevenni a begye. Képéből kikelve ordított az üzenet-hozóra.

— Egy Istenem, hogy az én kezemtől döglük meg a kutya!

Botus sietett továbbvinni az irháját, Pozsony felé. Ott aztán előzékeny fogadtatásban részesült! Ferdinánd gyomra erősebb materiából volt, mint Török uré, mert módfelett megörült a fekete cár barátságának s ettől fogva a staféták el nem fogytak Szeged, Prága és Brünn között. Az osztrák kancellária »fenségednek« titulálta a lókaparó legényt, mint az uralkodó főhercegeket s mint a magyar mágnások közül — egyet se...

Iván udvaránál rövidesen megjelent az állandó követ is, Hoberdánc János, akinek legfőbb kötelességei közé tartozott kilesni Le Noir minden vágyát s azokat Ferdinánd fülébe továbbsugni.

Pénzt áhitott a cár? Nossza hamar, küldtek neki. Skarlátposztóban szeretnének gangoskodni a cári »udvarnagyok«? Ne várjanak soká! Majd egy aranyozott ünnepi zászló jelent meg a próféta álmában. Olyan, melynek selymén egyoldalról a Madonna képe, másrésről meg a magas cári cimer ékeskednék...

Hamarabb megvalósult, mint a gondolat. Sőt még trombiták és hozzájuk való trombitások is érkeztek hamarosan. Végül pedig ezer pánfél, sisak, a derék cári szakaszvezetőknek s egy szép udvari diszhintó »őfensége« számára. Az ajándékokhoz megint mellékelte egy nagy pecsétetes levelet az ügyes wiennai udvar. Égig magasztalta benne a cári hadastyáno-

kat s kérte őket, lennének hűségben Ferdinánd iránt az esetre is, ha fenséges uruk, a Fekete Cár (amitől Isten őrizz † † †) netalán fenkölt életében meghalóznék.

Ennek a nagy barátkozásnak persze hirtelen híre szaladt Budán is. János kezdte komolyra venni a dolgot. Gyorsan stafétákat küldött Ivánhoz, s meginvitálta szépen, hogy jöjjön el megint hozzá baráti látogatóba.

Jobbján a trónszék várja a rác nép fenséges óráját...

— Mit hoztál? — mordult a fekete ember a követre.

De hogy annak üres volt az izsákja, végigmérte büszkén és elfordult.

— Jankó úgy ül ott Budán, mintha megsiketült és megvakult volna. Semmi közöm a te koldus, fősvény gazdádhoz, akinek csak a szája jár, mint egy vén banyának s nem méltó arra, hogy szláv vérből eredt. Ferdinánd bezzeg eláraszt barátságával és van tőle egy piros pecsétetes levelem. Hanem azért ne mondhassa Jankó, hogy jómodomban megfedrekem róla!

Fölvetette a fejét és odadobott egy erszény aranyat a követ lába elé.

— Add oda gazdádnak!

Le Noir életének bizonyosan legszebb pillanata volt ez.

Igaz, hogy annál savanyubb vacsorán Jánosra nézve! Hógyne! A kárörvendő udvar mindjárt nyelvére vette, sőt az urak még a király előtt se nagyon fékeztek a derűtségüket. Jánosnak nem maradt egyéb hátra, mint újabb követet meneszteni Ivánhoz s ezuttal roskadásig megpakolni ajándékokkal, ígérekkel.

De a jó ötlet elkésett. Le Noir időközben úgy

beletanult a despotaságba, hogy a követet egyszerre tömlőcbe vetette, meg se hallgatva az üzenetet.

Ezt már végre János is megelégette. Parancsot adott Perényi Péter erdélyi vajdának, hogy ijesszen rá az orcátlan lóvakaróra.

Ugy lehet, éppen magán a Bécs fele kacsingató vajdán mult, hogy a vállalkozás ellenkezőleg ütött be, mint János remélte. Szöllős alatt Iván olyan alaposan elnadrágolta Perényi seregét, hogy csak úgy porzott a háta.

Ferdinánd tapsolt Le Noir sikerének és forrón meggratulálta, Iván meg azon frissében kiáltványt intézett a magyar néphez.

»Mi Iván cár, Isten küldötte, a Krisztushoz hű magyar rendeknek együttesen és külön-külön s mindeneknek, akik e levelet látják, üdvözetünket és minden jókat! — Hangzott a proklamáció. — Tudomásunkra jutott, hogy János vajda, a szepesi gróf, nem retentvén vissza a szabadságot leigázni, mellyel Krisztus az ő keresztény hiveit kegyelmesen felruházta, Magyar ország minden rendeit tized-adó alá vetette, ami az egész keresztény világ előtt botránkozás, melyet, mint biztosan értjük, János vajda a török császár számára szed, Magyar országba ütése költségeire, hogy a török őt ez ország trónjára segítse. Azért kérünk és intünk titeket, mint igaz keresztényeket, hogy ne öregbitsétek a pogány hatalmát, mely különben is jól van már lakva a mi és a ti véretekkel. Közel a felszabadulás ideje, mert biztosan tudjuk, hogy fölséges fejedelmünk, Ferdinánd, kétségbevonhatatlan és törvényes királya Magyar s Csehországnak, akinek mi hűséget esküdtünk, rövid nap bejönni szándékozik minden hadi készletével és seregeivel együtt e szerencsétlen ország

megszabadítására és védelmezésére. Legyetek hát bizalommal s hivek a keresztény fejedelemhez, természetes és legkegyelmesebb királytokhoz, Ferdinándhoz! Éljetek boldogul!»

Ez aztán több volt a soknál!

A rác bandafőnök egyszerűen detronizálta a koronás királyt!

János összeszedte minden erejét s Perényi ismét megindult, ezuttal a végső leszámolásra. A fekete cár pedig, aki időközben ágyukat és tüzérségeket is kapott ajándékba Ferdinándtól, — teljesen szétverte a vajda seregeit.

Oda züllött az ország, hogy egy lóvakaró bármely pillanatban megismételhette a mohácsi rémdrámát!

A fekete cár el is indult, végigrabolva a rónát, Erdély felé.

De akkor Váradon megdobbant egy dacos, büszke sziv, ökölbe rándult egy hatalmas kéz és a bihari bölény odamordult a vakmerő sirrablóra:

— Ne tovább, kutya!

A Marosnál elébe állt az Erdélyben harácsoló holmiktól roskadozó rác seregnek és egyetlen, irgalmatlan véres ütközetben szétverte a hordát.

XI.

Iván megmaradt embereivel Szeged felé vette utját. A bosszútól rettegő, békés város a hirre elzáratta kapuit. Erre a próféta megrohmozta éjnek idején az Alföld álmodó metropolisát.

A veszedelemre az al-szegedi Mátyás-templomban, a palánkai Szent Demeter-templomban és a felsőszigeti Szent György egyházában félreverték a harangokat.

Az álmukból fölvert polgárok rémülten igyekeztek menekülni. Hanem mióta Szulejmán személyében a Teremtő haragja meglátogatta a tiszaparti, ősi virágzó várost, a kirabolt és fölperzseft házaik helyett sátrakban tanyázó lakosoknak alig maradt hová rejtőzniök. A palánkai castrum földerőditményei beomolva, a körbástyák falai porig rombolva, csak a kapuk felett kőből épült tornyok egyike állt még dacosan. A megriadt hospesek hát bekéredztek a tekintélyesebb polgárok udvarházai közül azokba, melyek épen kiállták a dúlás napjait.

Egy csapat ember a piactéri Szilágyi-kuriába menekült. Itt voltak a szőregi jobbágyok is, akik Vid Sebestyén urasági kulcsár felügyelete alatt éppen a Czibak Imre eladott buzáját szállították Zákány István szegedi főbiró magtárába.

Hogy a rákok megrohanták a piacot, a rokkant Sebőben nagyot fészkelődött a hajdani palotai huszár. Megsodorgatta álláig lenőtt seprős bajuszát és azt mondta a mellette őgyelgő bőrlajbis vén palánkai magyarnak:

— No apám, evett-e már kend rácgulyást vella hegyrül?

— Há! — ejtette le állát az atyafi. — Hogy öttem volna, mikor nem öttem?

— Lesz belőle módja mindjárt. — Hunyorított Sebő.

Azzal eltorlaszoltatta gyorsan ládákkal, zsákokkal, gerendákkal a kapu térségét és a keze-lába fogható legényeket vasvillákkal fölagyusztálva, a kökerítésen rendes védelembe fogott.

Az első kísérletek után be kellett látniok a ráckoknak, hogy ez a porta nem papirhaju dió ám, amint gondolták! Néhány legény elinalt a cárért s Iván elő is került az ostromot vezetni, személyesen. A piaci nagy gémeskut gerendáiból faltörő kost eszkábálta-

tott s azzal döngette a kaput. A vén holmi nem állta soká a mulatságot. Elkezdett bomladozni.

A fekete ember bevillogott a résen.

— Tyukkal, kaláccsal várjatok, azt ajánlom, mert mindjárt belül kerülünk!

— Citrony nem köll mellé? — mordult vissza a bőrmelledzős palánkai s még valami igen furcsát ajánlgatott hozzá, megfelelő szegedi cifrázattal. Sebőnek mindjárt eszébe is ötlött róla, hogy abizisten, puska is van a világon! Vakarintott egyet az üstökén és lent termett a kerítésről. Előlomolta a gabonás szekér ülése alól az öreg kerekes mordályt.

— Ehol el! Csak a magja hibádzik, a teremtését! — Dohogott mérgesen. — Aldomásra szántam én ezt, pukkantónak, nem verekedésre!

Kiforgatta minden zsebét, de hasztalan. A puskába golyót nem lelt sehol. A fekete ember meg tovább törette a rést. Két öklével fenyegetett be a lyukon.

— Karóba huzatlak mindötöket, lázadó kutyák!

A holdfény erősen megvilágította a bekandikáló fekete arcot, mely mozdulatlanul meredt előre.

— Hiszen ha egy ekkora kis golyóbisom lenne! — pattintott Sebő. — Tudom, hogy elküldenélek Szent Mihály lovát vakarni!

— Há' szödd le a pitykét a lajbidrul, ni! Azt' mingyár lössz. — Bólintott komoly bölcsességgel a palánkai. — Ólég az a rácba nagyon!

Sebő szeme egyet villant. A másik lobbanás már a mordály csövéből pattant elő. Futott egyenesen a fekete ember mellébe.

A lajbi-gomb talált!

Olyan jól talált, hogy Iván a szemközti telek kőkerítéséig vágódott tőle, hátrafeszítve két kezét, mintha arasszal akarná lemérni azt a kis időt, ami még a cárságából hátravan. Száján véres hab tört ki és végigcsordult a karmazsin-köntös paszományain.

Körötte lebzselő veresruhás udvaroncai riadtan szedték föl a sebesült prófétát és futottak vele, ki a városból. Utközben szekérre rakták Ivánt, meg se álltak vele Tornos faluig. Ott letették egy parasztháznál s hirül véve, hogy Török Bálint közeledik Szabadka felől, eloldalogtak, kinjára hagyva a bukott »prófétát«, aki ime, önmagát se tudja megvédeni, nemhogy őket kirántsa a bajból!

Bálint ur aztán beválthatta a fenyegetését.

XII.

Szent Jakab havának huszonhetedik napján, Szent Jakab nevének ünnepén János király épp a reggeli miséről tért haza. A kastély ablakában állva tündődött le Budára. A piaci árusok már kezdtek kirakódni, a céhek legényei cipelték a sátorfát és lenn, a térség sarkán vándor mimusok kis csapata lármázott élénk taglejtésekkel. Időnkint egy moldvai medvétáncoltató bus éneke kántált ki a friss reggeli nyüzsgésből.

— Zsuka, zsuka, urszule!

A csörgős, pántlikás féldob kurta buffanásokkal dobbantotta hozzá a tánc ütemeit.

De Jánost nem érdekelte most a budai piac ezer változatu képe. A király az osztrák ármádiát várta, mely mindennap megérkezhetett.

A Duna fele nézett a palota magas kilátójából, végig a vizen. A sajkás-had ott állt a révnél. A torony nyitott ablakán át becsillogtak a hullámokon megtört napsugarak és visszaverődtek az átellenes fal nagy kristálytükrében. Rákos felől az őrség és a nemesi bandériumok fegyverei villogtak. János érzékeny szeme hunyorgott az erős fényben. Átment a piacra nyíló ablakhoz.

Egyszer csak meglepődve kapta föl a fejét.

A vásár egyre jobban nyüzsgő sokadalmában, hosszú, egyenes sorban, ünnepélyes menet közeledik. A tömeg, mint valami óriás-kigyó, lassu mozdulatokkal gyűrűzik át a sátorszigeteken. Jön egyenesen a várkapu felé. A várnagy, lám, készségesen enged utat és a kapu tátongó torka mohón nyeli magába a sok népet.

Csöndes volt az és megilletődött, mint valami halotti menet. Elöl arany-himes fehér zászlót lobogtat a szél. Rajta a Madonna képe. Körötte kopjások, utána vörösruhás cigány pecérek. Aztán a budai bíró, meg a magisztrátus. Leghátul megint lovasok kocognak.

Ejnye, de furcsa ez a halotti menet!

Koporsó nincs náluk. És beeresztik a várba!

Most már otthagytá János az ablak-kosarat. Indult a várudvarra.

A sokadalom felállt ezalatt. Ellepte a falak kiugró párkányait, sőt akadt, aki az ablakok hasas rostélyáiba csimpeszkedett. Hanem szava, az most se volt senkinek. Csak a szemek nyiltak még kerekébbre, mikor a király megpuhult, vállban előrehajló alakja a fölépcsőzet alján megjelent.

János helyetfoglalt a párdücbőrrel letakart hátszékben, amivel két udvari fogdmeg készségeskedett utána s lábait a szőnyegzsámolyra nyugtatva, elcsudálkozottan nézett körül.

Ekkor a tömegből kivált a budai bíró szálasizmos alakja. Mögötte Török Bálint ur lépdelt. Majcövön lógó hosszú kardját megemelintve, markolatát a hóna alatt fogta. A budai bíró sarkában egy pecér öblös rézüstöt cipelt. Letette a királyi szék elé, aztán unottan lökdöste bocskorával az udvar kavicsát.

Bálint ur megköszörülte a torkát és büszkén körülpillantott az összesereglett népen. Azt mondta messzi hallatszó hangon:

— Szerencsés jóreggelt kívánok fölségednek! De

hogy ne álljak meg az üres szónál, hoztam egy teli csöbröt, s benne valamit, ami kiváltképpen alkalmas arra, hogy meg is szerezzé a király számára ezt a jóreggelt.

Lehajolt s fölemelte az edény födelét.

János beletekintett. Izgékony keze úgy maradt lefelé görbitett ujjakkal a levegőben. Duzzadt és föltáskásodott arca sápadt lett, mint a gyöngyszínű dolmánya. Erős rángás cikkázott át husosan kigyűrt ajkai körül, szeme dermedten elrévült.

— Emeld ki, — parancsolta a pecérnek gyöngére fakult hangon. — Emeld ki, hogy jobban láthassuk.

A rézüst széléről egy felhőnyi zöld légy szállt föl zümmögve. A levegő türhetetlen illattal telt meg egyszerre. Két fülénél fogva nedvességtől csorgó, megindult hullafejet emelt a cigány az izgalmában lökdösődő nép elé. A vigyorgó arc már kék-szederjes volt, hanem a homlokától végigfutva még mindég élesen és tisztán látszott egy fekete sáv. A hiányzó jobbszem előhámló szemöldök-csontjai szennyes-sárgán ütköztek ki belőle.

Török Bálint kivetette a mellét s kardja rezes tokjával kergetve a hintáló légyfelhőt, a fejre mutatott:

— Ime a fekete lator, Cserni Iván, aki merészelté megháborítani az én házam nyugalmát! Meghiteltem rá, hogy a kardom küldi pokolra és amit fogadtam, meg is tartottam. Mindenki láthatja!

A király arca eltorzult. Merevgörcsös dermedtségéből szakadozottan jött a hang, mintha démonok szorítanák bele a lélegzetet.

— Mikor történt? Hisz ez már hangos!

— Több egy hete hordozom a bestyét ebben a fene hőségben, — dagadt Bálint ur. — Ecetét önttettem rá, mint az éretlen tökre, mert különben csak a héjját találhattam volna fölségednek.

Az a halál-hályogos fekete szem úgy fogta a ki-

rály tekintetét, mint valami delejes bűbáj. János homloka fűrdött a veritékben.

Aztán egyszerre rekedten felhördült és elkapta a pecér markából a korbácsot s lesujtott vele a bambán előre tátongó hulla-arcba:

— Szolga! Kutya! Hová lett a te hűséged?

És verte, verte a förtelmes embercsonkot, hogy a szederjes hus foszlányokban szakadozott le róla.

Török Bálint majd eldült nevében, úgy biztatta a királyt.

— Rajta Jankó, rajta! Verd le az adósságodat, ha már egyszer hozzásegítettelek!

De János se látott, se hallott többé. Csak az ünnepeles Te Deumon tért magához. Örömmámorban uszott addigra Buda. Az udvari fogadtatáson még a francia király követe is sietett üdvözölni a királyt, hogy a szőregi kulcsár lajbi-gombja olyan szerencsésen oldalba-érdekelt a rác lóvakaró legényt...

A nagy győzelmi tor közepén ott hetykélkedett a hős Török Bálint, míg Cserni Iván feje kopjahegyen, arccal Wienna felé fordítva hirdette a bástyatorony tetejéről János királyi bosszuját, minden áruló elrettentésére.

Aztán megkezdődött a fontos tanácskozás, hogy milyen jutalmat kapjon a diadalmas hős?

A király bőkezű akart lenni s az országos főkapitányságot emlegette.

Az urak a megürült temesi bánáságot javasolták.

Ekkor megérkezett a marosi csatából halálra-fáradt, invalidus seregével a bihari bölény. Hamarosan elintézte a vitát.

— Ha felséged egyszer már igazi érdemeket is szándékszik jutalmazni, — mondta a királynak, — akkor állíttasson ki egy nemesi levelet Vid Sebestyén számára. Az én kulcsárom Szőregen. Az győzte le a fekete embert, nem Török Bálint, aki csak lemészárolta. Azt a fejet meg dobassa uram a Dunába! Ha

életében nem háborgatta, holta után hagyjon neki békét, mert bizony-bizony, vissza talál ütni!

János büntudatosan sütötte le szemét a rátüzelő tekintet előtt és szótfogadott. Iván levágott feje, mielőtt végső nyugalomra tért, meg is fizetett kinek-kinek érdeme szerint. Anaptól fogva, bevonult diszül a Vida-család nemesi ármálisába, a pogány kegyetlenségért pedig rövidesen megbuktatta János királyt.

XIII.

Czibak Imre megkésett hát a tanáccsal.

Azok a csattanós korbácsütések ott a vár udvarán, nagy viszhangot vertek az egész országban. A sutogás János titkos kegyetlenkedéseiről, féktelen kicsapongásairól, szájól-szájra járt.

Az urak összenéztek.

— Fenevad ez, vagy megszállott? Eszelős, vagy vámpír?

— Ilyen volna a keresztény »béke«?

— Nem békesség ez, hanem gyávaság! — vetette föl a vállát egy mokány, ősz szittyá.

A többi ránevetett savanyu szájjal.

— Ugyan, mi jobbat vár kegyelmed Katalin királytól?

— Király!... Nem király ez, pecér ez! Akkor deklinálta volna, mikor még földig ért a lába! Mikor legénykedett, száguldozott, minket nyomoritott! Mikor a házainkból perzselt ki! Akkor bezzeg komázott és politizált! »Nem akart több keresztény vért ontani!«

— Bizony, a svába más nótát fuj! — fontoskodott egy fiatal vidéki nemes.

És hogy a figyelmet magára terelje, nagyban adta a jólétesültet.

— Ferdinánd proklamálta, hogy visszaszerzi az országnak minden tartományát, elveszi a töröktől a

végvárat és helyreállítja a szent korona minden birodalmát.

— Ejha! — csillantak föl a szemek. — Ez már derék beszéd! Akinek kard van a markában, az vágjon is bele! Arra való.

— Arra ám! Meg is indult Ferdinánd!

Az urak összehökkentek. Aztán a mokány megint vállat rántott.

— Hát hadd gyöjjön! Igaz, a svába: svába, de mégse tót.

Ebben meg is nyugodtak Budán. Szép csöndesen hazamendegéltek. Ferdinánd pedig végigsétált liliputi seregével a Dunántul s egyik vár a másik után nyitott neki kaput. Alig három hétre futhatott János, hogy ép bőrrel jusson Hegyaljára s onnan Lengyelbe. Faképnél hagyták a nemesi bandériumok, elárulták a sajkások, Czibak Imre fáradt, invalidus serege meg elpihent szépen közanyánk ölében, a tokaji csata-téren.

XIV.

Kisasszony havának huszadik napján, Szent István ünnepén, Ferdinánd bevonult Budára. Senkinek se volt szava ellene. Aki még szólhatott volna, a János-hű Frangepán Kristóf, egy várostromnál Horvátországban elesett. Ferdinándnak mi se állta útját, hogy feleségével, Annával együtt Székesfejérvárában megkoronáztassa magát. Az urak legkevesbé. Ugyanaz a Podmaniczky püspök tette fejére a koronát, aki egy esztendővel előbb Jánosnak. Ugyanugy ballagott előtte Bakics Pál a nemzet zászlajával és Török Bálint az ország almájával. Sőt az üdvözlő beszédet is megtartotta — Várady primás. Kimentette a főnemesi urakat, hogy azok eddig is jobb meggyőződésük ellenére, csak félelemből álltak János mellett. A köznemesek Bessenyei István útján tolmácsolták, hogy ők

mindég erősen vágytak Ferdinánd bölcs országlására, de rászedték őket.

Igyekezett mindenki tető alá. Ment is a dolog szépen. Egyedül a végén történt egy kis hiba. A »magnum áldomás« — elmaradt...

Ez már kevésbé tetszett.

Budára aztán bevonult helytartóként az özvegy Mária királyné s megérte az ország, hogy főkötő alá került. Asszony kommandirozott az ősi királyi fészekben, miután Ferdinánd rövidesen hazament, egyszerű Habsburg tartománnyá téve az országot.

Ez meg sehogyse tetszett.

Főképp, mert az idegen zsoldosok, ahelyett, hogy beváltották volna a nagyhangu török-verő ígéreteket, nem kapva zsoldot, elkezdtek széltében-hosszában sarcolni. Most aztán fenekestől fordult minden. Az urak egymást okolták, szidták, ették. Lett »sváb-párt« és »tót-párt«, csak magyar-párt minél kevesebb...

XV.

Egyetlen szilárd pont maradt az egész zürzavarban, Bihar, és annak a szive, Várad. Egyetlen hűséges kard, Cibak Imre. De a magyar jövődő terhét vajudó idők megteremték a szivhez a lelket is. A sajládi apátság csöndes falai közül egy fehér barát kelt ki, hogy egy ajtónyitásnyi tiszta levegőt hozzon a messzi-hangos rothadásba. Neve Fráter György. Ez a két ember megforgatta a magyar glóbuszt az egyetlen szilárd tengely körül.

A barát járt-kelt, pénzt fejt a kőből is, Imre meg sereget gyűjtött. Megmozgatott eget és földet, s mikor a nemesség még erre se akart észhez térni, talpára állította a magyar parasztot. A kis bihari sereg megindult és győzelemről győzelemre menve, visszahozta magyar földre királyát a bihari bölény.

János diadallal vonul végig a tiszántuli rónán

és aztán — megállt. Ahelyett, hogy a győztes sereggel nyomon követte volna a vert német hadat, ahelyett, hogy magához láncolta volna mindazokat, akik a szent ügyért szemethunyni és megbocsátani is tudtak, ahelyett, hogy a mult tanulságaiból okulva saját erejéből, a győzelem lángjában megnövelte volna népszerűségét, hatalmát, a gyöngék makacsságával tartott ki eredeti terve mellett. Minden tanulsága a történelemből csak annyi volt, hogy még óvatosabb lett. Nem akart kockáztatni semmit. Bevette magát Lippa várába s igyekezett befejezni titokban megkezdett tárgyalásait, a — törökkel.

Hiába kérdezték, elzárkózott és hallgatott. Hiába nógatták, mosolygott a türelmetlenkedőkön rejtelmesen. Itt tespedtek aztán egész télen és tavaszon, míg követének, Laszkó Jeromosnak végehosszatlan alkudozásai folytak a porta magas színe előtt.

Az első lelkesedés szalmalángjának bőséges ideje maradt lelohadni. Az urak elunatkoztak s hazaszállingáltak, a király körött pedig a legszűkebb környezetén és rokonságán kívül alig egy-két magyar ur maradt.

Végre, végre, levél jött Nándorfehérvárból!

Most már megmozdult János szfinx-arca! Haladék nélkül lóra parancsolta seregét és megindult Szeged felé. A mellette ügető urak nagyot ámulhattak azon a gyors menetelésen, amit három évvel a mohácsi katasztrófa után miveltek...

A Bodrognál Czibak Imre nem is állhatta meg kérdés nélkül.

— Hová ilyen sietve uram?

Akkor valahára elárulta János a nagy titkot.

— Szövetségesem, Szolimán szultán elé.

— Szövetségese?

— Nos, — vetett egyet János a vállán, — ha a magyar urak minduntalan cserbe hagynak, csak kell valaki, akire nyugodtan támaszkodhatunk?

XVI.

— Jön a török!

Erre a hirre összenéztek az urak, mint akik szemérről egyrántással foszlik le a rózsaszínű hályog.

Magyar egység!

Nemzeti királyság!

A mohácsi hadak hóhérának véres kezéből!

Egyszerre mulhatatlanul sürgős dolga támadt mindenkinek odahaza. Egyedül a bihari bölény birta el még ezt a taglötést is.

Hiszen a turáni szövetség terve a szegedi szélmalom tövében született! Hiszen ez az ember ma is kitart mellette, ma is állhatatos hozzá és gyöngeségében is következetesen sodorja ugyanazokat a szálakat, amiket akkor bontott elébe. Hiszen akkor még van akarat a Katalin királyban és van remény a holnapban?

Szennyes ár közepett ugyan, maga is szennyesen, de állt, még mindig állt a magyar Ararát! Még történhetett csuda, hogy partot érjen a szittyá gálya ezen az iszap-nyáلكás szirtfokon.

Két büszke ázsiai nép!

Hátha csakugyan sikerül megtalálniok egymást, a fertőzött Nyugat sodrában, az áthasonulás és rothadás örvénye előtt? Hátha Jánosnak van igaza? Hátha lát valami olyan megoldást, ami tisztességes kalmárföltételek mellett lehetővé tenné, hogy befogják a teuton Moloch tátongó száját, hogy kiüzzék az országból az egység-álmom rombolóit, a nemzeti királyság akadályait: az idegent?

Felvetette sörényes fejét s belenézett János szemébe mélyen.

— Jól van uram. Menjünk csak tovább!

XVII.

Éjszaka értek a Duna innenső partjához. A rév-nél sátort vertek.

— Ejnve, be ismerős ez a tájék! — mondta Imre, széttéekintve a hold fehér fényében fürdő tájon. — Ott délnyugatra azok a dombok a tulparton... Mintha jártam volna már erre!

— Mi az a hely, ami idelátszik? — érdeklődött az udvari kapellánus, Szerémi is.

János elbitorodott s azt felelte halkan:

— Mohács.

Az urak nem kérdezősködtek tovább.

Hanem reggelre hült helye maradt a király atyafiságának is.

XVIII.

Mikor a szultán követe, Mehmed bég, a renegát tolmács megérkezett a vendégszállító ünnepi gálvakkal, csak hetedmagával léphetett hajóra a magyar király. Ez a hat fanatikus magyar volt Verbőczy István, Czibak Imre, Pöstyéni Gergely, fráter Utyesenovics Martinuzzi Gvörgy, fráter Frangepán Ferenc és Szerémi udvari káplán.

Az átellenes parton nagy pompa várt. A véres mező egész a szultán sátoráig virágos szőnvegekkel letakarva. De a magyar lábak azért minduntalan megbotlottak egy-egy sirhalomban. Érezték, hogy a holnap álmáért a tegnap fájdalmát tapossák.

Kimondhatatlanul hosszúnak tűnt ez az út! A folyvást fecsegő Szerémi atya is némán ballagott és hangtalanul léptek a szultán sátorába. Minden muzulmánok ura, a tengerektől tengerekig áradó ozmánvilágbirodalom valóra-álmodója, a padisah kezét nyújtotta János üdvözlésére.

És a királyt kísérő urak a megdöbbenés ólmos sápadtságával meredtek maguk elé.

János nyaka egyre mélyebben hajolt a kéz fölé. S a szultán sárga ujjai nem bocsátották el János tenyerét. A szagos olajtól fénylő csukló parancsoló ívben fölemelkedett és a néma huszonnégyezrek hó-

hérának, Szulejmán szultánnak, kezét csókolt Mohács mezején a magyar király...

Imre előtt biborvörössé sötétedett az egész sátor. Trón, János, szultán örült táncba kavarodtak és a füle gyászdobot zugatott ehhez a halálos komédiához.

Arra eszmélt, hogy nyög s a mentekötő láncát tépi, mintha utat akarna nyitni a rab-szivnek, hogy kidobbanhasson a szégyen helyére.

— Csöndesedjék eminenciád, — hallott egy halk hangot maga mellett. — A szultán idenezett.

A csörömpölő kézre egy nyugtató tenyér nehezedett.

A fehér barát volt az, fráter György. Maga is sápadtan, de moccanás nélkül nézte a siralmas színjátékot. Keményen összeszoruló vékony ajkai közül halkán hullatta a szókat:

— Talán senki közülünk nagyobb áldozatot nem hozott a nemzetért, mint éppen most a király. Ne őt gyűlölje eminenciád, hanem azt a nyomorultat, aki ebbe a megalázkodásba belekergette! Ott áll a szultán balján. Ez volt a közbejáró, ez sarkalta a szultánt. »A gyaur király gyöngé és állhatatlan. Szégyenítsd meg őt, ó padisah! Akkor biztosabban melled láncolod, mintha szorbettel kínálod, mert nem lesz más mit tennie.«

— Ki ez a pokolszülötte? Ki ez, hogy el ne felejtsem a nevét, még az utolsó órámban se? — kérdezte Imre.

— Filius meretricis! A velencei dózsé zabi-kölyke.
— Sugott oda az udvari kapellánus.

És fráter György rábólított:

— Gritti Alajos. A legnagyobb lator, akit valaha láttam. Velence kémje, Ibrahim nagyvezir sápszedője, gyémántkőszőrüs, ékszerész markotányos és lánykereskedő egyszemélyben. Most a török hadak élelmezési biztosa. Merész játékos, nagyralátó és vakmerő. Pénzért mindenre képes udvari kijáró, csel-

szövő, Ibrahim bizalmasa és orgyilkos bérence. Elég ennyi róla?

— Elég. — Bólintott Imre s az oldalán megcsördült a kardja.

Az idegen mintha csak megértette volna a fenyegetést. Odanézett. Hosszu hasitéku szemei úgy villogtak, mint a fekete acéltükrök. Szinte a szemfehérje is kékes volt ettől a nagy feketeségtől. Olajbarna, hosszukás arca, keményen előreszőkő álla, a magasra vetett fej, sugár karcsu termet, messze hirdette rajta Velence fiát. Az orr élesen metszett, szabályos, a kagylófehér, hegyes fogak egy villanással megcsillognak a keskeny ajkak közt.

Az idegen mosolygott kihívóan. Minden arcizma résztvett ebben a mosolygásban. Aztán elfordult s valamit sugott a mellette álló potrohos basának.

— Ez Ibrahim nagyvezir, — magyarázta György fráter halkán. — A harmadik meg Ájász basá.

A beszélgetés félbeszakadt.

Szulejmán intett, hogy távozzék mindenki. Egyedül János maradt a sátorban.

Egy álló órán keresztül tanakodtak bent ketten, Szulejmán és a magyar király. Senki se tudta, miről. Igaz, hogy az urak közül nem is kérdezte senki, mikor János visszatért a szállására. Összegubbaszkodtak, mint az ázott verebek.

XIX.

János végre elérkezett nagy politikai terveinek végkifejtéséhez. A török-magyar turáni szövetség megvalósult. Együtthaladt a két sereg. Szulejmán a Duna jobb partján, János népe a bal oldalon, egy, közös cél felé.

Budát Nádasdy védte. Besserer, a német parancsnok kereket oldott a török közeledés első hi-

rére. A visszamaradt zsoldos népség meg alig győzte kurázsival az első ágyutüzig. Arra sietett kapitulálni az is. Nádasdy megadta magát.

Megjött hát a hatalom primula verisze is! Az első megtért magyar főúr. Hozzá lehetett kezdeni megint az országoláshoz.

Szulejmán besétált a kiürített várba, majd meg kísértált belőle s azt mondta:

— No most bemehetsz fiam, Jankó král te is!

És János elindult. Egy kis magyar csapat kísérte, elül és hátul török szpáhik s jancsárok haladtak szép egyetértésben.

A trónteremben megállott a menet. A janicsár-aga intésére két hatalmas török beslia megragadta a királyt és könyéknél-térdrnél magasra emelve, háromszor odaütögették a trónhoz. Majd visszamentek megint a táborba, amint jöttek. Még csak áldomást se ittak rá, a tökéletlenek!

Megvolt már a trón, de nem volt hozzá udvar.

— Várj fiam, Jankó král, majd lesz az is!

És Szulejmán végigtarolta az országot utban Vienna felé. Várady primás, mint a nyul, igyekezett kifelé a hajtásból. Szaladt Budára. Nyomában természetesen hűséges társa, a nagy idő-érző leveli béka, Perényi se késlekedhetett soká. Megjött hamarosan, szokása szerint — koronástól.

Elindulhatott hát végre Budán megint az udvari élet! Hogy vendégben se legyen hiány, Szolimán is megérkezett dolgavégezetlen, Bécs alól. A korán beköszöntött hideg gyorsan megfordította a győzhetetlen sereget.

A szultán ott táborozott a gubacsi pusztán, míg szilhidárjai a nagy dunai hidat verték a sereg számára. Szulejmánt nagyon érdekelte, vajjon hogy festhet teljes királyi gálában az ő pártfogoltja, Jankó král. Magához rendelte.

János ki is vonult és rendkívül kegyes fogad-

tatásban részesült. A török urak nézték, forgatták, tapogatták. Aztán megelégedetten bólogattak.

— Jól van, jól.

A nagy barátkozásban úgy elszórakozott a király, hogy csak otthon ötlött eszébe:

— Hol a korona?

Az bizony ottmaradt a szultán szállásán.

Mikor Perényi és a primás ludbőröző háttal visszalovagoltak a török táborba, épp arra nyitottak, hogy Ibrahim, Mehemed és Ajász Basa egymás fejére nyomkodják az ősi, szent szimbolumot, megpróbálni, vajjon hogy illenék nekik? De sehogyse illet a tar koponyákra. Nem is vállalták.

— Vékony az aranya s a kövei közönségesek — vont vállat Ibrahim.

Ajász basa legyintett.

— Nektek gyaurok, jó lesz így is, — mondta.

Hanem a fő-szakértő, a kiváló udvari mindenés, a vitézlő kantinos-ékszerész, Gritti, más véleményen leledzett. Neki jobban szakmájába vágott a dolog s megnézegetve a klenódiumot, eltűnődve hümmögetett.

— Nono. Erről bizony lehetne beszélni...

Egyet gondolt és visszamaradt Budán.

A VELENCEI

I.

A velencei nem sokat teketóriázott. Nem emlegetett se prófétai küldetést, se isteni elhivatottságot nem érzett. Egész más valamit látott. Egy jó üzletet. Olyan jót, amiért még kockáztatni is érdemes. De hogy a kockázat se legyen valami túl nagy, igyekezett biztosítani magát. Eddig teljesített kiváló szolgálatai fejében kicsikarta a királytól a harmincadok jövedelmét. Akkor háromezer török katonával megszállt Budán és berendezte az udvarát olyan káprázatos fényvel, ami messze fölülmulta János király minden erőlködését. Palotájának kapujában két nagy ágyu állt s mellettük két kumparadzsi, éjjel-nappal égő gyújtókanóccal. A fényes testőrök ki s be jártak a portán, ahol olyan szaturnáliák folytak egyre-másra, hogy hírekre VI. Kelemen pápa kiátkozta az egyházból Jánost.

Az udvar szétrebbent a hirre. Várady primás igyekezett vissza Ferdinándhoz és természetesen, mihamarabb nyomon követte őt Perényi ur is, habár ezuttal szokásától eltérőleg, a korona nélkül. Mert János már okult a tapasztaltakon! Párnája alá rejtette esténkint, mielőtt álomra hajtotta volna fáradt fejét. Még jól rá is feküdt, hogy ki ne lophassa alóla valaki.

Amilyen gyorsan néptelenedett a királyi palota, annál hamarabb megtelt Gritti udvara. Ami léha, kortyondi söpredék, az mind oda-özönlött, élén Dóczy Jánossal.

Ökelmének most igazán fölvirradt! Kárpótolhatta magát a hosszú, szürke évekért, mikor Thurzó ur

ágenseként ide-oda kellett rőfölnie a nagyvilágban, sóval, marhával, borral, buzával kereskedve s amikor néhány hangosabb »turpis causán« kívül csak egy jól jövedelmező házassággal vonhatta magára ideig-óráig a figyelmet.

Dóczy üstökön ragadta a kedvező pillanatot és bevonult ismét a magas politikába. Ugy dongta körül a hiu velenceit, mint az éjjeli bogár a szövétnek fényét.

Az epés udvari káplán, Szerémi, hamarosan szállóigét is csinált ebből a nagy udvarlásból.

— »Követi, mint sátánt az árnyéka.«

De Dóczy nem sok ügyet vetett a páter gán-csoskodására.

— Irigykedik a kapellánus, mert megint kicsőpent valahonnan, — nevetett Batthyány Orbánra, a jeles humanista poétára, aki vele együtt életre-halálra Gritti mellé szegődött. Hajdanában, Pádovában, kon-skolárisa volt Batthyány urnak a velencei. Ki is verselte szépen a rosszmáju papot! A mindenható protektorra meg olyan magasztaló rigmusokat talált kanyarítani ugyanakkor, hogy hallatukra Gritti titkára és házi dalköltője, Museus Antal tudós magiszter, sulyos epebántalmakat kapott még ott helyszínén.

II.

Mig Budán ez a nemes költői verseny folyt, Cibak Imre otthon rendezkedett a maga pátriájában. Akadt elég dolga! Várad lassan heverte ki a parasztlázadás rombolásait, a vár is sürgős megerősítésre szorult. Legelsőbb a sánc-árkokat mélyítettette a Kőrös színe alá, okulva Nagybotu Lőrinc keserves leckéjén. Aztán az egyházmegye papsága közt kellett rendet teremteni. A mohácsi közös sirdomb épp úgy, mint a rohamosan terjedő reformáció, erős tizedet szedett

a szentatyák közül. Ezeknek helyét haladéktalanul be kellett tölteni, nehogy a pásztorok nélkül maradt nyáj még jobban elszéledjen.

Igy történt, hogy egy jeles napon Fülöp atyus átköltözött Palotáról Váradra, a nagypréposti székház hüvös boltivei alá s átvéve az egyházmegye gondozását, Cibak Imre püspök ezentul már nyugodtabban nézhetett az ország dolgai után. Volt aki adminisztráljon helyette.

Nem is soká késett a budai uttal. Végighallgatott néhány rigmust, ami Batthyány Orbán ezüstlantjától egész a piaci énekesekig népszerűsödött különféle szabad változatokban és ezekből megtudott mindent, amit tudni akart.

Beköszöntött Katalin királyhoz.

— Mi dolog, uram? — rázta üstökét keserűen. — Hogy engedheti fölséged ezt a fajtalan olaszt ennyire jutni? Hiszen már csakhogy istennek nem imádtatja magát! De ha így tart, az az idő sincs messzi. Maholnap nyakunkra ül a budai Antikrisztus!

— Tehetek róla? — pislogtak zavartan János vizenyössé fakult szemei. — Gritti a szultán megbizottja, kezében a hatalom. Ő gondoskodik pénzről, ő tudja a módját, hogy kell fizetésre szorítani a harmincadokat és ami a legfontosabb, nem revoltál ellene senki. Ez kell a magyar uraknak, nem nemzeti király! Minden jó, ha idegentől jön. Kellett: megkapták. Jobb kezekbe nem is tehetném az ország gondját.

— Szegednél másképp beszélt felséged! — csattant oda Imre. De aztán csak megint kérlelőre fogta inkább a dolgot.

— Uram, én nem látom olyan rendben a nemzet szénáját, mint fölséged! Uram, itt rothad, bomlik minden. Ezt nem lehet tovább ölbetett kezekkel nézni.

— Mit tegyek hát?

— Álljon fölséged a maga lábára! És ha itt nem lehet, jöjjön velem Erdélybe s igyekezzék ott szerezní hiveket a trónnak. Olyan hiveket, akikre az ország jövődjét felépíthetjük. Ott az emberek vagy jók, vagy rosszak, de legalább emberek. Próbálja uram, megnyerni Erdélyt!

János megfélemledve hunyorgatott a váradi püspök komor arcába. Annak a két keménynézésű fekete szemnek, ami mindég magához delejezte, most se tudott ellenállni.

— Ha ugy gondolja eminenciád, — motyogta. És Imre »ugy gondolta«.

Nagy népszerűségével sikerült is megnyernie János számára Kolozsvárott ugy a rendeket, mint a székelyeket s a szászokat.

III.

Erre az erőgyarapodásra bizony égető szüksége volt a királynak, hogy az események gyors fordulata le ne sodorja a lábáról.

Alig érkezett vissza Budára, éppen hogy leverhette magáról az ut porát, mikor Wiennában máris megmozdult Ferdinánd. Kilencezer főnyi sereggel betört az országba és ezzel a játékra sok, komoly hadviseléshez nevetségesen kis haddal, diadalmenetben vonult végig a Dunántul. Hajszál hijja, hogy Budát is be nem vette.

Ott voltak addigra a sasos lobogók alatt az elpártolt urak mind. Török Bálint, Báthory András, Bánffy Boldizsár, a Thurzók, Perényiek, sőt, természetesen, Várady primás bandériumai se hiányzottak.

János mellett meg csak az a kis bihari gárda kölletlenkedett, amelyik Lengyelből visszahozta. Athinay Deák Simon, a két Ártándy ur, mezei hadaikkal s a király rokona, Petrovich temesi gróf, rác

zsoldosaival. A török sereg se számolt többet három-ezer embernél és még erről a maroknyi népről se gondoskodott senki!

Mikor János szemére lobbantotta a bandériumával beköszöntő váradi püspöknek, hogy az erdélyi hadakat miért nem hozta magával, Czibak Imre oda is vágta a kérdésre:

— Azért uram, mert ennyinek se tud enni adni fölséged!

Ez pedig olyan szomorú igazság volt, hogy mihamarabb maga a király is lóhus-pecsenyére szorult, ha véletlenül épp akadt az átok alatt nyögő budai várban.

De nem is az volt a nagyobb baj, hogy kevesem lézengtek a magyar vitézek, hanem hogy még aki itt állt, az is odább szeretett volna állni. Minél messzebb Buda várától, ahol a velencei egész magához ragadta a kormányrudat. Az ő parancsolgatására, Dóczy Jánosékkal egysorban, senkinek se akarózott harcolni. Titkon mindenki azt kívánta, bár Török Bálint jól kiporolná a »protektor« urat!

Nem rajta mult, hogy ez meg nem történt, hanem Gritti agyafurtságán s a besliái határtalan kapzsiságán, akik Roggendorf tábornok nagy rohamánál úgy verték vissza a már benyomult csapatokat, hogy a velencei két marokkal szórta az elfoglalt réseken át előre törtető ostromlók közé az aranypénzt.

Ez az ötlet mentette meg Buda várát. A besliák, mint a dühöngő fenevadak, fordultak vissza az aranyakért s hatalmukba kerítve az elfoglalt falakat, leverték a rohamot. Sőt még ki is tört a várvédő rác-török katonaság és elfoglalta az osztrák táborállást. Maga Roggendorf alig tudott elmenekülni egy gályán.

Gritti győzelme volt ez, tagadhatatlanul. Dóczy János készült is megfelelően kamatoztatni a tétlenül költetlenkedő János-párti urakkal szemben, hogy a

rég óhajtott nagy leszámolást ezzel a kitünő alkalmalmmal végre dűlőre vigye.

A tervhez kapóra jött neki Roggendorf tábornoknak Kristóf nevű iródeákja, aki az akasztófa elű szökött át az osztrák táborból. Ez a jómadár, Dóczy utasítására, eljátszott egy épűletes komédiát, mely arra lett volna jó, hogy János hiveit árulókként állítsa a király elé.

Ófelsége a függőny mögű hallgatta a fehér asztalnál megoldott nyelvű deákot, amint az égre-földre eskűdözött Kerecsi étékfogó és a pletykából kimaradhatatlan Szerémi kapellánus elűtt:

— Saját szememmel olvastam azokat a leveleket, amiket az urak Roggendorfnak irtak! Kérték a generálist, ne inditana Buda ellen rohamot addig, mig űk Katalin királyt összekötözve át nem szolgáltattják neki.

János minden izében reszketett a fűlháborodástól, mikor a függőny mögű előkerűtt. Elhatározta, hogy példásan megbűnteti a pártűtűket.

Meghivta űket a nagy gyűzelmi lakomára.

IV.

Furcsa cécónak ígerkezett ez a lakoma! Legelőkelőbb fogása csikó-tokány volt, veresbor mártással. Az udvari étékfogók éppen fűlvonultak a ritka eledellel, mikor a terembe különös jövevények léptek.

Hét pecér hét ezűst-vederrel.

Oda igyekeztek mind, ahonnét János már nyugtalanul tekintgetett az ajtó felé. Letették elé terhűket.

A hosszú táblán a megdűbbenés moraja futott végig.

A hét vederben hét levágott ember-fő!

Azé a hét hadnagyé, akik Roggendorf ostromában a magyar csapatokat vezették. A király személyes ismerőse, hajdani jópajtása volt mindannyi. És most megisméltődött velük ugyanaz az ocsmány komédia, mint régebben Cserni Ivánnal. János sorba pofozta a halott fejeket s hogy az élők is értsenek róla, társalogni kezdett velük, meg-megütögetve kése nyelével azt a koponyát, amelyikkel épp vitában állt.

— Így járnak az árulók, — mondta.

Dóczy kapott a szón.

— Nem mind, uram! Így csak a tisztességes árulók járnak, akik karddal a kezükben jönnek, ország-világ szemeláttára, nyiltan. Az alattomos, gyáva árulók bezzeg a király asztalánál lakoznak, mint közönségesen!

Imre kezéből kifordult az étkező szerszám. Hanganosan tolta hátra karos-székét s úgy mordult, arcán a kétszeres elutálkozás hideg dühével, a vele átellenben fecsegőre.

— Én is az asztalnál ülök, hallja-e kegyelmed?

— Látom, — válaszolt Dóczy nyeglén és a savószín szeme fojtott fényben villant, megállt a váradi püspök mély redőkbe futott homlokán.

Imre nekibiborodott.

— Ha valaki vádat emel, ne Dóczy János legyen! Árulásról se beszéljen az, aki a saját hitvesét hordja az olasz himpellér örömére s ezzel nem átallja még dicsekedni, uton-utfelen.

— Ha hordom is, — szisszent Dóczy, — csak azt hordom, aki a magamé. Eminenciád pedig azzal sáfárkodik, aki az országé. A király személyével!

Nem folytathatta tovább. Imre áthajolt az asztalon és úgy sujtott le a rágalmazóra, hogy Dóczy, mint a zsák, fordult le a székről.

János aggódva bámult a távozó váradi püspök öles alakja után. Panaszosan makogta az egyik levágott főnek:

— Látod-látod, Lenci! Pedig főapródom volt mind a kettő! És mégse állhatják egymást!

Ugyanaz este két kinevezési okmányt irt alá reszkető kézzel. Az egyikben Dóczy Jánost tette meg kincstartójának, a másikban Erdély vajdájává emelte palotai Czibak Imrét, Várad püspökét.

Nehogy eszükbe jusson az ő fején bucsuzni!

V.

A méltóságosztás eredménye az lett, hogy a két udvar urai közt nyíltan kitört a lappangó vetélkedés. János itt is békitgetett, ott is, de ezzel csak még jobban fölingerelte az elégedetlen urakat, akik nem kegyes malasztra, hanem kézzelfoghatóbb királyi kegyre áhitoztak. A csatározás hevében végül nem maradt, aki Roggendorf szétbomlott seregét üldözőbe vegye. Az osztrák hadak nyugodtan bevonulhattak Esztergom várába, a Ferdinánd-párti Várady primás violaszin védőpalástja alá.

A hercegérsek aztán megkísérelte békét teremteni a két viszálykodó király közt. Ferdinánd követe, Hoberdanc János kapitány, tanakodás közben egyszerűen tört rántott Jánosra.

A merénylet nem sikerült. Hanem annál inkább sikerült megfélemlíteni a Katalin királyt! Gritti szerencse-csillaga még magasabbra uszott. Hogyne! A nagy ellenfél, Erdély vajdája, Czibak püspök hazatért Váradra. Az ő távollétében protektorként csilloghatott a gyámoltalanul kapadozó uralkodó előtt.

János meg is ragadta a felényujtott segítő kezét. A váradi püspök óvása ugyan még ott motoszkált zavaros agyában, de hát mit tehet ő róla, ha Czibak ur olyan messze van, míg az olasz közvetlen a trón zsámolyánál veri a vasat?

— Nem barátokra van szüksége a királyoknak, hanem alattvalókra, — magyarázta a velencei. — És nem atyafiságos érzelmekre, hanem tekintélyre!

— Ezt mondta anyám is, — villant föl Jánosban Tescheni Hedvig emlékezete. — Pedig ő tudott uralkodni!

— Első dolog, hogy megrendszereljük a renitenseket, — folytatta a leckét az olasz. — Adja föl séged jó erős kézbe a kormányt! A gubernátor gondja aztán, hogy a király személyét az orgyilkosoktól megóvja és az országot az árulóktól megtisztítsa. Nem könnyű föladat, de én vállalnám,

János örömmel kapott az ajánlaton.

Nem hányódni folyvást a civakodó urak közt! Nem rettegni orvul rátörő cinkosoktól! Nem utálni el minden nap más és más arcot, melyeken már ott lappang az árulás! Nem vesződni, dolgozni, nyügösködni, hanem csak szép nyugodtan királynak lenni, egy-egy lakomán megjelenni, zavartalanul szürcsölni a titkolt és tiltott örömöket, a trónban üldögélve, mint más királyok, akik helyett szintén mások törnek a fejüket!

Szép álmom volt ez! És egy manupropria ide vagy oda, nem számít érte!

Igy lett a század legnagyobb kalandorából Magyarország kormányzója.

Gritti nyomban elindult Sztambulba, hogy új méltóságához a legfőbb ur, a szultán jóváhagyását elnyerje.

VI.

A gubernátor elvonulása után néhány nappal János levelet kapott Váradról. Mindössze ennyi állt benne:

— Uram, királyom! Tiltakozunk az ország becsületének ilyen meggázolása ellen. Se én, se Statilius püspök, se fölséged egyetlen bihari hive a renegát fattyút az ország kormányzójaként elismerni nem fogja soha. Felsőged nem gyermek, akinek gyámra volna szüksége. Ha valamit akar, maga is meg tudja mondani. És a király parancsa nem fog siket fülekre találni itt. De ha fölséged elfelejt uralkodni, könnyen megeshet, hogy mi meg elfelejtünk engedelmeskedni! Már pedig a nap keletről kél, uram!

János merőn bámult a keménybetűs sorokra. Mintha a saját didergő lelkiösmerete ágaskodnék ki belőlük!

Eltakarta arcát és tehetetlenségében sirva fakadt, mint a gyermek.

VII.

Gritti dolga játék volt Stambulban. Sőt még egy jó ötlete is támadt ráadásul. Az a mód, ahogy olcsó görögtüzet gyújthat a magyar kormányzói szék elfoglalásához.

Szulejmán éppen készülődött a német-római birodalom császára, Károly ellen. A győzhetetlen seregek gyülekeztek is. Mért ne rázza ő most kaftánjába a Ferdinánd-párti magyar várakat, azalatt, míg a szultán lekötve tartja a Habsburgok erejét? Aztán meg, ugyan mért ne sughatna néhány bókkal többet Ibrahimnak, mikor annak csak egy szavába kerül és a mindenható padisah megkiméli az ő üzletét, Magyar-

országot? Hol van az megírva, hogy a török seregek mindég a Duna-Tisza mentén száguldozzanak, mikor egész szépen vonulhatnak például Stiria felé is? Mért ne tűnhetne ő fel szabadítóként Budán s hol az a magyar ur, akármilyen párti, aki mellé ne állna, ha ő azzal jön, hogy visszaállítja az ország régi határait?

Fogta magát és jelentkezett Ibrabimnál.

A nagyvezir szokott barátsággal fogadta.

— Ma éjjel rólad álmodtam, — ujságolta. — Fehér ruhában láttalak, hatalmas turbánnal a fejedén.

— A dolog világos — szedte elő legédesebb mosolyát a velencei. — A fehér köntös hozzád való örök hűségemet jelenti, a turbán pedig a tiéd, akinek magasztos árnyékában élek és lélekzem.

A hiu basa egyszerében meg volt nyerve minden ügynek és Gritti a szultán megerősítő iratával elindult Magyarországra.

VIII.

Ibrahim szavának is állt.

A háromszázezer főnyi török sereg csakugyan Stiria felől közeledett Vienna ellen. A német hadak lassan gyülekeztek. Ha Szulejmán háborítatlanul folytathatja fölvonulását, félkezével eltörülhette volna az egész ármádiát és Gritti terve minden vonalon sikerül.

De a verhetetlen ozmán óriás váratlanul elsikkolt egy szalmaszálon. Jurisich Miklós kicsi vára, Kőszeg és benne néhány száz magyar vitéz, huszonöt napig feltartotta a pogány áradatot, mely végezetül is tehetetlen dühvel kullogott el a rommá lőtt kis kőhalmaz alul, amin átgázolni nem volt elegendő Szulejmán világrengető ereje.

Ez a nem remélt haladék aztán időt engedett a nyugati keresztény segítő hadaknak arra, hogy Bécs alá gyülekezzenek olyan számban, ami már a győzelem reményével kecsegtetett. Két akkora ármádia találkozott most Vienna falai alatt, amekkorát nem látott Európa a catalauni ütközet óta.

Hanem a döntő csatát mégis egy harmadik, lát-hatatlan hatalom vívta meg. A csoma. És pedig olyan sikerrel, hogy a pár nap alatt megtizedelt török sereg, otthagya táborszállását is, egyetlen ütközet nélkül menekült vissza, amerről jött. Gritti arra virradt, hogy a szultán közbülálló seregeinek hült helye és ezuttal ő bámul szemközt a roppant német haddal.

A protektor nem sokat töprengett, hanem loholt a padisah nyomában, Stambul felé.

IX.

De Jánosnak is egyszerében eszébe jutott a váradi levél!

»Keletről kél a nap...«

Ó Várad! Ó Vajdahunyad, Kolozsvár, kincses Erdély! Kékfelhős havasok, ahol valamikor, egy rég eltemetett Fábián-hajnalon olyan olimpusi irammal csörtetett, mint fiatal vajda, a szilaj bölény után!

És az a másik bölény is, az a mindég morgó, dörmögő, de mindég fölséges erejű, egyenes-utakon tiprató emberbölény, vajda-utódja, Czibak Imre!

A szorongatott lelken egyszerre urrá lett a vágy. Nem is próbálta leküzdeni. Ment Váradra. Onnan rettegte aztán, a püspöki rezidencia bolthajtásos falai közül, hogy mikor ront be a német had az ő árva országába, hogy egyszer mindenkorra megkímélje őt az uralkodás terheitől?

— Nem látom én már többet szép Buda várát! — jajdult fel minduntalan és szorongva kémlelte vendégelő házigazdájának arcát, hogy nem fődöz-e fel rajta valami kis reményt, vigasztalást?

Hanem Czibak Imre jól tudta vértetni a szívét az ellágyulás ellen! Nemcsak szolgálni, büntetni is értett, bölcs szigorúsággal, példamutatással. Hagyta hadd vádolja magát, hadd birkozzék lelkiösmeretével a magános ember. Ezen az egy módon talán visszael még a jó utra. Arra, amelyikről olyan messze tévedt, olyan rég letévedt...

X.

De János hiába ijedezett, hogy a német hadak megszállják Budát. Nem azért született burokban, hogy ahol a szerencse elpártol tőle, társául ne szegődjék a — vakszerencse. Ezt pedig az adott esetben Török Bálintnak hívták.

Bálint ur Veli basa Stiriából visszavonuló, zsákmánnyal roskadásig megpakolt, harmincezer főnyi seregét kicsi dandárával oldalba támadva úgy elnászpárolta, hogy a török otthagya neki az egész zsákmányt. Aki birt, futott fejvesztetten, mint a megriadt kottló-alja. Erre még az asszonyok is neki-lelkesedtek a verekedésnek. Egyik faluban három magyar menyecske nyolc pogányt csapott agyon bottal, mialatt Bálint ur legényei a prédán osztoztak.

A győzelem hírére Ferdinánd fővezérének, Kaciánernek keresztbe akadt a szeme.

— Mi jogon tartja Bálint ur magának a prédát, mikor azt Ausztria földjén harácsolta a török?

Ráízent az osztozkodókra:

— A zsákmány a miénk!

— Kaparj kurta, neked is lesz, — izente vissza Bálint. És a két vezér szerencsésen tengelyt is akasz-

tott ezen. Addig-addig huzakodtak, míg a sok idegen népség is kedvet kapott tőlük s elkezdett fosztogatni Ausztriában, úgy, hogy külön hálaadó istentiszteletekben köszönte meg az ország, mikor nagynehezen sikerült végre a keresztény seregeknek fölfalni egymást.

Erre a fordulatra János hirtelen abbahagyta a sopánkodást. Futtatta követeit Istámbulba, tolmácsolni a szultán előtt a magyar király legalázatosabb hódolatát. A követ orronverőcskére találkozott Ferdinánd megbízottjaival. Wese és Nogarola hasonló küldetésben buzgólkodtak.

Egyik királynak se volt már, nem hogy jártányi, de álltányi ereje se. Annál inkább lábrakapott Gritti, a nagy kijáró! Szárnyai alá vette mind a két gyámoltalan királyt és végül ki is vitte, hogy a padisah nem csak kegyesen színe elé bocsátotta a követeket, de úgy Jánost, mint Ferdinándot fiainak fogadta. Abba is beleegyezett, hogy üsse part, uralkodjék hát mind a kettő azon az országrészen, amit éppen birtokában tart! Mindössze annyi különbséget tett a két szerelmes fia közt, hogy Ferdinánd követeknek csak a térdét engedte megcsókolni, kezét a palástja alá dugta.

A két király meg volt elégedve így is. Egyformán hálálkodtak Grittinek a sikeres közbenjárásért.

Annál savanyubb arcot vágtak azonban Budán az urak! Méltó felháborodásukban nekirontottak a megfutamodott protektor palotájának s felprédálva mindent, ami a kezük ügyébe esett, tömlöcbe zárták Gritti kincstartóját.

Mikor a nagy szószóló diadalmasan visszatért Budára, már csak romjait találta fényes udvarának. Nekilátott hát, hogy megrendszabályozza a műértelmi szerzőit. Athinay Deák Simont saját háza udvarának gémeskutjára köttette fel, dalkai Pozaka Pált pedig a kapu félfájára.

Ezen az önkénykedésen még a mindég higgadt Verbőczy is kijött a sodrából. Kemény hangon appellált a felháborító jogsérelem ellen.

— Ki hallott ilyen égbekiáltó injuriát? Nemes embereket fölakasztatni!

No, Gritti aztán meg is hajolt a nemesség ősi kiváltságai előtt! A két Ártándy urat már egész szabályszerűleg lefejeztette. Az igaz, hogy ítélet nélkül. De hát, uramfia, ki érne rá dologidőben mindenféle apró csellengőkkel bajlódni? Eb ura fakól!

Mire János király Lippáról hazaszánakozott, azon vette észre magát, hogy épp azokat a hiveit végeztette ki a velencei, akik valamikor a hontalan-ság keserű napjaiban, Lengyelből visszahozták.

Az egész bihari gárdából egyedül Czibak Imre élt még, de ő is csak azért, mert Erdélyig már nem ért el a protektor keze...

XI.

A király könnyezett, az olasz pedig kényelmesen elhelyezkedett a kormányzói székben. Egy pisszenés se hallatszott többé. Dóczy János alkormányzó lett, Gritti tizennyolc esztendő fia, Antonio, egri püspök. A többi főméltóság a tányérnyaló udvari népségnek jutott.

Ilyen szépen elrendezkedve az országolásra, nem maradt más hátra, mint megszabadulni mind a két királytól.

Erre se váratott soká az alkalom.

A gubernátor egyre kényelmetlenebb hatalmától meghökkent két királyt összehozta a közös baj. Nagy titokban egyezkedő tárgyalásokba kezdtek. Gritti, aki-nek hamar fülébe jutott a konspiráció, azonnal utra kelt, hogy ezt az összeesküvést a porta előtt fölfedje.

Ibrahim megértően csóváltatta a fejét.

— Ej, ej, Ogli bég! Mit kinlódnál te tovább azzal a két hálátlan gyaur kutyával? Fogd meg azt a koronát és tedd a saját fejedre, ugy is rajtad állt legjobban. Van itt hely elég, Jankó král számára a Jedikulában, a másikkal meg elbánhatsz magad is!

Ez volt az a szó, amire Gritti várt! A porta jóvá-hagyása. Most végre elért mindent, amit akart. A kezét se kellett nagyon nyujtogatni érte, hogy az ölébe hulljon.

Nem maradt itt, csak egy akadály: Czibak Imre vajda.

A velencei eltűnődött egy kicsit, majd vállat-vont.

Halkan fölnevetett.

A FELMÉRI CSILLAG

I.

Ebéd után voltak Palotán. Fülöp atya elvégezte az asztali áldást. Csak a két gyerek majszolt holmi eldugott falatokon, amiket a főlisztelendő nagyprépost ur rejtett az asztali kendőjük alá.

— Ej, ej, — csóválta Cilike a szőke fejét rosszalólag. — Ki hallott ilyet, hogy ti még kézmosás után is esztek?

— Bizony, — bólintott Péter ur a feleségére — rájuk fér, hogy ráncba szedd őket! Ahol ni. Imrel — zördült a nagyobbik fiucskára. — Teszed le azt a tányért? Nem röstelli az urfi ilyen nagy legény létére nyalakodni a vendégek előtt? Milyen példát mutatsz az öcsédnek?

A két kis nebuló megilledelmesedve igazodott hátra a széken. Fekete karika-szemük csillogva járt a szigorú szüléken.

A szőke, sugár asszonyka szelid szemrehányással ingatta főkötős fejét. Kiszabadult fürtjei könnyedén himbálóztak a keskeny, tejes rózsaszín arc körül.

No, ettől a haragtól ugyan nem kellett félni! Ezek a szemek nem fenyegettek, csak néha büntetett bennük a szomorúság. Ez volt az a valami, amittől Imre és Péterke legjobban tartottak. Jobban az apa kicsit hirtelen kezénél is. Mert a náspárolás helye hamar gyógyult, de az a rosszaló tekintet az édesanya szeméből még soká ott égett az apró szívükben.

A zsörtölődésnek Fülöp nagyprépost ur vetett véget. Megcsóválta ősz fejét.

— Ejnye, — mondta szemöldökét ráncolva. — Mit rángatjátok szegényeket folyton? Hadd nyalja

ki az istenadta azt a tányért! Kinek vét vele? A magáét nyalja.

— Bizony, — bölintott közbe a nagyasszony is, szorgalmasan rázogatva legifjabb Czibak Lőrincet, aki harsány meggyőződéssel tiltakozott minden al-
tatási kísérlet ellen, — ilyen kemények ezek a mai szülék. Hanem, ne szóljunk bele, nehogy baj legyen megint!

Péter ur végre is kimosolyodott a komolyságából erre a nagy egyetértésre. Fölhuzta a vállát.

— Jó, hát csak rontsák őket kegyelmeitek köz-
akarattal. Főképp Fülöp atyus. Adjon lovat alájuk, mikor már se birok velük! Ezer ördög lakik mind a kettőben.

— Jaj, — legyintett a nagyprépost ur büszkén, — tudod Péter fiam, ezek bizony keménykötésű fattyak! Czibakok a javából! Ezek nem fognak neked sarokba guvadni, mint a mulyák! Vér van ezekben. No gyertek, bujjatok a csuhám ujjába, két kis imposztora! Talán akad benne valami nektekvaló madárlátta váradi falat? Az ám, Imre, — fordult a nagyobbik fiucskához. — Faragott két szép mordályt a pedellus minap! Van rajta ijj is, amit kakással lehet feszíteni. Lő, mint a puska. Majd megtanítlak bánni vele. Ugy-e, mehetünk, édesapám uram?

— Egyéb se hiányzott! Nyilas puska a kis be-
tyároknek! Hogy ablak épen ne maradjon az egész környéken! — morgolódott Péter.

Tudta ő jól, hogy az ilyen váradi látogatások alatt föl kell függeszteni a bölcs és kemény nevelési elveket.

— Nem is a miénk ez a két gyerek! Előbb édes-
anyánké, aztán a sógorom rontja le rajtuk a ma-
gáét, végül pedig kegyelmed, nagyprépost uram, tetőzi be a házat tornyosra. Látszik, hogy a püspökétől veszi a mustrát! — mosolygott a fiatalasszony meleg ragyogással.

Majd odaintett békülékenyen:

— Hát csak menjenek, menjenek játszani. Legalább szóhoz jut végre Miklós is egyszer!

Patócsy Miklós, Czibak ur öccse, hálás pillantást küldött a szabadító angyal felé. Megfeszegette izmos fiatal vállait a derékban szabott kurtánkájában, jelentőségteljesen.

— Biz' az jó lesz, — mondta. — Hisz azért küldött előre Imre bátyám, hogy beszéljek kegyelme-tekkel, mielőtt az urak beköszöntenek. Fontos ügy ez nagyon.

A két gyerek sorba parolázott, illendő módon kezét csókolva apjuknak, anyjuknak, hangos csatazajjal sodorták Fülöp atyust az ajtó felé. Péter a vállán lovagolt, Imriske meg hátul a csuhába kapaszkodva hajtotta a diszes fogatot. A nagyasszony elül tipegett fellajtárnak.

Nem változtatott az idő a két öregben, éppen csak, hogy a nagyprépost ur haja, ami valamikor a szőkeségtől volt fakó, most az idő havától fehérlett. A nemzetesasszony meg, mintha visszafelé nőtt volna egy-két hüvelyknyit. Csak a szája körül volt valami idegen, valami lágy vonás, amit az első unoka szokott meghozni a nagyszüléknek.

Hogy az ajtó méltó bombardóval jelezte az ünnepi menet elvonulását, Czibak Péter a fiatal rokonhoz fordult.

— A levelet, amit Imre bátyám küldött, vettük idejében. De azt mégse tudom, hogy kiket hívott ide, meg hogy milyen okból.

— Itt találkoznak a vajda, Majlád uram, a fogarasi kapitány és Volád vajda küldötte, Rádul bojár, Kun Kocsárd, a székelyek kapitánya, meg a küldöttség urai, akik velük járnak.

— Erdély mindhárom nációja, — bölintott Péter. — Hát a többi?

— Kenedy Ferenc bátyám s úgy lehet, az Athi-

nayak. Az urak mind a maguk embereivel jönnek Gritti Tonio elé. Innen majd együtt mennek tovább Váradon át, Erdélybe.

— A vajda elébe megy annak a cégéres latornak?

— Ugy van bátyám, — intett a fiatal katona. — Czibak Imre vajda, a váradi püspök, ünnepélyesen és kellő fénnel, az erdélyi nemzetségek élén fogadja az egri püspököt, Magyarország kormányzójának fiát, mert János király így rendelte.

Péter a homlokát ráncolta.

— Még mindig nem volt elég a megaláztatásokból? Nem elég a tenger nyomoruság, amit ránk hozott, mikor Hadak utjává tette az országot a törökbarátságával? Mit vár ettől a talljánba oltott renegáttól, aki csufos halállal végeztette ki a legjobb hieit? Mostanra se okult?

— Ugy látszik.

— És a vajda türi ezt?

— A vajda mindent megtett, amit tehetett. Háromszor is fönt járt Budán, hogy személyesen próbálja jobb belátásra bírni a királyt. Értesítette a konstantinápolyi hirekről is, hogy Gritti megegyezett Ibrahimmal a magyar trónra.

— És a király?

— Csak hümmögött. Pedig úgy hirlik, Gritti azóta el is indult már Stambulból, nagy sereg janicsárral. Abból se csinált titkot, hogy Dóczy János nádorrá, Batthyány Orbán meg temesi vajdává avanszál.

— S ehhez mit szólt János?

— Láthatja bátyám maga elé terítve. Azt, hogy fogadja őeminenciája olyan fénnel Gritti fiát, amilyen megilleti a király barátját. Okult Katalin öfelsége a Cserni Iván esetéből! A taljánal szór mentén bánik. Főleg, mióta ludasnak érzi magát.

— Gyalázatl! — dohogott Péter.

Fölkelt s néhányszor végigmérte a szobát. Aztán megállt Miklós előtt.

— Tulajdonképpen mi célja van Erdélyben annak a pribék-fattyunak?

— Gritti Toniot érti bátyám?

— Ki mást!

Patócsy vállatvont.

— Ez az, amit magunk se tudunk. Talán hivatást jön toborozni az apjának, talán a moldvai vajdával akar tárgyalni. Az ő szándékaikon nem könnyű átlátni. A Gritti-fajzat mind ravasz és óvatos. De kicsi dologért nem mozog, annyi bizonyos. Jó lesz szemmel tartani!

A tanakodás félbeszakadt.

A kapu felől a porkoláb túlke harsant. Péter a vendégek elé igyekezett. A küszöbről csak annyit mondott:

— Most hát értem, miért izente bátyám, hogy szívesen fogadjuk az egri püspököt!

— Ezért! — emelkedett föl Patócsy Miklós is és nyomon követte a ház fiatal urát.

II.

A vendégek fölsereglettek a vadász-zöld színű, posztókárpitós fegyverterembe s körülülték az egybeereszthető, nagy családi asztalt.

— Kezdjük a tanácskozást, — javasolta Kun Kocsárd, egy kurtanyaku, vörösarcu, javakorbeli ur.

— Az idő sürget!

— Csak nemzeti asszonyaimékat kérjük még meg előbb, hogy hagyjanak magunkra. — Fordult Rádul Stefán félvállal a munkáikkal foglalatostkodó nők felé.

De mielőtt az urak vótumaikat közreadhatták

volna, Cilike fölvetette a fejét és egyenesen a bojár szemébe nézve, megszólalt:

— Fölösleges, Rádul uram! Erdélyben az asszonyok megszokták, hogy veszedelem esetén ne sokat keresgessék magukon a rokolyát. Az eleink is ott ültek a vénekkal s rhabonbánokkal a tanácsdombon. Szavuk volt ennek az országnak minden dolgában-bajában.

— Hümm, — pillantott körül a követ jelentőség-teljesen. — Én mégis azon a nézeten vagyok, hogy nem való asszony a politikába. Nem szokta, nem tanulta.

— Majd megszokjuk, majd megtanuljuk.

— De ez kockázatos játék ám!

— A mi életünk se drágább, mint a fiainké!
— egyenesedett föl Czibakné nagyasszony is, olyan parancsoló méltósággal, hogy a bojárban benneszakadt a tiltakozás.

Mentegetőzve emelgette a vállát.

— Nono. Ti tudjátok, urak. Felénk csak dísz az asszony.

— Nálunk meg feleség! — csapta le a vitát Czibak Péter kurtán.

És a két nő szorgoskodott, öltögetett tovább, míg Majlád ur fölkel s szikár alakját kiegyenesítve azt mondta a többiek felé:

— Az ok, ami egybegyűjtött minket, köztudomású. Az a velencei kerítő, Gritti, már Erdélyre is szemet vetett. Mi a szándéka velünk, nem tudjuk. Hanem az bizonyos, hogy a fia nem ok nélkül jön. Az én megbízóim, a szász városok, úgy gondolják, balgaság lett volna megsziveletlen hagyni Katalin királynak azt a parancsát, hogy fogadjuk Gritti fiát. Soha jobb alkalom kihámozni belőle azt, ami bennünket érdekel! Akkor majd tető alá hozhatjuk a magunk dolgát is.

— Igen, — vágott le Kun Kocsárd ur ökle az

aszíalra. — Igen, fogadjuk illő mód, hogy saraglyán vigyék a lator apja elé! Élve ki nem teszi a lábát Palotáról, egy az Istenem!

— Lassan a testtel, Kocsárd! — csóválta a fejét Kenedy Ferenc rosszalólag. — Nem szokás dobbal verebet fogni. Meg aztán ez orgyilkosság is volna. Nem magyarokhoz s nem mihozzánk való.

— Ez a bajunk, ez a fene gavallérkodás! Vasvilla dukál az ebnek, ha dühödt!

— Kegyelmed talán magára vállalná az attentátumot?

— Én! — hördült fel Kun Kocsárd. — Hát pecér vagyok én?

— Lássalássa! — helyeselt a házigazda. — Akkor hallgassuk inkább Majlád bátyánkat.

— Először is, — vette vissza a szót a fogarasi kapitány — kiki vessen féket a nyelvére. Nálunk eddig se volt divat kikiabálni országos terveket. Cselekedjünk inkább, még pedig ésszel. Ha mink Gritti Toniaot elemésztenénk, abból semmi haszon se származnék, veszedelem annál több. Mig ha jó képet vágunk a gonosz játékhoz, elébeme gyünk a bajnak. Tudott baj: félbaj. Élünk a gazok ellen saját fegyverünkkel, a ravaszsággal.

— Helyes! — bölintott Rádul Stefán. — Hallgatni, figyelni, semmit el nem felejtteni, ez a bölcsék bölcsesége. Induljunk Majlád ur után.

Péter fölne zett.

— Mit tanácsol kegyelmed eszerint?

— Azt, hogy igenis, fogadjuk a királyi rendelet értelmében, vendégként Gritti Toniaot. Tejben-vajban hijja ne legyen, a szállása fényes, szolgálái kellő számban, kétszer hívassék táblához és ott mindenből, ami jó, bőven lakozzék. Valaki aztán, aki elég ügyes, aki-nak helyén van ugy a szive, mint az esze, igyekez-zék kiszedni belőle amit csak lehet, hogy föl-készülve vár-

hassuk a vajdát. Vele majd megbeszéljük, ami még hátra marad. Az ő kipróbált kezében jó helyt mindnyájunk sorsa.

— Éljen a vajda! — zsongtak az urak.

— No és ki legyen az a valaki, aki elég eszes-ügyes, elég bátor és óvatos? Akit a kényes föladattal megbizhatunk? — kérdezte Kun Kocsárd.

Az urak összenéztek.

Majlád köhécselt.

— Megvallom kegyelmeteknek, hogy magamat nem ítélem arravalónak. Én ki tudom ugyan tervezni a stratagémát, de a végrehajtására nehézkes vagyok. Nagy hibám, hogy orcámra írják, ha nem egyenes a gondolatom.

— En — huzódózott Kenedy — beösmérem, nem érzem inyemre-valónak az ilyen munkát. Lappangani, lecsapni, véletlen szókat kőszöntyübe fűzni, ha közelebbről vizsgáljuk, mégse valami szép föladat.

— Szépnek szép, — lelkesült Stefán ur, — de egy kicsit veszedelmes. Hátha őkelme átlát a szitán? Hátha nálunk is jobban tud lappangani, eszeskedni és rájön a csapdára? Mi lesz akkor? Bosszut áll! Megyünk az Ártándyak után. Nem, nem! A Grittiékkal nem jó ujjat huzni. Mindenben igazat adok nektek, hanem énnekem bizony csak egy fejem van!

A vendégek sorra szabadkoztak, magyarázkodtak, egymás után köszöntek fel.

Mikor az utolsó tiltakozás is elhangzott, Cilike csöndesen kitette kezéből a gyerek-ümeget s azt mondta:

— Ha senki se vállalja, majd vállalom én. Se nehézkes nem vagyok, mint Majlád uram, se válogató, mint Kenedy bátyám, se a nyakam nem félttem.

Péter átölelte az asszonyát és odanézett büszkén a bojárra.

A követ' motyogott. Senki se értette, hogy mit.

III.

A pillanatnyi csöndbe hirtelen nagy zene-bona csördült. Az ajtó felől jöttek a hangok. Olasszal, göröggel, magyarral elegyes török nyelven szitkozódott valaki.

Cilike kinyitotta az ajtót.

— Ki az? — kérdezte. — Ki lármázik itten?

Csöndesre pissenve, hétrét görnyedt, kaftános, pocakos török hajlongott be. Jobb tenyerét a homlokához, majd meg a melléhez értetve fogott újra a sopánkodásba.

— A nagy senor alázatos szolgája, az egri püspök-basa őeminenciájának főeunuchja csókolja a saruid nyomát, ó hanym-effendi! Aki nem méltó arra, hogy a te fényes orcád tündöklésében gyönyörködhessék, se pedig arra, hogy drágalátos lábaidnak porában fűröszthesse az arcát. De a te szolgádat nagy sérelem érte, ó szépek legszebbje és ezért nem tudja most az ő hangja a te dicsőségedet eléggé magasztalni!

— Zagyva beszéd! — vonta össze Cilike a szemöldökét. — Hagyd a cikornyát török! Inkább arra felelj, hogy kerülsz ide s mi dolog, hogy lármával vered föl a házunk békességét? Mi bajod?

— Ó, lilimorcáju tündér, — nyögött a pocakos pogány, — mire is vesztegetném én a szót, mikor a te szemeid, amik egy jajçi élességével látnak, többet érnek minden magyarázatomnál! Ime nézd meg magad, micsoda csufot mivelte velem két átkozott gyaureb-kölyke!

Nagy óbégatva megfordult és megmutatta az elképedt vendégeknek a hátát.

Az urak harsány hahotában törtek ki.

A rongyossá cibált bő bugyogóba akadva, mint valami megtépett kakasfarok csonkja, három kékpíros nyilvessző lógadozott busan.

— Imriske vesszeje, — hült el Palota ura. —
Hogy került ez beléd, te török?

— Ugy uram, hogy mikor itt lent jövök, nyelvet
ölt rám a kisebbik kutya. Még meg is dob egy jókora
kaviccsal.

— Ej, ej! Biztosan nem tudták ki vagy s mi
járatban.

— Dejszen effendimiz, az volt csak egyszer baj,
mikor azt megtudták! Mert hogy ott ácsorog valami
vén gyaur dervis a kölykek mellett, elkezdtem kia-
bálni: Uram, cserdits a nyakuk közé! Én az egri
püspök főeunuchja vagyok! — Micsoda? — Ordít
a dervis. — A püspök eunuchja? — Akár hiszitek,
akár se, nekem esett egy nagy kajmós bottal és úgy
eldöngetett, — ó hanym-effendi, hogy a te szegény szol-
gádból majd kiszakadt a lélek s meglötyyent az ő
szegény fejében az agyvelő.

— Látod, kontyos! Minek vártad meg a verést?
Futottál volna el idejében! — derültek az urak.

A török a tulsó oldalát tapogatta.

— Hiszen azt tettem én, vesztemre! Céltábla is
lett belőlem azon mód, amint megfordultam. És tete-
jébe még átkozottul jól is lőnek azok a cudar köly-
kek, hogy soha többé meg ne látnák a kelő napot
s a hold forditaná el tőlük az ő fényes ábrázatát!

— Szeszini kesz! — pisszentett Rádul Stefán. —
Azok a derék fiuk az urfiak voltak. A nagyur fiai.

A török egyszerre szivárványosat vigyorodott.

— Azért ragyogott hát olyan bűbájosan az ő
ábrázatjuk! — csapott a homlokára. — Mindjárt
sejtettem én, hogy nem közönséges halandóktól let-
tek! Olyan finomak és szépek, hogy nem győztem
csudálni.

— Ami azt illeti, a »szives« fogadtatás ugyan
jól kezdődik, — sugta Stefán ur a házigazdának. —
Csak a végén baj ne legyen belőle!

Péter vállat vont.

— Allok elébe.

Aztán a törökhöz fordult.

— Mi a neved?

— Baba, uram, Baba! Annyit tesz, hogy »Atya«. Jeles név ez, ó effendimiz! Mutatja, hogy az eleim valamikor jobb csillag alatt éltek, mint a te lábad porának árnyéka.

— No, hogy a hátuljadnak se legyen rosszabb dolga, mint az eleidnek, erigy a kulcsáromhoz, az majd eligazítja a többit.

IV.

Stafétája után hamarosan beköszöntött az előkelő vendég is. Udvarmesterrel, kincstartóval, száz jancsárral, nyolcvan spáhi és nyolcvan magyar lovassal, nagyszámu udvarló népséggel jött.

Szép szál növendék-férfi volt Antonio Gritti, a fiatal egri püspök. Izig-vérig velencei. Csak az álmos-nézésű szemének hosszú vágása árulkodott róla, hogy török vér is keveredett az ereibe. A szultán egyik Bájram-ünnepi háremhölgyét vallhatta szülőanyjának.

A nótás, kacagó, léha tizennyolc esztendő fickó semmit se vett komolyan, legkevésbé azt az Uristent, akinek főpásztorául az atyai hatalom kinevezte, annak ellenére, hogy külső szertartásra mohamedán hiten volt. Hát a Baba panaszát hogy vette volna komolyra akkor! Ő tréfált fölötte legjobban, mikor a fényes táblához vezették.

Az bizony büszkeségére válhatott a Csáky-Czibak nemzetségnek!

Az asztal közepét kincset érő disztárgyak tornyozták. Ezüst szarvasok, oroszlánok, malom-forma, bagoly, egyszarvu, delfin és más állatokat utánzó szobor-ékességek. A vendégek előtt a szivárvány min-

den színében ragyogó zománcu, becses kínai porcelán-teritekek várakoztak. Hollandiából hozatta Péter a vagyont érő készletet, születésnap meglepetésül a feleségének, a kristályüveg edényekkel együtt. Még a fejedelmi pompához szokott olasz is megbámulta a szépségüket. Hanem az elmaradhatatlan figurás poharak se hiányoztak azért! Volt köztük zománcmives, fortélyos és csalóka serleg, cápa-poharak, egybejárók, aranyból-ezüstből valók, kicsinyek és nagyok, fődeles, meg vándorkupák, mindenféle fajta. Antonio előtt merő aranyba vedrezett, fődeles strucctojásból alakított ivóedény állt. Csak a foglalatja maga tizenhat girát nyomott. A tábla közepén, meg a falakon végig, hólyagos cifrázatu szinezüst gyertyatartók sugároztak lobogó fénnel. Mindegyiknek a fiókjában ugyanolyan mivű koppantó. Látszott, hogy a ház fiatal urai jó gazdák és egy kis izlésért se mennek a szomszédba. Gyülik a kezük alatt, amit az elődök elpengettek.

Hát még mekkorára nyílt a szeme az idegen népnek, mikor a nagy tölgyfaajtó szárnyai megnyitak és a háziasszony kivonult teljes díszben a vendégek közé! Hosszufarku tengerkék-bársony nyakasszoknyájában, ezüst galonokkal hétsorban meghányva, boglárokkal, cobolyprémmel ékesítve, olyan volt, mint egy királynő. A lantformájú hosszú fátyolujjakon gyöngé rózsaszínnel derengtek át a formás, izmos karok, az ezüstcsipkés fátyolkötényke pedig olyan fejedelmien karcsu derék köré simult, hogy az egri püspöknek fejébe szállt a vér.

Cilike maga mellé mutatta ujjatlan gyöngykesztyűs kezével Antoniót. Annyi szivességgel volt hozzá, hogy végül a kannát is elvette a pohárnoktól. Maga töltött neki, mikor a tizennyolc-fogásos lakoma közepén a lánysárjával együtt tálalt ludnál előkerült a bikavér. Vörös rubintüzét szerte szórta metszett kristálypalotájából a királyi ital, ahogy első áldomás-

ként Cilike elköszöntötte az egri püspökre Eger büszkeségét.

— Legyen ez az első üdvözet, amit Erdély kapujában, az ősi Biharban kap eminenciád: Eger tüzes vére. Éltető láng a hű szívnek, de emésztő parázs az álnoknak. Ezzel az itallal üdvözlöm házunknál, mert remélem, hogy igaz lélekkel lépte át annak küszöbét s a fölaldásom nem kárhozátára, hanem vigasságára leszen. És akkor Isten hozta ide közénk.

Az urak vivátoztak, koccintgattak. A feszes hangulat egyszerre föloldódott. Csak az ifju humanisták, a velencei mohamedán, Eger püspöke, Antonio Gritti nem adott hangot. Elbűvölt szemmel gyönyörködte a fejedelmi pompájú, karcsu asszonyt. Pulykafi után aztán, mikor a kristálypalackokban Tokaj nektárja váltotta föl Eger bikavérét, ő emelte fel a poharát.

— Mikor Magyarország tüzarányát köszöntöm a ház glóriás Madonnájára, — mondta lecsüggesztett fejjel, — sajog az én lelkem, hogy nem lehet ez az ital a legméltóbb ami volna, a »Lacrimae Christi«. De pótolja ezt a hiányt egy lovagi szív rajongó hódolatának igazgyöngy jele, a »Lacrimae Gritti«.

— Éljen! — rikkantak az urak és a serlegek összeharangoztak. Mindenki fenekére nézett a maga edényének. Nem volt szabad abban most egy csöppnek se maradnia, mikor a ház asszonyára szállt az áldás, akármi pogány is a köszöntő maga!

A vendégek elismerőleg bólogattak.

— Talpára esett!

— Ebben volt spiritusz, — köhécselt Kun Kocsárd.

Majlád ur is tetszéssel törülgette a bajszát.

— A humanisták könnyüded szelleme érzik rajta.

— Finom szellem, — fordult Cilike a köszöntőhöz.

— Rajongok Guarino mesterért, Galeotto Marzioért és Strozza Vespasianoért.

— Jártál Itáliában asszonyom? — csillant föl az olasz. — Jártál Ferrarában?

— És Pádovában, Génúában, — biccentett Cilike. — Ősmerem Firenzét s voltunk Rómában, Velencében is.

— Velencében? Hiszen akkor látnod kellett nagyatyámat, a dózsét?

— Sőt vendégül is marasztott minket!

— Az a miveltség! Az a csin! Mit szólsz hozzá?

Cilike a mennyezet képirásos boltozatát nézte. Söhajtott.

— Azok tudnak élni, élvezni, gyönyörködni! Megaranyozzák az éjszaka sötétjét és letompítják a nap harsány fényét. Velence, Velence! Hát igen. Az örömek s a szépség hazája eminenciádé.

— Elbűvölsz, Madonnám! Ki hitte volna, hogy a ti barbár uraitoknak ilyen asszonyai legyenek? Hiszen ti miveltek vagytok és ragyogók, mint Pallas Athéne!

— Örülök, hogy úgy találja, senior.

— Ugy találom? Egyenesen szédülök tőle! — lelkesült Tonio. — Csak azt nem értem, hogy mért búttok el akkor? Mért nem aratjátok a babért, ami a szépségnek, szellemnek kijár?

Cilike révedezve tűnődött maga elé. Lágy, dallamos hangon felelt:

— A mi népünk, senior, nem szereti mutogatni az asszonyait. Nálunk a nő a családé.

— De az udvar? Egyenesen vétkeztek, mikor meg-raboljátok a jelenlétektől! Ott kellene pompáznotok, hisz ez a népeteknek is dicsőségére válnék.

— Az udvarról nekünk le kellett mondanunk.

— Miért?

— A király nem ősmer hitestársat, — felelt Cilike kitérőleg.

Tonio tekintete ráperzselődött.

— És ez elegendő ok arra, hogy a te szépséged itt

hervadjon el a bihari sásban? Megbámulatlanul? Oh, nem, nem! Ez nem maradhat így. Ne is szomorkodj asszonyom! Nincs messze az idő, mikor méltó helyeden fogsz tündökölni.

— Eminenciád vigasztal.

— Nem. Komolyan beszélek.

— Ezt a halódó, hanyatló kort, amiben élünk, eminenciád se változtathatja meg.

— És ha igen?

— Akkor varázsló volna, uram. Az pedig nem lehet az egri püspök.

— A te szép szemeidért? — lobbant Tonióban a tizennyolc év máglyája. — Még az is leszek, ha kívánod! De igazad van. Nem varázslat ez, amit én mondok, hanem horoszkop.

— A csillagjárásokban se hiszek, senior. Gyermekek és balgák önámítása ez.

— Oh, ti, ti, magyarok! Ti mindég egy színén nézitek az életet, carissima! És azt is napvilágnál. Nem sejtitek, hogy mennyivel gazdagabb a titkok birodalma. A bódulat, a mámor! Szépet álmodni csak homályban lehet, szédületről, szerelemről és rólad, Madonnám!

A serleg sűrűn járt már, kinálat nélkül is. Az olasz élesvonalu, olajbarna arcát kezdte átfutni a felizzó vér bibora. Szinte parázslott a keze, ahogy Cilike széktámlájára tette.

Az elhuzódott. Mintha könnyű borzongás hullámzotta volna keresztül.

Tonio delejesen hajolt utána.

— Megremegtél, szépségem. Fáznál talán primavera évadján, itt mellettem? Mialatt én az istenek örömét hirdetem neked?

— Csak arra gondoltam, hogy a mámort csömör szokta követni. Az álmot az ébredés. Ez az igazság.

— Igazság! Te azt hiszed, hogy az változhatat-

lan? Ne hidd. Az igazságnak határt szab a tér és az idő. Az igazság ma csunya és szomorú. Te itt élsz, elrejtve, ebben a kincses barlangban, mint valami elátkozott nimfa. Irigy, rideg koporsó ez a te szépségednek! De a holnap igazsága megváltozhat. Pán sipjába fuj, megnépesülnek a magány kietlen berkei, te kiszállsz az unalom tenger-habjaiból és térdenállva fogod magad előtt találni Tirteusodat. A holnap igazsága már szép lesz, ha úgy akarod.

— Hogy képzeli senior? — hunyódtak le Cilike pillái. — Hogy gondolná ezt az olympusi holnapot?

— Ugy, — felelte Tonio fojtott hangon, — hogy feltámasztom számodra Athénét és Rómát. Eléd-teszem minden antik szépségét, pompáját. Reneszánsz legyen a holnapod! Nagy és igazi ujjászületés, amiben föltámad minden, ami szép volt és isteni s ami elpusztult a durva erők, merev igazságok és otromba erkölcsök rombolásában. Oh, mindég sir a lelkem, valahányszor Vénusz szétfoslott fátyola helyén a koldusok Krisztusának gyötrelemtől torz arcát kell látnom! Neked, aki érted s szereted Guarino szellemét, aki rajongsz Galeotto Marzioért, aki gyönyörködsz Vespasiano Strozában és bizonytal a ti nagy Janus Pannoniusotokban is, meg kell értened, hogy visszasirom az Olympus minden drága bűnét és mámoros titkát! Meg kell engem értened és elfogadnod tőlem, ha visszahozom számodra a hozzád egyedül méltó, klasszikus időket!

— Elgondolni káprázatos, megvalósítani lehetetlen. Az élet halad a maga útján. Visszafordítani? Ugyan mi eszköze volna hozzá eminenciádnak?

— Ami a ti uraitokból hiányzik. Az akarat!

— Nem elég erő megváltoztatni a világ arcát.

— Akár a sarkaiból kivetni is! Hiszen érted akarok, Madonnám!

— Bravo senior! Ez szép volt. Csak szerencsét kívánhatok Museus magisternek a tanítványához.

— Ne mosolyogj asszonyom, — ingatta Tonio a fejét. — Nem poémát szavalok én, hanem jövődöt mondok. Megmondom neked a holnapot. Pannonia rediviva. Érted most már?

— Nem. Mit jelentsen ez?

— A régi Róma új életre ébred új Pannoniában, mert megjött az Augusztusa.

— Kicsoda?

— Ludovicus Gritti.

— A kormányzó?

— Az atyám, — bólintott Tonio. — Aki egyesíti magában Róma hatalmát, szellemét, gazdagságát s a régi Hellász miveltségét. A Kelet nagy szövetségese ő. Dél vére és faja. Magasba ugró zsámolya: Pannonia. Ki állhat neki ellen?

Cilike lehunyta a szemét.

— Senki, — lehelte halkán. — Gritti Lajos valóban hatalmas.

— Várj csak! Még ezentúl lesz az igazán! Majd most látja meg a világ, hogy kicsoda ő, mikor szabadon szárnyalhat, mert nincs többé fék, se akadály, ami gátolja. Majd meglátod te is, Madonnám, hogy nem rajongó bizakodás volt a szavam! Gritti Lajos ma már a maga ura.

— A szultán elbocsátotta?

— Vagy ő a szultánt! Ki tudja? Sztambulban Ibrahim az ur. Jóbarátunk. A szultán csak báb, a trónon. Ül, ameddig engedik. Mig le nem söprik. De ez az idő sincs többé messze! Előbb Pannonia rediviva, aztán... Bizánc...

— Világok rengése!

— Azt hitted, hogy üres szátyárkodás az ígéretem? Hogy holdas megszállottságban beszéltem? Ugy-e, milyen világos pedig egyszerre minden, most, hogy föllebbent kissé előtted a titkok takaró kárpitja?

— Szédítő!

— És elég egy intés, egy szikra csak s robban a rejtett akna. Álmodó? Én? Hát most megsugok neked valamit! A csóvát, érted, »azt« a csóvát a te álmodódra bízták épp...

— Bizonnyal jó kézbe.

Tonio a serlegért nyult. Egyhajtásra üritette ki.

— Majd meglátod!

És mormolva tette hozzá:

— Első dolog zár alá tenni azt a pipogya lo-mot, akit királyotoknak csufolnak. Jó hűvös hely várja a Jedikulában.

— S ha ellenáll?

— Azzal legföljebb meggyorsítaná a fátumát. Egy csöpp a poharába és engedelmes lesz... Nagy dolgokban az ilyen csekélység szóra se érdemes.

Cilike összeborzadt. De az egri püspök nem vette észre már. Bikavér és tűzláng tobogtatta a tizennyolc máglyát. Felkönyökölt az asztalra s az asszonyt nézte éhes férfiszemmel, mint valami tálcára készített, pompás gyümölcsöt.

— Egy ember, vagy egész sor, — csillantak meg a fogak nedves fényben. — Mit tesz az? Meg kell hódolni! Gritti Lajos vérbefullaszt minden ellenállást.

— Szándéka?

Tonio elgondolkozott. Majd hirtelen fölillant.

— Annyi bizonyos, hogy néhány fejnek porba kell hullania!

— És kik azok a »néhányak«?

— Elsősorban persze, az ő ellenségei.

— S aztán?

— Aztán jövők én.

— Eminenciádnak is vannak elleségei?

— Egyet már látok.

— Kicsodát?

— Ott ül az asztal végén.

— Az uram! — fakult el Cilike az ingváll bod-ráig. — Mit vétett eminenciádnak Czibak Péter?

— Még kérdezed? Azt, hogy egyáltalán a világra jött. De erről majd máskor! Folytatjuk és bevégezzük, mikor visszatérek.

— Olyan sürgős az utja, senor?

Az olasz révetegen bámult maga elé.

— Sürgős. Apám elé kell mennem.

— Hová?

— Neked megmondhatom. Brassóba.

— Hogyan! A kormányzó Erdélybe tart?

— És te ezen csodálkozol? — mosolygott Tonio szétszórta. — Ne felejtsd Madonnám: „Néhány fejnek porba kell hullnia...“.

A szavak sejtelmes zsongását elharapta a zaj.

Öblös vivát harsant.

Komor méltósággal, fölszegett fejjel Czibak Imre vajda nyitott a szálába. Rengő lépéseitől összecsendültek az asztali ezüstök, mintha láthatatlan szellemkezek ébresztőre harangoznának.

V.

A mulatozás hangjai elhaltak. A zene is csak, mint valami távoli bogár-dünyögés, hatolt át a két alsó rend vastag falain. Az ódon lépcsőfokok tompán dobogtak a csizmás lábak nehéz léptei alatt.

Péter magasra tartva a szövétneket mutatta elől az utat. A lángot minduntalan elfektette a szélfuvallat, mely felülről, a szakállszáritó nyitott ajtajából áramlott alá jeges hidegséggel. A küszöbnél ki is aludt a világosító. Egy fölriasztott denevér csapta el hussanó szárnyával.

Péter hangtalanul gyujtotta meg újból az olaj kanóceát. Az urak némán álldogáltak mögötte. Volt valami terhes, valami megdöbbenő ebben a hallgatásban. A sötétben át is érezni lehetett az egymásra szorongó nehéz testeket, a lélekzetük sulyát.

Végre lobbót vetett a szövétnek. Péter betaszította a féligtárt, vastag tölgyfaajtót esizmája sarkával.

— Tessék! Itt biztonságban vagyunk.

És letette a világosítót a fehérre meszelt, tágas toronyszoba kiugró falpárkányára. A pillanatnyi sötétben visszabátorodott baglyok, bőregerek, az elhagyatott hely megzavart lakói, riadtan menekültek ki a szeles tavaszi éjszakába.

Az urak körbetelepültek a lócákon. A méces imbolygó fényt vetett arcukra. Sápadtak voltak mind és komorak. Kun Kocsárd két kézre fogta üstökét, úgy könyökölt előrehajolva az asztalon, tekintetével a les feljárnál Rádul Stefánt követve. Majlád mogorván bámulta a vajdát, aki mellén összefont karokkal, setéten állt az asztalfőn. Óriás árnyéka végigterítette a táblát, mint valami nagy, fekete takaró. A fej szilhuettje már kiesett az ablakon.

A vajda homlokán, a két sűrű szemöldök közt, mélyre árkolódott a gondolkodás ráncá. Pillantása felhősen borongott maga elé. Megszakítás nélkül hallgatta végig az urak beszámolóját.

Teleki Pál visszafojtott hangon fejezte be a jelentést:

— Abból se csinált titkot a velencei, hogy mit akar Erdélytől, — mondta. — Pénzt és katonát hűségzálogul. Hogy saját jószántunkból adjuk meg az ő céljaira.

Kun Kocsárd fölneszelt.

— Abból nem eszik a tallján! — Felelte kurtán.

Majlád ur vállat vont.

— Nono . . . Ha ennyivel megszabadulhatnánk tőle!

— Persze! — bölintott Rádul Stefán is. — Töletek legalább kéri! Volád vajdától bezzeg követeli!

— Mennyit?

— Tizenkétezer aranyat s ráadásul egy sereget.

— És Volád megadja?

— Nem sokat kérdezik. Majd behajtja rajta Gritti.

— Hogy aztán ellenünk forduljon. Mi?

— Ha mellé nem álltok. Világos! Hisz éppen azért veszi Erdélynek az utját. Tonio összegyűjti és elébeviszi az itteni hiveit, de időközben sem kiméli a pénzt, hogy minél nagyobbra szaporítsa a seregét. Már pedig pénzért mindenre van ma ember, ugy-e?

— Eh! — legyintett Majlád ur.— Ne huzzunk ujjat vele! János király szerdéke, csináljanak, amit akarnak. Mi gondunk rá?

Teleky egyszerre megmozdult.

— Mi gondunk? Hogy a magyar trónban gyökeret verjen egy kalandor-dinasztia? Az én királyom ugyan ne legyen egy hitehagyott, világcsaló renegát, a királynőm a szultán megunt ágyasa és a trónörökös az ő méltó ivadékuk! Istentelen, romlott pogány ebkölyke, aki arra használja a bitorolt püspök süvegét is, hogy apáca-klastromokat fertőztessen a paráznaságaival!

— Ugy van! — helyeselt Kun Kocsárd. — Teleky őcsém fején találta a szöveget. Nem kellene idegen erkölcsök! Nem adunk semmit Grittinek. A mi urunk János. Ha kell neki valami, kérje tőlünk ő magal!

Apor ur lenézőleg biggyesztette a száját.

— Bizony sokra is mennek kegyelmeitek Katalin királlyal! Olvassa csak végig VI. Kelemen bulláját, a »Perhorrescunt animae«-t, amiben Jánosnak még a hiveit is kiátkozza őszentsége, amiért kezet csókolt a szultánnak Mohács mezején! Nem sokat adok én azért a tótért!

— Ez a beszéd! — dűnnyögött Majlád. — Rég itt az ideje, hogy egy jóra való keresztény fejedelmet kapjunk. Jöjjön Ferdinánd!

— Hogy a német vazallusai legyünk? Láttuk már, mit akarnak! Hübéres tartományá süllyesztani Magyarországot.

Rádul elunta a sétálást. Megállt az asztal előtt.

— Jól beszéltek, urak! Nektek se az olasz nem

kell, se tót, se a német. Talán tik is ugy gondolkoztok, mint a zákányi országgyűlés, amelyik — hallom — a töröknek akarja odaárendálni az országot? No akkor várjátok meg inkább, hogy melyik falja föl a másikat, aztán szolgáljatok annak!

— A magyar nem szolgált soha senkinek! — ömölte el a vér Kun Kocsárd bikanyakát.

— Nem, míg meg tudott állni a maga lábán. De mit kezdtek mostan?

Az urak komoran néztek össze. Hallgatott mind. Végül Kun Kocsárd mégis megszólamlott.

— Fene teremtette, igazad van, bojár!. Átok alatt nyögünk, nem sokat uraskodhatunk. Ez a fránya talián mégis csak János embere, akárhogy vesszük! Adjuk meg hát, amit kért, legalább letakarodik a nyakunkról, ha megkapta a magáét!

— A pénzt elhiszem, hogy zsebrevágja, de odébbállni nem fog, míg Erdélyt is a szekere elé nem fogta! — Legyintett Teleky. — Ez sohase hágy csukott ajtót maga mögött.

Rádul hunyorgott.

— Megszállja a váraitokat, rátok nyergeli az embereit.

— És megfertőzteti a házaitokat — bölintott Teleky.

Nehéz csend követte szavait.

Kisvártatva Apor emelte föl a fejét.

— Sarcot vet — mondta.

Kenedy a homlokát törülgette csipkés kendőjével.

— S az asszonyok? Mi lesz az asszonyainkkal?

— A budai gychenna!

Megint elakadt a hang.

Péter fölkelte és kigombolta nyakán a dolmányát. Odatartotta forró fejét az orgonázva bugó bőjti szélnek.

Patócsy emberelte meg magát először. Félkönyökén előbbre csuszva, szállt Kun Kocsárdhoz.

- Mégis a kegyelmed első szándéka volt a helyes.
- Mennyiben?
- Agyon kell csapni ezt a vipera-kölyket!
- Veszetté akarnád dühíteni az apját? — sziszszent föl Rádul Stefán.

De Miklósnak pártja akadt. A fiatal Apor. Két ujjal lefricskázva egy rászállt bagoly-toll pelyhet, vetette oda foghegyről:

- Ej, mit! Belekötök és levágom.
- Duellumot értesz?
- Azt.

A bojár nevetett.

— Legföljebb aqua tofanára hijhatod ki, uracskám! Ezek ugy szokták.

Apor elhallgatott. Majlád állt elő:

— Száz szónak is egy a vége, oldjuk meg az erzenyt! Fizessünk inkább Grittinek kétannyit, mint amennyit kér. Fizessünk adót, hübert, vagy akárminek tiszteljék, csak maradhassunk tőle nyugton. Inkább vásároljuk meg a békét egy okos meghajlással, mint hogy bárd alá prédáljuk a fejünket, esztelen gögből. Tanuljanak kegyelmeitek bölcös óvatosságot a szászoktól!

— És jó memoriát, türelmes várakozást tőlünk! — helyeselt a bojár.

A tanakodás hirtelen megszakadt. Csönd lett. Rengő erejének teli pompájában, nyugodt méltósággal a vajda óriás-alakja egyenesedett föl.

— Elhallgattam eddig a tekegyelmeitek beszédjét, — mondta. — De itt az idő, hogy magam is föl-emeljem a szavam. Nem meghajlás kell ide, mint Majlád uram tanácsolja! Mert meghajolni csak könnyű, hanem fölemelkedni, az nehéz. A kigyó farkára tapodni is esztelen dolog volna, mint ezt Apor és Patócsy Miklós öcséim ajánlják. Ha egyszer lépésre szánkozunk, hágjunk a fejére! Ott van Gritti maga! A magyar még sohase uralt senki idegent. Most egy jöve-

vény olasz rabszolgaságába essék? Ha a követelt pénzt és katonaságot neki megszavazzuk, magunk leszünk okai az ország teljes leromlásának. Ennek az állapotnak végét kell vetnünk, gyökeresen.

Szünetet tartott és körülnézett. De senki se szólt ellen. A szemek tisztelettel függtek a váradi püspök fejedelmi alakján.

A vajda hát folytatta dallamosan zengő, mély orgonahangján:

— Nem a behódolás, nem a megalkuvás a jövőendő záloga, urak! Nem koldulni kell az életért, hanem küzdeni. Mit várnak kegyelmeitek idegenektől? Nem másra való az egy se, minthogy árkot vágjon közénk, akik egyek és szabadok vagyunk ezen a földön, mint voltak az eleink s legyenek az utódaink is, valameddig Erdély Erdély marad. Az idegen csak arra jó, hogy egymásra uszítson, bennünket és pártokra szaggatva, ami egy volt s erős, uralkodjék azon, ami széttöredezett és gyöngé. Ébredjünk önmagunkhoz! Vegye Erdély saját kezébe a sorsát!

— És az ország? — reccsent föl Kun Kocsárd hangja.

A vajda arcán fájdalom borongott. De a szava szilárd maradt.

— Az ország szertehullt. És nincs ma kéz, nincs mód, nincs lehetőség, ami egybeforraszthatná megint. Az én szóm ez, aki elsőnek álltam János király mellé s aki jól tudom, hogy sulyos ígét ejtett ki a szám. A király szép magyar lángjai belefultak a nagy szláv mocsárba. Utat világítani nem fognak többé ennek a megkinzott népnek. Ezt az országot beteggé fertőzte ezer megaláztatás és a nyomoruság. A szétszaggatott testben nem is maradhatott egészséges a lélek. Nem az ő bűne s pálcát törnünk fölötte égbekiáltó bűn volna. Fajárulás! Hanem a drágán fizetett tanulságot a magyar holnap számára leszűrnünk, kötelesség. Éljen

tovább, ami élni bír! Ez a jövő parancsa. A magyar holnap kovásza — kimondom — mi vagyunk.

Az urak hallgattak. Kun Kocsárd szeme gyanusán fénylett. Patócsy is köhécselt. Teleky messzifutott lélekkel révült előre.

A vajda folytatta.

— Előttünk perzselődik fel, omlik, tűnik minden, ami gyom, ami széthulló és ami nem állja a vihart. Keserves pusztulás! De ezen a siralmas romlason egy új világ születik. Ez hozza el a mi óránkat! Készüljünk, hogy lehessünk a holnap Magyarországnak dus lelki éléstára! Új sziv, új hus, friss csontok. Televény, amiből az új élet gyökerei kisarjadzhatnak. Addig pedig legyen ez a föld a megértés hazája, ahol melegágyat lelhessenek a tudományok, az ősi erkölcsök, a türelem, az egyetértés s ahol minden Erdélyszülötte egyforma. Négy vallás szabad hona, a tiszta művészetek klasszikus országa, bontsa ki most magából-tollasodott szárnyait és az erdélyi magyar romlatlan turáni szellemét. Virágoztassuk termővé a mi sajátos nemzeti értékeinket, hogy lehessünk szilárd kapu kelet és nyugat közt, hogy lehessünk vasból vert láncszem őszinte barátságok, — de acélból kovácsolt pallos ha kell, a gyűlöletek közt.

— Fiát! — buggyant ki Kenedy ur, csorduló lélekkel.

S az arcok kiszinesedtek.

— Mi a tennivaló? — pattant föl Miklós fiatalos hévvel.

— Az, ami Krisztus halászaie volt. — Felelt a vajda. — Menjenek szét tekegyelmeitek az ég minden tája felé és költsék fel Erdély szunnyadó szívére. Föl kell járni a kuriákat, benyitni a jobbágykunyhókba is! Mindenkit megnyerni és kioktatni, hogy az adott parancsra: talpra! — már kiki tudja, mi a dolga s hol a helye. Aztán fogadjuk karddal, bát-

rak, férfiak és magyarok módjára azt, aki a fegyver hatalmával jött ránk.

Majlád ur hunyorogva nézett maga elé.

— Csak attól tartok, Ferdinánd rossz néven venné ezt a beavatkozást.

— Ha jobban meggondolom, János király ellenséges cselekedetnek fogja itélni, — hökkent meg Kun Kocsárd a maga sikerétől.

Rádul is az üstökét vakargatta.

— Ferdinánd! János! Nagyobb baj, hogy mit mond majd a török?

— Ej, török, török! Hisz' ez országos rebellió lesz! — duzzadt meg Teleky homlokán az ér. — Ki vesz magára ekkora felelősséget?

— És Gritti bosszuját?

A vajda ökle ledobbant a domboru mell közepébe.

— Én, — felelt kurtán.

Az urak felszökdöstek.

Nem volt itt többé semmi ellenvetés! Az a nagy fekete mágnes, az a teli erő, magához sodorta a legóvatosabbakat is. Majlád ur termett elsőnek a vajda elé. Kun Kocsárdnak csak a balkeze jutott.

— Hozom a hadaimat! — kiáltott.

— És én a szászokat!

— Jövünk mind, — adott kezet a bojár is.

— Fogarason, Majlád uram várában gyülekezhet a sereg.

— Elvárom kegyelmeiteket! — nőtt meg a szászok követe.

A vajda alig jutott szóhoz.

— Megálljunk, urak, ésszel igazodjunk! — mosolyodott el szép komoly mosolygásával. — Kerüljük az oktalan feltűnést, ne provokáljunk! Fogaraszük is lenne annyi népnek, mint amennyire számitok, ha kegyelmeitek mind derekasan kitesznek ma-

gukért. Meg aztán hátha Gritti még meg is gondolja a dolgot? Jobb szétoszlanunk, dolgoznunk és várunk, míg én kegyelmeiteknek a jelszót megküldöm. Akkor meg Fogaras alatt, a nyílt mezőn találkozunk.

— Felmér! — bölintott Majlád.

— Igen. Ez a jelszó.

Az urak egymásután nyujtották kezüket, néma szorításra.

Péter kioltotta a szövétnek lángját. A kastély udvarán harsányat kukorékolt a kakas. Várad felől pirkadt az ég.

A vajda kimutatott az ablakon:

— Virrad!

VI.

Szent Jakab hava megmutatta Gritti szándékát. A senor valóban Erdélynek tartott. Hogy milyen hatást tett rá a készülődő felkelés híre, kitünt abból, hogy Éliás bojárt felkötötte a Duna partján, amiért nem adott elegendő csónakot az átkeléshez. Majd Volád ellen fordult.

Az erdélyi vajda jól fölszerelt derék bihari dandára készen állt már addigra. Előre küldte Patócsy Miklós vezetése alatt.

Aztán végigvágott Erdélyen a jelszó:

— »Felmér!«

Gyalu vára s Moldvaország felé egyszerre megelevenedtek az utak. Ponyvákkaletakart, tengelysüllyedésig megterhelt rakományos szekerek hosszú sorai kigyóztak rajtuk. A kutya se ugatott utánuk, az is tudta, mit szállitanak, meg hogy milyen célra. A népet kiáltványok hívták fegyverbe. A módosabb emberek saját költségükre készültek fel, a közrendűek közt pedig a vajda osztatott harci szerszámokat.

Ő maga fényes kísérettel, lassan indult Felmérnek. Előbb még vargabetűt is csinált Palota fele. Csak annyi időre, míg a nagyasszony áldó kezét megcsókolhatta, míg Czibak Péterné ifiasszony új galandot fűzhetett a kis Imre hacokájába és míg a gyermekek még egy sürgőset lovagolhattak azokon a csudamódon galoppozó, hatalmas térdeken. Akkor lesietett a kastélyudvarra s mire a bucsut-lengetők fölértek a szakállszáritóba, már el is nyargalt a váradi uton.

A kis csapat vigan haladt a zöldelő hegyek lankáin. A tarka köntösök, villogó fegyverek, mókás kurjongatások közt el is oszlott a felhő arról a borus homlokról egész. Az a hirtelen támadt szorongás, amit akkor érzett Imre, mikor a nagyasszony fonyadt kis öreg kezét az ajkához vitte és a kis Imre parányi szívét a magáén hallotta gyengén tiktakkolni, most mind örömmé vált.

Hisz' értük megy tenni, amire készül s ami kötelessége! Értük és Erdély többi nagyasszonyáért, magyar magból sarjadt apró huszárjáért, hogy janicsárok ne legyenek belőlük holnap s az apjuk fejét ne nézzék dárdavégről, idegen szemmel, idegen szíivel egyszer, ha majd megnőnek.

Eltaposni a kigyót, ha annyi feje volna is, mint a lernai hidrának!

A mindenható Gritti?

Hát aztán!

Csak nem enged balsejtelmeket urrá lenni a lelkében egy ilyen jött-ment, orgyilkos kalandor miatt, mint a velencei? Ó, aki száz hadat megjárta, ezer-szer nézett szembe a katonadologgal? Ó, aki ép ésszel és acélos karral jött el Mohács alól is?

Elüzte felhős kedvét s végigmosolygott a bolondozó, szép-szál bihari legényeken.

Mohács alig a tegnapé. És lám, ez a kis had már talpon áll, már zsendül a jövő vetése! Semmi

se veszett kárba, semmi áldozat nem esett hiába. Ezek a fiak már a veszedelmek kovakövén csiholódtak férfiakká. Nem acsarkodnak, nem is tespednek: dalolnak és gyürkőznek. Az arcuk tulipiros, csattanó élet. Csak a szájuk szélén van egy nyilhegynyi kemény vonás s a szemük közt egy mély harántredő.

Igy jó ez. És így, ezeknek az élén járni, ezeknek példát mutatni illő ahoz, akitől a felső rendelés megtagadta a családot, meg, a maga céljainak valóraválását. Lám, az áldozatért busásan fizet a Teremtő keze! Ezek az új életet virágozó rétek az ő kárpótlása azért az áhitott sirdombért is, amit megtagadott tőle a mohácsi éjszaka. Ez a szabad kis ország nem temető! Az élet ígérete. A távolból előkéklő drága Királyhágó, a sziklákról lerohanó, kristályvizü patakok, az ezüsthátú halak, az erdők fejedelmi vadjai, a szántóföldek termő hantjai: a jövő kenyere.

Ráérősen kigyózott át Erdélyen a kis csapat. Szinte csak akkor vették észre, hogy mélyen bent haladnak a kincses katlanban, mikor Székelyvásárhelynél szembejött rájuk Patócsy Miklós.

A fiatal katona levertnek látszott. A Fogarasban összeült szövetséges urak izenetét hozta.

— A velencei Erdély kapujához közeledik, bátyám, — mondta. — Követe, Dóczy János alkormányzó megjelent a fogarasi tanácskozáson, előterjesztette ura szándékát és tárgyalásba kezdett. Gritti serege időközben megszorodott Volád csapataival, akit Moldvában megtámadott és a vajda szorongatott helyzetében, kényszerült behódolni Grittinek. Most ott áll mellette egész erejével.

— Ezzel számoltam, — legyintett a vajda.

Patócsy hümmögött.

— Bátyám, a szászokra se építhetünk, sajna.

— Miért?

— Dóczy lekenyerezte őket a gubernátor ígére-

teivel. Azon kezdte, hogy Gritti nem táplál, nem is szíthat ellenük semmi ártó szándékot, minthogy Ferdinánddal barátságos viszonyt tart fenn. A szászok erre gondolkodóba estek. Aztán mindössze annyit kívántak, hogy Gritti kerülje el Erdélyt. Dóczy megnyugtatta őket. Nem Erdély ellen jön a kormányzó, hanem csak a saját személyes ellenségeivel akar leszámolni, akik a fejére esküdtek! Akinek tiszta a lelkiismerete, az menjen elé Brassóba, mutassa be neki hódolatát és a hajszála se fog meggörbülni. Ő pedig azonnal elhagyja Erdélyt, amint a maga dolgát elrendezte.

— Mit feleltek a szászok? — pillantott föl a vajda kurtán.

Miklós vállat vont.

— Már össze is szomszédolták a pénzt. Majlád indulásra készen vár a követséggel. Mennek Brassóba. Azt izenik az urak, hogy a szászság határozata után kevés volna az erőnk megmérkőzni Gritti és a moldvai vajda egyesített hadaival. Ugy gondolják, legokosabb lenne, ha velük tartanánk. Épp ezért maguk is tárgyalásba kezdtek Dóczyval és azt ajánlják bátyámnak, — fejezte be Patócsy a küldetését — gondolja meg nagyságod is a dolgot! Ne csináljunk most semmit. Várjunk kedvezőbb alkalmat. Tegyen ugy kegyelmed, mint Volád, aki elébb szintén haddal ment a velenceire és mégis, az ajándékai kiengesztelték a kormányzót, aki megbocsátott neki. Kérik nagyságodat, hogy mindnyájuk jóvoltáért küldjön ajándékokat a gubernátornak a maga nevében, ők majd elintézik a többit, amint arra Dóczy ígéretét bírják is.

A vajda figyelmesen hallgatta végig Patócsyt. Aztán ráemelte a tekintetét.

— És ti hisztek Dóczynak? Hisztek a velencei kigyónak? Nem volt elég a csalódásokból eddig? — kérdezte. — Ám jó. Legyen. Ha azt gondolják, hogy

ezen fordul meg az ország sorsa, ne panaszolhassák az urak, hogy a kérésük hiába esett. Elküldöm az ajándékokat Grittinek még ma! De vissza nem fordulok többé. Az uraknak meg azt ízenem: senki se mozduljon Brassó felé! Hagyjátok a szászokat menni, ha akarnak. A jelszó marad: »Felmér«. Gyülekezünk.

Patócsy azonnal fordult, indult, amerről jött.

Mikor elment, a házi kapellánusáért küldött a vajda. Horváth Péternek hívták a jámbor embert. Közölte vele, hogy követségbe kell mennie, Brassóba. Ott várja be Gritti megérkezését. Aztán adja át neki személyesen a vajda ajándékait.

A vaspántos utiládához lépett, felnyitotta. Egy tarka selyemkendőbe kötött, arannyal kivert ékszeres ládikát emelt ki belőle. Fölpattantotta a zárat s egyenkint válogatta bele a drágaságokat.

— Ime, ez az arany karkötő! A gubernátor nemrég szövetséget kínálgatott nekem, kamarása, Della Valle útján. Éppen jó lesz rá válaszul. Két arany bilincs. És itt ez az aranylánc! Zsinegfonásu munka. Török szokás, érthet belőle... Ezeket az ékköveket emlékeztetésül küldöm neki. Ugyanennyi van a magyar koronában. Ne panaszkodhassék, hogy mielőtt a pokolra jut, megraboltam! Ez az aranyserleg elkél az aqua tofanához, amit a magyar királynak szánt. Hanem, hogy addig se álljon üresen, megtöltöm egy erszény arannyal. Hamar szüksége lehet rá. Mert azt minden emberfia tudja rólam errefelé, hogy félöklömmel leütök egy bivalyt, egy szapu buzát magam fölvetek és nincs az az üllővas, amit át ne hasítana a kardom. Bizony nem fog olcsó pénzért bérgyilkosokat kapni ellenem! Hát ne sópánkodjék, hogy sokba kerültem neki. Ugy — csapta le a ládika födelét. — És most eredj, fiam! Dolgot végezve Felméren megtalálász. A válasszal, ha ugyan lesz, majd ott keress.

Horváth Péter elment, a vajda meg folytatta tovább az utját kíséretével, jókedvűen, bizakodón.

Csak Felmér alatt rándult egyet a szive.

Egy teremtetts lelket se talált a táborhelyen.

A barna bronz-arc elkomorodott egy pillanatra. De aztán gyorsan földerült megint.

Ugy látszik, akármilyen komótusan jődögéltek, mégis sietett. Az égi csillagok alig hogy a Szüz jegyébe fordultak, Kisasszony hava alig köszöntött be.

A jó urak bizonytal azon versenyeznek, hogy ki ver föl derekabb hadat, ki hoz több segítő kart, csillogóbb fegyvert! A nagy tömegek lomhán mozognak, mint a hullám, mert utjukban is feszegetik a sziklát, mossák a lelkek partját és görgetik az egy, a közös erdélyi mederbe az emberkavicsot...

Van idejük! Gritti martalócai még talán a kin-eses földre se rakhatták a lábukat!

A kis csapat letáborozott a Felmér-patak partján, közvetlen a nagy erdőségekkel, mosolygós szőlő-hegyekkel lankázott község alatt.

A vajda várt.

VII.

Eltelt egy nap, két nap, a harmadik is alkonyatba bányadt, de azok az emberkavicsot görgető, nagy sereghullámok csak nem akartak beletorkolni a közös mederbe! Csak nem érkezett, nem látszott, nem is hirlett senki, semmi. Végre negyednap hajnalán az köszöntött be, akire a vajda legkevésbé számított. Péter Péter.

Imre meglepetten ment a poros jövevény elé. A kapellánus alig állt a lábán. Látszott a gyürt, fakó arcán, hogy ágyat, élelmet, pihenést nem ösmert, míg ideért.

— Szalve reverendisszime! — köszöntött rá. — Ugyan mitől futott így meg, mint akit tatárok kergetnek?

A pap homlokát törülgette. Aztán alázatosan megcsókolta azt a gyűrűs vaskezet és aggódva hunyorgott a sátor felé.

— Ha Eminenciád megengedné...

— Ejnye-ejnye! Olyan nagy titok?

A páter ijedt szeme megkapaszkodott a püspöke nyugodt, fölényes arcán. Mélyet sóhajtott.

— Áldott legyen az Ur neve, hogy még idejében érkeztem, atyám!

A vajda megveregette a lelkendező kapellánus vállát. Kézenfogva vezette a sátorba. Ott kivont egy tábori széket és leült. A papnak is helyet mutatott.

— Hallgatlak fiam, beszélj!

A páter köhécselt.

— Nagyságos uram és atyám, szembevoltam a gubernátorral.

— Már megérkezett Brassóba?

— Hetedikén vonult a városba.

— Békével, vagy erőhatalommal?

— Triumfátorként. Olyan pompa közepett, amittől elkáprázik a szem. Török módra volt öltözve, aranyban, selyemben. Turbán helyett cobolyprémes süveget hordott. Az utcákon pénzt szórt és szétosztatta azokat a ruháit, amiket egyszer már viselt. Szabadon eresztett egy csomó rabszolgát, így kevélykedett be, ötszáz forintos paripán. A ló szerszámja merő arany.

— A szokott szemfényvesztés! — Legyintett a vajda. — Budán is így kezdte. Letáborozott?

— Le. A Fortyogó hegyen. Vele van a kisebbik fia is, a tizenkét esztendőös Péter. Társzekerek hordták utánuk a rengeteg drágaságot, ékköveket, arany-ézüst marhát, vég selymeket és a pénztárt.

— Mekkora erővel van?

— Négyezer főnyinek mondják a testőrségét.

— Talpasok?

— Vagy ezer. Kétszáz janicsár a szultán testőrségéből, a többi lovas. Török szpáhi és magyar kopjások. Kétszázötven sátort számoltam össze a tábor-szálláson, míg köztük ógyelegve vártam.

— A megbízatásom elvégezted?

— El. Átadtam az ajándékokat hiány nélkül.

— És mi a válasz?

A páter nagyot nyelt.

— Jaj, — felelte, — hosszú sora van annak, eminenciás uram! A Mindenható különös kegyelme, hogy nem pokolra kárhozottan kerültem ki az Antikrisztus barlangjából! Én szegény együgyű, aki bízam emberekben, szóban és becsületben! Kevés hijja, hogy Judása nem lettem nagyságodnak!

A kapellánust előntötte a visszaemlékezés keserősége. Ugy remegett a jámbor, hogy a vajda alig győzte nyugtatni. Nagynehezen kapott csak lélekre.

— A velencei maga vette át tőlem az ajándékaidat, eminenciás uram. Ott ült fényes udvara és a testőrei közt egy trónuson, mikor valahára beengedlek hozzá. Egyenkint szedegetett elő a lábából minden darabot. Forgatta, nézte és megmutogatta őket az uraknak is. Végül odaintett. »Mondd meg a gazdádnek, páter, hogy üdvözlöm. Megértettem őt. Köszönöm. És a szándéka szerint fogok cselekedni.« Aztán elbocsátott.

— Ennyi volt az egész?

— Nem. Kevéssel rá Dóczy ur keresett. Nagy erszény pénzt hozott nekem ajándékba. Megbizott, adjak elő eminenciádnek mindent, amit láttam. Hogy a kormányzó nem haragszik többé, sőt igen örült az ajándékoknak és kéri a vajdát, fogadná el az ő felajánlott barátságát. Legyen szent a béke s üljük meg rá az áldomást együtt. A gubernátor vendégeként és barátsággal vár, ezt az izenetet hozta Dóczy János.

És én már készültem boldogan indulni ide hozzád, mikor a Gondviselés küldöttje megállított! Nézd, atyám, nézd! Ebben az erszényben van a te Judás-pénzed! Ezzel akarták elaltatni a te szegény szolgád lelkét, a kárhozatba! A te fejed ára ez, uram!

A jámbor embernek könnyek lepték el a szemét. Elutálkozva szórt egy marék ezüsttallért a vajda lábai elé.

Czibak Imre szeliden nyugtatta a háborgót.

— Isten akarata erősebb, látod, mint a latroké. Csillapulj, fiam! A lesvetők szándéka ellen rajtam kívül még sokaknak van szavuk. Erdélynek s az erdélyieknek. Maholnap beérnek a seregeikkel.

Hirtelen elhallgatott.

Mintha oroszlánkörme volna minden szónak, a kapellánus felnyögött.

— Mi bajod, páter?

— Uram, uram! Hiszen ez az éppen! Akit én megláttam, a Gondviselés intő jele, Kenedy Ferenc volt.

— Kenedy? A Gritti táborában?

— Ugy van, kegyelmes atyám! Kenedy Ferenc, Majlád, Teleky, Kun Kocsárd, meg a többi urak, de még az öcséd, Patócsy Miklós is, mind ott vannak már Brassóban a velencei mellett, vele egy sátorban, egy asztalnál.

A vajda felszökött.

Mint Erdély kivesző, fejedelmi vadja, rázta meg a busa, szürkésen hamvazkodó fekete bölény üstökét.

— Kenedy? Kun Kocsárd? Teleky? Patócsy? — kiáltott olyan hangon, hogy a sátor ponyvái megrázkódtak tőle. — Grittinél? Lehetetlen!

— És mégis így van, uram. Bár inkább ott vesztem volna, mint hogy ezt a fájdalmas hirt én hozzam ide!

A vajda közelebb lépett. A hatalmas testnek remegett minden porcikája. A büszke, dacos száj kö-

rött meglágyult az a mély, keserű vonás, szinte gyermekesen, szinte esdeklőre. És mintha különös fontossága lenne annak, hogy a másikat meggyőzze, megint rábólintott.

— Lehetetlen az, fiam!

A páter tenyerébe temette arcát.

— Magam szemével láttam őket, a fényes vacsora-táblánál. Gritti jobbján Volád, balra Majlád, Teleky, Kun Kocsárd és Kenedy Ferenc. Azon-
tul Dóczy János, Batthyány Orbán, Ghiczey István, meg a többiek. Én ott settenkedtem a sátor körül, hogy hátha észrevennének. Észrevettek. Jöttek nem-sokára egymásután.

— Beszéltél velük?

— Igen uram.

A vajda fölemelt karja egyszerre lehullt, ölmos fáradtsággal. Csönd lett. Csak a nehéz, ziháló lélek-zetvétele hallatszott. Aztán elmúlt az is. Megdőccent, mint aki álomból ébred. Vontatottan tett néhány lépést és mintha végehosszatlan utról érkeznek, lassan lebecsátkozott megint a székbe. A dult arc hely-resimult, a szemek tiszta tükre fénylett, mint más-kor, csak a száj körül fagyott különös élesre az a keserű vonás.

A vajda intett.

— Hallgatlak.

És megtámasztotta a karját félkönyékre s fél-tenyerébe azt a büszke, szép fejet, melyet mintha roppant terhek sulya nyomna mostan.

A kapellánus halkan morzsolta:

— Majlád ur jött ki legelsőnek a sátorból. Hogy meglát, félrevon és azt mondja: »A szászok mindég Ferdinánd hivei voltak, a gubernátor pedig komolyan akarja a békét Wiennával. A dolog úgy áll, hogy ma egyedül neki sikerülhet barátságban élni mindenkivel. Törökkel, némettel és magyarral egy-aránt. Mindet a kezében tartja. Izenem a vajdának,

hogy sikerült ígéretet kapnom tőle a Szerémség visszaszerzésére, valamint arra, hogy több háboru nem fogja sanyargatni ezt a szerencsétlen országot. Abban a reményben tettem, amit tettem, hogy bővebb megfontolás után a vajda jóváhagyja és ő is hasonlóképp cselekszik. Semmi célja az elhamarkodott kalandosságoknak! Ha Gritti nem tartaná be, amit ígért, holnap is ráérünk leszámolni vele.

A vajda félbeszakítás nélkül hallgatta a páttert. Mikor az kérdőleg ránézett, csak intett.

— Tovább!

És a pap folytatta:

— Aztán Kún Kocsárd ur áll elém. Köhécsel, a körmeit nézdegéli. No — mordul rám — mondja meg tisztelendőséged Felméren, hogy Kún Kocsárd János király csapatait vezeti. A király tavasz óta békét kötött Ferdinánddal és megtiltotta nekem, hogy bármit tegyek a gubernátor ellen. Igaz, szavam köt a vajdához, de a királynak meg esküt tettem. Ahoz kell tartanom magam. Tisztelendőségték, mint papok, tudhatják ezt legjobban. A váradi püspök, remélem, nem is kíván hitszegést senkitől. Mire is volna? Ugy látszik, nem olyan fekete az ördög, mint amilyenek pingálják. Kár lenne elsietni a dolgot. Várjunk! Ráérünk.

A vajda bólintott.

— Tovább!

— Volád jött ki aztán, — lélekezett neki a kapellánus. — Már tudtam, hogy ő se fog kimaradni a sorból.

— Mit izent?

— Azt uram, hogy ő állta hűségesen, amit fogadott. Nem küldött se katonát, se pénzt Grittinek. Erre ráestek. Egymagában nem dacolhatott a gubernátorral. Mellé kellett szegődnie.

— Rádul Stefánnal mi lett?

— A velencei kínvallatással szedte ki belőle, hogy

ki volt az összeesküvés lelke. Azt izeni Volád, vigyázz uram a fejedre, mert Gritti mindent tud rólad!

A vajda vállatvont.

— Nem beszéltél a főurakkal?

— De igen. Kenedy ur azzal jött nekem: »Nézd csak, te pap! Mondd meg a vajdának, hogy többed-magammal jöttem át ide! Mert olyan hírek keringé- nek róla, hogy őt se a honfiui szerelem tüzei ám a gubernátor ellen, hanem a maga érdeke! Harag- szik, amért János király a háromszázezer aranyforint adóssága fejében nemcsak a raguzai köztársaság és Szeged város évi adóját, de még valamennyi ma- gyar püspökség jövedelmét is zálogba csapta Gritti- nél. Félti a stalluma jövedelmét! Félt attól is, hogy a gubernátor nem erősítené meg a Báthory halálával elfoglalt vajdaságában és elszedné tőle Vajdahunyd várát, amit ellenére foglalt el. Hát ezek a hírek nagyon keresztbe-akadtak a torkunkon! Szél nélkül nem zörög a haraszt! De ha a te gazdád megbizonyosítja, hogy hazudott a fáma, akkor készek vagyunk őt meg- követni és mellé állni.

— Mást nem izent?

— Azt, hogy Rádul Stefán vallomása óta igen ingerült a nagyur. Földhözvágta a fővegét s azt mondta: »Ez a süveg nem alkalmas két fejre! Csak egy fejen maradhat meg!« Már pedig azt semmiképp se szeretnék az urak, hogy nagyságodban bármi kár essék, ami egész bizonyosan megtörténnék, ha tovább dacol a velenceivel.

— És az öcsém? Patócsy Miklós? Az nem hírelt? — pillantott föl a vajda hidegen, mintha meg se hal- lotta volna az óvást.

A kapellánus mélyet lélezett.

— Indulóban találtam hazafelé. Azt mondta könnyel a szemében: »Magunkra maradtunk, tisz- telendő atyám! Semmit se kezdhetünk. Bár a vérem minden csöppje forr, mégis azt izenem: várni, várni,

várni! Majd jön kedvezőbb idő és azok, akiket szép szóval, hazudozással, meg hizelgéssel magához édesgetett a bitorló, ráébrednek a valóságra. Én esküszöm a Krisztus öt sebére, hogy addig egy fia-embert el nem bocsátok! Eljöttem Brassóba, hogy minden további veszedelemnek elejét vegyem. A velencei tudomásul is vette a vajda békés szándékát s biztosítja általam legjobb hajlandóságáról.»

— Több híred nincs?

A pap elborult.

— Bár ne volna! De van, fájdalom. Én már Voládnál gyanut fogtam. Még inkább Kenedynél. Sehogyse vágott a dolog Dóczy izenetével. Gondoltam, alaposabban utánajárok a históriának. Amint ott tépelődök, hogy mit is kellene tenni, csak látom ám, hogy Dóczy János és Batthyány Orbán lopakodnak kifelé a velencei sátorából, ahol hangos muzsika mellett állt a tivornya. Én se rest, utánuk! Látom, hogy a táborba igyekeznek. Egymásután járnak fel az őrtüzeket. Nagy zsoldért ajánlkozókat keresnek egy csapatba, amelyik száz janicsárt és kétszáz lovaszt számlál. Össze is válogatják a java legényeket. Egy agától aztán megtudtam két tallérért, hogy ide, Felmérre szánták őket. Ezer arany jutalmat tűzött ki a velencei annak, aki eminenciádat megfogja, másik kétezret annak, aki be is szolgáltatja.

— Szép, — mosolyodott el a vajda. — Még eléggé megbecsült a tallján!

— Könyörgöm, uram, ne vedd tréfára! A csapat utban van azóta. — Kulcsolta össze kezeit a kapellánus esdeklőleg. — Ó, higgy nekem, uram! Ugy igaz minden, ahogy mondtam! Judás-pénz volt, amit Dóczy nekem adott, fizesse vissza neki az Isten!

A vajda főlemelkedett. Kezét a szent haragban izzó ember veritékes homlokára téve megáldotta.

— Fiam, te elvégezted a dolgod. Legyen veled

Krisztus békessége. Most menj, pihenj és lakozz.
Ha majd szükségem lesz rád, hivatni foglak.

Péter atya megcsókolta a püspöke halász-gyűrűs
ujját és jámboran kiballagott a sátorból.

VIII.

A vajda hosszan nézett a távozó után. Nem lát-
szott rajta se harag, se fölindulás. Csak valami vég-
telen, apás, fájdalmas megbocsátás.

Magára hagyták hát mind! Mind, akikben bi-
zott, akiknek hitt, úgy, hogy a saját fülét, szemét is
lehazudtolta volna értük. Magára hagyták botorul,
akikért élni, munkálni, mindent kockáztatni akart!

Felsőhajtott és keserűen ingatta a fejét.

Tisztán-világosan látta a dolgokat.

Igen, az elvetett mag megfogant és szépen kikelt
a jó talajban. Erdély népei fölismerték az erdélyi
gondolatot. Az eszme lelkekbe csordult és tervekbe
szökött. De mit ér, ha az induló lábak alól a döntő
pillanatban kifutott a talaj? Lám, leszakadnak az
alig egymásba font gyökérszálak!

Erdély népei nem biznak egymásban. Más a
belső adottságuk, más a végső céljuk, rendeltetésük,
szokásuk, vérük, erkölcsük. Mind a maga fölényét
építgeti és mind kívülről várja, rokon-ajándékba,
hozzá a segítséget.

A szász Wiennára esküszik és Ferdinándtól re-
méli a közös germán vér diadalra lobbanását. A mold-
vai vajda szárazan igyekszik tartani a puskaport,
mig nagy latin-álmát virrasztja. Az erdélyi magyar
pedig egyre a Királyhágó palánkján keresgéli a rést.
Az önálló cselekvéstől elbátortalanította a nagy össze-
omlás rianása, amivel az egységes anyatestről le-
szakad.

Ó, nem gyávaság ez, amit itt lát maga körül!

Nem. Erdély érzi már, hogy a holnap csiráit magában hordozza, hogy vehes a magyar jövődtől. És éppen ezt az élő terhét óvja ösztönösen minden kockázatos mozdulattól.

Hogy lehetne fölrázni? Meggyőzni arról, hogy a bethlehemi csillag Felmér fölött már valóban megjelent? Most vagy hisz és összefogódzva indul ez a nép, vagy rádülnek Sion falai s a magyar holnap az utolsónak maradt romok alá temetkezik, menthetlenül.

A vajda fölkel s nagy, dobbanó léptekkel mérni kezdte a tágas sátort. Széles halántékain csomókba duzzadt az ér a megfeszített gondolkodástól.

Hiszen a pásztorok jártak az éjjéli mezőkön és nincs hajlék a fényes kastélyoktól le a jobbágy-kunyhóig, ahol ébren ne virrasztana az elhivatottság érzése, a hit és a magyar katharzis sóvárgó vágya! Nem hiányzik itt semmi, csak a kirobbanás! De mi volna az a valami, ami gyújtózsínórt vezethetne a lelkek pattanó feszüléséhez? Mi lenne az az átütő szikra, ami fölgyujthatná a szent lángokat? Mi az, ami ellenállhatatlan cselekvésre indíthatná ezt a felelősségét félő, okos, óvatos népet? Valami káprázatos harci tény talán, aminek hősi dübörgése magával ragad?

Megkisérelje?

Nem várva segítő kezekre, bevágjon a maga ötven bihari legényével a Gritti hadba? Tüzelje démonokká a rábizott nyáját? Marassa beléjük a bosszu és gyűlölet mérges kigyóit, hogy veszetté dühödjének és tiznek számítson minden kardcsapásuk? Ötvenet háromszázra így lobbantson rá?

Tehetné. Ragyogó lenne a példa. De mégis, Jákob-áldozat. Ötven kalászrengető, magot érlelő fiatal élet Mohácsa a nagy viráglégió pusztulása után. Szabad ezt tennie?

A vajda csöndesen ingatta fejét.

Nem. Elég volt az áldozat, a könny, a gyász-korommal írott példa! Drága minden csöpp magyar vér. A duzzadó fiatal életek fölmozsolódnának egy kétes eredményért. Sőt talán épp ő maga segiténé olcsó diadalhoz az idegen kalandort, aki aztán értené a módját, hogy sikerét kiaknázza. Az óvatos csigák még jobban visszabujnának házaikba, a havasi medvék barlangjaikba, a pásztorok aklaikba s ott érné őket az egyetemes összeomlás. Nem, nem dobhatja oda Grittinek trónzsámolyul a rigófüttyös, nótás bihari fiakat!

De hát akkor mi a tennivaló? Mi! A behódolás, mint a többiek tanácsolják? Az alázkodás? Megalkuvás a puszta életért? Erdély vajdája megválthatja ezzel a népét? Lehet ilyen példával új hitet alapítani? Hívőket sokasítani és a sokadalom eléhezett lelkét az örök Irás két halával, öt kenyerével jóllakatni a nagy pusztaságban, úgy, hogy még a messzi sóvárák számára is maradjon a csudából tizenkét kincses kosárral? Lehet így lelkeket halászni és őket tűz-víz, fegyverek hatalma, gyötrelme és halálrettegés ellen fölvértetni?

A süket csöndben nem jött felelet.

A vajda homlokára szoritotta két kezét.

Ő, hogy hiányzott most a drága jóbarát, a szenvedésekkel és csalódásokkal teli élet támasza, nagy válságainak tanácsadója, Pál! Milyen jó volna mellette tudnia ebben a nehéz, viaskodó órában!

De már egyedül van, egyedül egész. Magános utolsó bölény az uttalan rengetegben. A fiatalság negyvenhét esztendő fekete viharfelhőjében messzeszállt, akiket szeretett, életben vagy halálban egyaránt távol, vele csak forró magyar szíve és a mindentlátó Uristen szeme virraszt.

A püspök arcán alázatos szelidség suhant át.

Panaszolhatja-e társtalanságát, mikor vele a Leghatalmasabb? A csudálatos Örökkévaló, aki a nem-

lét állapotából kihozta, aki megtanította tétova gyermeklábait járni egyenes utakon, szenvedéseket és a lódásokat bátran viselni s aki kezébe osztotta az ő farkas-kergette fekete bárányainak pásztorbotját?

A széles bronzhomlok lassan meghajolt és Várad püspöke halkán fölfohászkozott:

— Domine, non sum dignus... De csak egyetlen szikrát küldj és megvilágosodik az én véges értelmem sötét börtöne!

Megcsókolta a nyakában függő főpapi keresztet s készült visszarejteni köntöse alá. Hanem az egyik aranszög, mely a Korpuszt tartotta, megakadt a szövet szálaiban, mintha tiltakoznék az elrejtés ellen.

A püspök keze önkéntelenül megállt. Borus tekintete fölnyílt és elmeredt csudálkozva, mintha valami láthatatlan, hatalmas mágnes rántaná magához.

A sátorponyván besurrant alkonyati napsugár ragyogva aranylott a feszületen és szivárványos aureolát font az isteni vértanu töviskoronájára.

Az óriás fölegyenesedett. Hosszan, merően nézte a lehajtott fejet, mintha néma parancsot olvasna le a csukott ajkáról. A rárontó öröm hirtelen rándulása futott végig hatalmas testén. A dérlepte fej magasba szökött, a homlok redői kisimultak, a tétova két szem ragyogva fölszakadt és előre dombosodott a mell kincses halma.

Micsoda egyszerű s milyen örök-érvényű igazság volt, ami mellett botorkált vakon, ami pedig ott állt előtte! Ime, a hatalom, ami ellenállhatatlanul cselekvésre lobbant! Az erő, ami tömegeket ébreszt, új vallást alapít, sokadalmakat mozgat, eggyé kovácsol, tűz-víz ellen, gyötrelem ellen vértetni képes!

Már tudta, mit kell tennie. És ebben a pillanatban láthatóvá bontakozott az a hatalmas kéz is, ami eddig elrántott előle minden célt, minden beteljesedést, ami örvényt nyitott a választott utjai közepén, ami bete-

mette még a sir virágos katlanát is, amint ő a maga nyugvására megkivánta.

Nem azért lett, hogy szerelmezt ringasson a térdein, szédült mámorban! Nem azért küldték, hogy gyermekek tányérjában szelje apró madár-falatokra ezt a nagy, zengő, dübörgő életét! Nem azért indították, hogy elébevágjon a népjogok törvénybeirt evolúciójának, hogy homokvárat építsen a rendi elhelyezkedés csapkodó hullámai közepett! Nem parasztfölszabadítónak, nem királydajkának, nem tömegsirok ezeregyedikének, nem is vak-vezetőnek termett, hanem messzevilágító lármafának, Erdély esthajnalcsillagának.

Már tudta, mi a teendője és indult, világsúlyok terhétől szabadultan, boldogan, könnyen, hogy ne veszítsen egyetlen pillanatot se.

IX.

Előszedte az írószeres ládikát és három levelet írt egymásután. Egyet Czibak Lőrincné nemzetes-asszonynak, egyet Péter urnak, egyet Székesfehérváry Fülöp váradi nagyprépostnak. Aztán hívatta Horváth Péter kapellánust és átadta neki mind a hármat. A páternek azonnal indulnia kellett az ötven bihari legénnyel és a kísérettel, vissza, Váradra.

A felméri réten egyedül maradt a nagy vezéri sátor. A vajda csak két szolgát tartott magánál. Mikor a csapat elvonult, munkába állította őket. A sátor vázát pompás, biborral, vont-arany kárpitokkal huzatta át. A bejárat nyílására drága keleti szőnyegeket akasztatott. Majd talpig hánttatta a sátor előtt sudárodó óriás-fenyőt. Száraz gallyakból máglyát hordatott alá.

Estére, hogy a legények mindennel elkészültek,

beküldte őket Felmérre, a plébániába. Éjszakázzanak ott, a papnál.

A vajda egyedül maradt. Fölbontotta az uti ládákat, diszruháit, ékszereit, drágamivű fegyvereit mind kirakta a sátorban. Felöltözött teljes főpapi díszébe mellén aranyláncre függesztve a kereszt.

Aztán a fegyverei közt keresgélt. Egy széles, bagariabőr-tokos, matériával cifrázott, arannyal dömöckölt damaszkusi pengén megállt a szeme. Elnézte messze-tünődőn.

Az a kard volt ez, amit harminc hosszú esztendő előtt Csáky István övezett a derekára, mikor elindult ki a nagyvilágba, emberré lenni, győzködni, csalódní, a férfinevet kiérdemelni. Igen, ez a kard volt az, csakugyan! Valahonnan, nagy-nagy távolságból még mintha Fülöp atyus hangját is hallaná:

»Légy az igazság harcosa... Ne ontsd hiába felebarátod drága véré, de a magadét ne kiméld semmi igaz ügynél. És ha az Ur egyszer megbecsülne azzal, hogy az életedet váltságul fogadja, ösmerd meg a vértanuk gyönyörüségét.«

Oldalára hevederezte a kardot, aztán kitette a sátor-asztalra néhaivaló jó Czibak Lőrinc ur aranyozott fejü, roppant buzogányát. Felöltötte a vajdamentét, maga elé a vajdasüveget. Meggyújtotta a szövétneket, felnyitotta a breviáriumát és áhitatos imába merült.

X.

A langyos nyáresti szél lassan terelgette az ég végtelen karámjába szerte-legelésző föllegbárányait. A csendes éjszaka szétterítette himes fátyolát a szunynyadó világ orcáján. A mélységes borzongásban lent, a látóhatár peremén, egyszerre kápráztató világosság támadt. Üstökös pompában, szem-nemlátott óriás csillag robogott föl a mennyboltozatra.

Gyakori volt a jel ez időkben. A história-rovók már alig is ügyelték őket. De ez a csudálatos csillag még az ő kezükben is megindította a tollat.

Lángból és vérből szőtt uszálya lesöpörte az égről a halott fekete napokat, a félszeggel hunyorgó, irigy bolygócskákat s feltrónolt egyedül a firmamentum sápadt homlokára, teliszórva aranyával az éjszakai mezőt, a kékes violafényben füstölgő dombok lankáit, a harmatcsóktól szerelmesen lihegő erdők dus lombkoronáját. A rét ezerszinű virágai fölneszeltek és kitérték illatos kelyhüket, mint nappal, nap-sütésben. A patakok fehér-ezüst kigyói nesztelenül suhantak tovább, mintha félnének, hogy csobogásukkal elriasztják a tündöklő csodát.

A hallgató, bámész csöndességbe hirtelen fájdalom bele egy fegyveres csapat settengő zaja. Fogaras felül óvakodnak fölfelé, a felméri utra. Hátukig csüngő fehér kecsesipkájukon, dolmanjaikon, vörös saruikon látszik, hogy janicsárok. Előttük lovas szpáhik jönnek. Mögöttük akindzsi-kopjájukon törik meg az üstökös sziporkázó fénye.

A csapat élén három lovas. Dóczy János, Battány Orbán és Ghiczy István hadnagy. Bámulják a nagy csillagot. Aztán felhökkennek.

Ott, túl a kiserdőn, a zöldselyem róna közepén, a hirtelen elébük bukkanó fonsik visszaveri az ég sugárözönét.

Virágos halom mellében nagy, százados fenyűoszlop áll lármafát. Lángol tövétől a csucsáig. A sisetgő fénycsóvák magasra lövelnek, bevilágítják a halomka mellett vert sátor tündöklő biborbársonyát.

A bejárat fölött ezüstpajzson sárkányfogas címer, ormán Erdély vajdájának zászlaja hirdeti messze, hogy otthon a gazda.

A sátor környéke néptelen. Ameddig a tekintet ellát, sehol egy teremtetett lélek. Bokrok nem zörögnek,

fegyverek nem csörögnek, paripák nem vihognak, tábortűz nem ég. Még strázsa se áll a sátor előtt.

A vezetők összenéznek. Tanácskoznak. Aztán tiz akindzsi kiválik a csapatból. Szétfutnak a mezőn, kémlelődnek. De ők se találnak senkit. A rét kihalt. Csak a sátorban van valaki. A szőnyeg-réseken kicsillan a szövétnek sápadt fénye.

Dóczy ur megrántja a vállát.

— Annál jobb!

És lappang a sátor felé.

Nyurga, vállban előrebukó alakja egyre jobban megnő, kiegyenesedik, ahogy közelebb és közelebb ér. Most beles a szőnyeghasítékon. Arcán kigyullad egy régi ütés ökölnyoma. Nézegeti a magános virrasztót, majd visszalép. Int a fegyvereseknek.

Egy csapat janicsár előre surran, félkörbe áll a sátorbejárat előtt. Kezébe veszi pallosát. Dóczy ur számlálja őket. Az ötvenediknél bólint elégedetten. Főlemeli buzogányát és megdöngeti vele a sárkányfogas cimert:

— Hej, Czibak Imre! Adósod vagyok! Eljöttem, hogy megfizessem!

A nyult-árnyék megfordul és visszahussan a bokrok sűrűjébe.

A sátor függőnye szétcsapódik. A biborbársony keretben ott áll Erdély vajdájának öles alakja. Vajdasüvege a fején, két hatalmas karja mellén keresztbefonva. Nyugodt tekintetét lassan emeli emberről emberre. Ég és föld lobogó fényében számbavesz mindent és mindenkit.

Ghiczy hadnagyon végül megáll a szeme. Rászól csöndesen:

— Csak ennyien vagytok?

— Rajta! — sivitja Dóczy a választ.

A török orditva szökik előre. A vajda jobbában pedig megvillan a szablya, baljában magasra emel-

kedik a buzogány. És elkezdődik a titáni ütközet — egy, háromszáz ellen.

A szultán válogatott janicsárjai halomra hullanak. Roham roham után omlik össze. A sátor előtti térséget eltorlaszolják a holtak.

Most Ghiczy hadnagy spahijai próbálkoznak, széles, görbe kardjaikkal. A vajda áll és verekszik rendületlenül. Minden csapása villanó halál. Ez a horda is kezd hátrálni babonás rettegéssel a félelmes csuda elől. A vezérek ijedten hőkkennek egymásra. Ghiczy hadnagy némán bámul a hősi mirákulumra, Batthyány sápad. Siet az akindszikhöz. Dóczy János fogcsikorgatva átkozódik. Aztán egyszerre elhallgat. Eloson a bokrok árnyékában. A sátor háta mögött megáll. Kihuzza tokjából hosszú vadászkését. A sátor-tartó cölöpökhöz ugrik és csapkodja a feszítő köteleket.

Most Batthyány Orbán jön rohamra lovasaival. A fürge arabs mének kurta szökeléssel kerülgetik a janicsárhullákat. Előreszegzett kopjáik félköre megmögömlik a táncban. A kör lassan zárul és a mellének szegzett acélerdő közepén, mint szikla a hullámverésben, büszkén, magasan, sudárodik a vajda óriás alakja.

Az égő lármafa mégegyszer fellobog, mintha minden fényét, minden sugarát egybe akarná önteni a káprázatos jelenésre, aztán magába omolva zuhan végig a földön.

A sátor meginog. Árbóca hintál, a széles ponyvák, sulyos szőnyegkárpitok lomhán meglibbennek és mint a halálos sóhajtásban összehullt mell, tompa dobbanással beomlik minden. A vajda gigászi alakja, mint a mesebeli látomás, tűnik el a biborzuhatagban.

A felméri éjszakában harsányan felvonit a diadalüvöltés:

— Allah! Allah! Hői!

XI.

Gritti nagy hejehujás tivornya-asztalnál ült éppen, mikor a vajda sápadt fejét aranytálon elébe tették.

Pilátus kezét mosta.

Nem halva akarta ő Czibak Imrét!

De hasztalan volt itt az álorcáskodás. A hazug száj csak védekezhetett, míg azok a lezárt, néma ajkak — parancsoltak! A két merev szem nézett és beszélt és költögette az alvó lelkiösmereteket.

Az urak magukhoz döbrentek.

Majlád elfelejtette Wiennát, Kun Kocsárd budai levelét s Teleky a kardjához kapott.

A törvény egy lett: az *Egy*.

És a fájdalomuk bosszujára háborodott bűnösök, az uttalan holnap tántorgói, az óvatosak mind és mind a felelősség-hordozók, megbocsátó jobbot nyújtottak a meakulpát verő magyar ökölnök, kötést tettek Batthyány véres kezével is.

Kenedy zokogva engesztelte a vajda üstökös szellemét, Patócsy pilláin pedig fölszárította a csüggedés könnyeit az ujongva ráforrósodó öröm:

— Elegen vagyunk már!

*

Hanem azért jöttek, egyre jöttek, megáradt, sulyos tömegekben Erdély fiai. Kastélyok urai, kunyhók parasztjai, aklok pásztorai és havasok medveölői, mind.

A bitorló, aki kevés hijján magyarok kényurává polcozta magát, Medgyes ostromban megdult falai előtt, az országút sarában fizetett pecér-kézen, vérpénzt, a részeg álomért. Dóczy János áruló szájával hóhér pallosa csókoltatta meg a kincses földet, amit hitszegő módon idegen kézre akart játszani. Az egri püspöki palotából pokolba kergették a föl-

lélekzett jámborok a török legény pogány háremét s Tonio Gritti a moldvai Péter vajdának róttá le fejadóját Rádul Stefánért.

*

A felméri csillag lehullt az ég pereméről és ott temette izzó csodáját Erdély televényébe, ahol a vajda-sátor állt, a domb duzzadó mellén.

A jel lehullt.

De helyette felröppent a hősi mitosz nagyhuzásu turulmadara, hogy elejtett aranytollaiból építsen zengő mesefészket a tikkadt magyar ajkakra.

Erdélynek volt már vértanuja!

És a hősi mártir üstököscsóvája bevilágította Királyhágójától a kibujdosó Olt sziklaszorosáig az egyedül járható ösvényt, mely vérből, ősi porból, könnyből összeállva ivel Csaba utja felé.

Erdély egygé fogódzott.

Aztán megindult és ment és robogott jajos, viharos, torz századokon át uj tavaszra, magot megőrző, kincseket-zsarátot holnapra átmentő, halálban életet esküdő örök hivatása, a magyar jövő elé.

Felhasznált forrásmunkák:

Bunyitay Vince: A Váradi Püspökség Története. A váradi Regestrum. Értelmezte: *Kandra Kabos.*

Cséplő Péter: A nagyváradi vár vázlatos története.

Lakos Lajos: (Nagyvárad város levéltárosa): „Nagy-Várad multja és jelenéből.“ (A városi levéltár adatai alapján.)

Reizner János: Szeged története.

Czimer Károly: Cserni Iván cár Szegeden.

Szentkláray Jenő dr.: Levelek Iván cár történetéhez. (Történelmi Tár. A Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottságának kiadása. 1885. évf.)

Szmolka Szaniszló dr.: Fekete Iván. (Századok.)

Szilágyi Sándor: Erdélyország története. (Tekintettel a művelődésre.) I. kötet.

Fraknói Vilmos: A Magyar Nemzet Története. III. kötet.

Acsády Ignác: Magyar Ország három részre oszlásának története. (A Magyar Nemzet Története.)

Szalay—Baróti: A Magyar Nemzet Története.

Fraknói Vilmos: A Hunyadyak és Jagellók kora. (A Magyar Nemzet Története.)

Varga Ottó: Magyar Ország Története.

Marczali Henrik: Magyar Ország Története. (A Műveltség Könyvtára.)

Fógel József: II. Lajos udvartartása.

Brodarits István: Második Lajos Királynak, Magyar Ország Királyának A Mohátsi Hartzon Történet Veszedeleme. (Magyar nyelvre által tette: Letenyei János P. P. M. P. Budán 1795.)

Fraknói Vilmos: Magyar Ország a mohácsi vész előtt. (A pápai követek jelentései alapján.)

Szurmay Sándor őrnagy: A mohácsi hadjárat 1526-ban.

Jászay Pál: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után.

Fraknói Vilmos: Magyar Ország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékkal.

Márky Sándor dr.: Dósa György. (Magyar Történelmi Életrajzok.)

Csizmadia Sándor: A nagy magyar parasztforradaalom.
Dósa György.

Fraknói Vilmos: Tomory Pál élete. (Századok. I., II., III.
közlemény.)

Fraknói Vilmos: Erdődy Bakócz Tamás élete. (Magyar
Történelmi Életrajzok.)

Ortvay Tivadar: Mária, II. Lajos magyar király neje.
(Magyar Történelmi Életrajzok.)

Tóth Szabó Pál dr.: Szatmári György primás. (Magyar
Történelmi Életrajzok.)

Fraknói Vilmos: Werbőczy István Életrajza. (Magyar Tör-
ténelmi Életrajzok.)

Kretschmayer Henrik: Gritti és Czibak halála. (Uj Magyar
Museum, a Magyar Akadémia kiadása.)

Dudek János dr.: Kritikai tanulmányok Acsády Ignácnak
„A Magyar Birodalom Története“ c. művéről.

Iványi Béla dr.: Adalékok a nemzetközi jog történetéhez
a Jagello-korban.

Andrássy Gyula gr.: A Magyar Állam fönmaradásának
és alkotmányos szabadságának okai.

Siklóssy László dr.: A magyar középkor erkölcsö.

Takáts Sándor dr.: Régi magyar asszonyok.

Takáts Sándor dr.: Régi idők, régi emberek.

Tóth Béla: Magyar ritkaságok.

Radvánszky Béla br.: Magyar család-élet és háztartás a
XVI--XVII. században.

Weisz János dr.: Világtörténet. 18. kötet. Fordította:
Szabó Ferenc.

„Történelmi Hazugságok.“ Magyarra fordította: *Haller
József*, magyar részt irt hozzá: *Karácsonyi János dr.*

Georgii Sirmiensis: Epistola De Perdicione Regnii Hun-
gariae.

Max Heimbucher dr.: Die Orden und Kongregationen der
Kath. Kirche. 2. Ausgabe 1907 Schönningh. „Statuta Candidi et
Canonicj Etc.“

UJ IDŐK

Szerkeszti
HERCZEG FERENC

A magyar családok képes
irodalmi hetilapja.

Kiadóhivatal
Budapest, VI., Andrásy-út 16.

OSZK

Georgios Széchényi Könyvtár

21. út, 1054 Budapest, XI. kerület

